

**Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra filmových studií**

Ing. Petr Buňata

**Firma Baťa ve filmových
ateliérech HOST (1939-1940)**

**Bata Company in Film Studios HOST
(1939 – 1940)**

Praha 2012

Vedoucí práce:
doc. PhDr. Ivan Klimeš

Rád bych poděkoval svému školiteli, doc. PhDr. Ivanu Klimešovi za pomoc a přínosné rady, trpělivost a morální podporu. Taktéž děkuji konzultantce Mgr. MgA. Tereze Czesany Dvořákové Ph.D. za několikrát inspirativní tipy a upozornění. Rád bych poděkoval i PhDr. Petrovi Bednaříkovi Ph.D. za nasměrování na zdroj z archivního fondu.

Dále děkuji Mgr. Martě Březíkové a Mgr. Martinu Markovi, Ph.D. (z MZA ve Zlíně), Mgr. Tomáši Lachmanovi a Mgr. Janě Přikrylové (z NFA v Praze) a Jitce Prajzlerové (z NA v Praze). Mé poděkování patří také řediteli Státního okresního archivu Zlín Mgr. Davidovi Valůškovi za umožnění bádání v nezpracovaném fondu Notářství Zlín.

Závěrem děkuji Mgr. Malvíně Toupalové za pomoc s překladem z francouzštiny a za další nezištnou a dlouhodobou pomoc a podporu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V dne

podpis

Abstrakt:

Tato bakalářská práce zpracovává dosud opomíjenou skutečnost, že obuvnická firma Baťa se kromě výroby krátkometrážních a reklamních snímků snažila vyrábět i celovečerní hrané filmy. Tuto aktivitu vyvíjela prostřednictvím svých dceřiných společností Bapoz a posléze FAB a pronajala si k tomu účelu na začátku roku 1939 předlužené ateliéry HOST v pražské Hostivaři. V rozmachu filmového podnikání jí však již rok poté zabránili nacisté, kteří se snažili soustředit veškerou filmovou výrobu v Protektorátu Čechy a Morava do svých rukou.

Práce na základě archivních dokumentů popisuje nejprve ve stručnosti historii ateliérů HOST od počátku 30.let. Posléze je v textu podrobně rozklíčován průběh obranných aktivit firmy Baťa před německým arizačním nátlakem, směřujícím k převzetí ateliérů. Dodatkem je zmíněna situace, která následovala po vypuzení firmy Baťa a dokončení německé arizace ateliérů v roce 1940. Závěrem práce referuje o dalších lokalitách v oblasti Prahy, kde chtěla firma Baťa v budoucnu postavit vlastní filmové ateliéry. Text se věnuje zvláště období let 1938-1941, s přesahem až do roku 1945.

Klíčová slova: kinematografie, výroba filmů, filmové ateliéry, Protektorát Čechy a Morava, arizace, výnosy říšského protektora, treuhänder, Baťa, Bapoz, Hostivař.

Abstract:

This bachelor's thesis handles far neglected fact that the shoe producing company Bata, in addition to the production of short and promotional movies, attempted to produce also feature-length films. This activity was developed through its subsidiaries Bapoz and then FAB and rented for this purpose at the beginning of 1939 overextended HOST studios in Hostivař in Prague. This attempt for a film business boom was stopped by the Nazis only one year later as they tried to focus all film production in the Protectorate of Bohemia and Moravia into their hands.

The thesis - on the basis of archival documents - describes at first the brief history of the HOST studios since the early 30's. Then the text uncovers in detail the progress of Bata company's defense activities against the German expropriation pressure leading to the takeover of the studios. As a supplement there is mentioned the situation that followed the ouster of Bata company and the completion of German expropriation of the studios in 1940. Finally, the thesis reports other localities in area of Prague, where the Bata company wished to build their own film studios in the future. The text focuses especially on the period 1938-1941 with an overlap of up to 1945.

Key words: cinematography, production of movies, film studios, the Protectorate of Bohemia and Moravia, expropriation / arization, orders of Deputy Reich-Protector, treuhänder, Baťa, Bapoz, Hostivař.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Metodologický rámec	10
3. Společenské a politické kontexty	13
4. Baťovo impérium ve třicátých letech	22
5. Úvodní pohled na ateliéry HOST	28
5.1. Vznik hostivařských ateliérů a jejich finanční problémy	28
5.2. Byla firma HOST „židovská“, či nikoli?	32
6. Baťa míří do Prahy	36
7. Baťa v Hostivaři	40
7.1. Nástup	40
7.2. Vznik firmy FAB, s.r.o. z firmy HOCO-pictures, s.r.o.	47
7.3. Snahy o obranu	60
7.4. Odchod z Hostivaře	70
7.5. Finanční prokletí Hostivaře: ztráty BAPOZU a FABu z realizace filmů	74
8. Situace v HOSTu po odchodu Baťových firem	78
9. Baťovské filmové intermezzo: plány na vlastní pražské ateliéry	82
9.1. Dvě či tři lokality?	82
9.2. Kamýk u Lhotky – sen o velkých ateliérech Baťa	86
10. Závěr	89
Dramatis personae	95
Literatura a publikované prameny	101
Internetové databáze	103
Archivní fondy	104
Časopisy a periodika	105
Citované filmy	105
Seznam příloh	106
Přílohy	108

Seznam zkratk:

- A-B, a.s. – Filmová společnost A-B Barrandov, též psaná AB
AHMP – Archiv Hl.m.Prahy
AMS – Archiv Městského soudu v Praze
AS/NSMPO – Arizační spisy – Národní správa majetkových podstat
BMS – Böhmisches-Mährische Schmallfilmgesellschaft, GmbH. – českou verzi viz ČMÚ
ČMÚ – Českomoravská společnost pro úzký film, spol s.r.o. – německy viz BMÚ
DP – diplomová práce
DWT – Deutsche Wirtschaftsprüfungs- und Treuhandgesellschaft Berlin,
f. – fond
FTK – Filmová tisková korespondence (časopis)
FF MU – Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně
FF UJP – Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně (dnes Masarykova univerzita, Brno)
i.č. – identifikační číslo (archiválie)
k. – karton
KSO – Krajský soud obchodní v Praze
MHMP – Magistrát Hl.m.Prahy
MPOŽ – Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností
MSP – Městský soud v Praze
MV – Ministerstvo vnitra (České republiky)
MV SR – Ministerstvo vnitra Slovenské republiky
MZA – Moravský zemský archiv
NA – Národní archiv v Praze
NFA – Národní filmový archiv
NFH – Nová filmová historie
OPA – Oddělení písemných archiválií NFA
OSN – Organizace spojených národů (angl. United Nations Organization /UNO/)
PMR – Předsednictvo ministerské rady
PVU – Pomocný výbor pro uprchlíky v Paříži
ŘP – říšský protektor
SOA – Státní oblastní archiv
SOkA – Státní okresní archiv
ŠA v PO – Státní archiv v Prešově (Štátný archiv v Prešove)
TRG – Treuhand und Revisionsgesellschaft GmbH Prag
UFA – Universum Film Aktiengesellschaft
UFi – UFA-Film GmbH
UNESCO – Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNO - United Nations Organization, viz OSN
ÚŘP – Úřad říšského protektora (německy ARP – Amt des Reichsprotektor))

1. Úvod

Tato práce se měla původně věnovat zmapování produkčních a ekonomických aktivit firmy Baťa a jejích dceřiných firem, které podnikaly ve filmové oblasti za doby Protektorátu Čechy a Morava. Součástí textu mělo být mj. popsání a rozklíčování technických podmínek a technologických dispozic, které umožnily vznik filmů v baťovské produkci. Další oblastí, které se tato práce měla věnovat, byla komunikace baťovské (zlínské) filmové výroby „úzkých“ filmů s protektorátními půjčovny. Tato sféra však měla být zúžena na okolí půdorysu filmů, které jsou ve filmové sbírce autora práce (přičemž se jedná o svým způsobem "náhodný" vzorek tamější laboratorní produkce). Dodatkem k této práci mělo být soustředění veškerých informací, včetně cenzurních povolení, týkajících se těchto filmů.

Vlastním badáním jsem ale objevil mnohé zajímavé okolnosti, odborné veřejnosti neznámé (popřípadě opomíjené), jež způsobily velké odchylky vůči původnímu zadání této práce. Zároveň jsem detekoval natolik velké množství primárního historického materiálu, že kvůli němu bylo třeba původní široké a tematicky rozbíhavé téma zúžit.

Jednou skutečností byla složitost pozice baťovských firem v jejich krátké činnosti v pražské Hostivaři, včetně faktického zabránění těchto ateliérů německou okupační mocí na podzim roku 1939. Druhou skutečností bylo, že do stejného stavu dospěla situace o rok a půl později v případě baťovských ateliérů a laboratoří ve Zlíně – Kudlově. Těmito zásadními zjištěními, že baťovským firmám bylo ve filmové branži v roce 1942 zcela zakázáno podnikat a na jejich místě posléze existovaly či vznikly úplně jiné firmy, způsobilo přeorientování hlavního zaměření mé bakalářské práce.

Proto po dohodě s vedoucím práce bylo zvoleno soustředění tohoto textu pouze na působení Baťových firem v hostivařských filmových ateliérech. A v souvislosti s tím jsem se zaměřil na detailnější rozkrytí situace kolem aktu dosazení německého dohledu do tamějších filmových provozů a na jejich pozdější vynucené předávání do rukou této okupační moci. S touto proměnou tématu došlo k odklonu směru badání od krátkometrážních filmů vyráběných ve Zlíně k filmům celovečerním, které byly natáčeny v Hostivaři.

Na druhé straně bylo naopak pozměněné téma rozšířeno: vzhledem k nepříliš známému faktu, že předválečný majoritní majitel firmy Baťa – Jan Antonín Baťa – měl v úmyslu v Praze postavit vlastní filmové ateliéry, jež by se staly přímou konkurencí pro Barrandov, byly naopak hledány informační prameny pro objasnění tohoto Baťova neuskutečněného záměru.

Protože se v českých a moravských archivech dochovalo až nečekané množství archivního materiálu v poměrně konzistentním stavu (zvláště ohledně firem Baťa, a.s., BAPOZ, s.r.o., HOST, a.s., FAB, s.r.o., HOCO-pictures, s.r.o.), nebylo nezbytně nutné vyjíždět do zahraničních (německých či amerických) archivů, které by taktéž mohly skrývat některé dokumenty. V německých archivech by mohly být zvláště komunikáty mezi ústředím firmy Baťa ve Zlíně s říšskými institucemi, organizujícími převody soukromých majetků na říši (tedy komunikáty týkající se podmínek opuštění hostivařských ateliérů kupř. s kanceláří Maxe Winklera či firmou Cautio Treuhand v Berlíně – pokud tato korespondence vzhledem k válečné situaci dochovala)¹. Americké archivy firmy Baťa by mohly skrývat archiválie, které si majoritní majitel společnosti, J. A. Baťa, nechával coby zprávy zasílat během doby okupace do zahraničí, kde ve válečné době pobýval. Protože v tuzemských archivech dochované dokumenty poskytují sice ne úplný (avšak přesto poměrně plastický) přehled o situaci, jež je tématem této práce, tak jsem se o výjezdy do těchto zahraničních archivů nepokoušel.

Původně míněný záměr práce ukázat filmovou aktivitu baťovských studií (resp. firmami Baťa řízenými) v období celého Protektorátu Čechy a Morava je tedy poněkud zúžen na dva jeho první roky se zaměřením na jejich aktivity soustředěné do Prahy. Zároveň jsem bádání nesměroval na oblast hospodaření a výroby filmů, ale na činnost právních úkonů souvisejících s německými aktivitami směřujícími k převzetí filmové výroby v protektorátu. Téma je pro komplexnost doplněno (v rámci reflexe situace kolem baťovského filmového studia v Hostivaři) o kapitolu, mapující historii firmy HOST, a.s., jíž tento hostivařský areál patřil.

Oproti původně zamýšlenému konceptu jsem nové směřování své práce zvolil i proto, že se jedná o historicky dosud nezpracovanou, popř. jen velmi vágně a nepřesně zpracovanou, oblast. Do práce jsem umístil i některé objevené informace, které se tématu dotýkají jen okrajově. Jedná se však buďto o dosud neznámé informace s vysokým stupněm informační hodnoty, anebo o informace, odporující dosud známým výzkumům badatelů. Jejich uveřejnění v této práci by tedy mohlo být impulsem pro budoucí badatele k znovuotevření příslušných diskusí.

V souvislosti s názvy firem HOST, a.s., HOCO-pictures, s.r.o., BAPOZ, s.r.o. a FAB, s.r.o., které budou v této práci hodně frekventovány, dodávám, že pro jejich

¹ V poznámce č. 14 v diplomové práci Terezy Dvořákové se uvádí, že většina archivu těchto institucí byla zničena za náletů na Berlín v roce 1943. Viz Tereza Dvořáková, *Prag-Film 1941 – 1945. V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 81.

zvýraznění v textu jsem záměrně použil verzálky. Tuto formu jsem zvolil i proto, že s výjimkou firmy FAB, která je v dokumentech i na vlastních hlavičkových papírech uváděná vždy pouze se všemi třemi velkými písmeny, byly totiž u ostatních zmíněných firem v korespondencích používány obě varianty. Kupříkladu akciová společnost HOST používala jak hlavičkové papíry s logem firmy, kde jméno firmy bylo uváděno jako „Host, a.s.“, tak i jiné dokumenty s hlavičkou, na nichž bylo uvedeno „HOST, a.s.“ Firma HOCO-pictures, s.r.o. sama sebe označovala v písemné komunikaci snad všemi možnými variantami (HOCO-pictures i Hoco-pictures, Hoko-pictures i Hoco-piktures, popřípadě i HOKO-film či Hoko-film). Tyto varianty názvu byly frekventovány jak na hlavičkových papírech a razítkách firmy, ale i v korespondenci a taktéž v novinách a časopisech. Právě pro všechny tyto disonance jsem se rozhodl v textu názvy firem zdůraznit verzálkami. Ze všech v textu reflektovaných firem tedy uvádím malými písmeny pouze společnost Baťa, a.s., a to proto, že ta se ve formě s verzálkami nikdy neprezentovala. Zároveň, ač používám u názvů společností verzálky, dovolil jsem si pro větší variabilitu textu, jeho lepší čtenářskou přijatelnost a plynulost čtení překročit zažitý konsenzus, že zkratky firem se neskloňují.

Ohledně firmy Baťa a jejích dceřiných společností BAPOZ a FAB předesílám, že v určitých místech své práce namísto názvů těchto společností nebo jejich představitelů budu uvádět zástupná, souhrnná označení: „Baťovy“ či „baťovské“ firmy, „Baťovští“ (pracovníci), „baťovská“ (produkce), atd. Nečiním tak pro ulehčení, ale proto, že v mnohých oblastech, jak se budu snažit dokázat, nešlo od sebe odlišit činnosti jednotlivých firem, mj. z důvodu jejich stejných vedoucích zástupců. Někdy navíc tyto společnosti zaměňovaly své hlavičkové firemní papíry.

Autor podotýká, že tato práce vznikala v dlouhém časovém období s počátkem bádání v roce 2009. Proto některé fondy a jejich části mezitím mohly projít revizí pracovníků archivních institucí, v nichž jsou uloženy. Archiválie, v době autorova bádání označené jako nestránkované, již tedy v době odevzdání této práce mohou být paginované, apod. Avšak uvedené odkazy na konkrétní archivní zdroje (dokumentům nadřizené jednotky) by měly být totožné se současností.

Širokou a časově zdlouhavou rešerši v českých, moravských a slovenských archivech jsem mohl podniknout též díky účelovému stipendiu, které mi bylo Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy přiznáno v listopadu 2011 a které mi parciálně pokrylo náklady, jež mi v souvislosti s bádáním vznikly.

2. Metodologický rámec

Způsob zpracování tématu této práce je založen na vyhledávání, třídění a soustředění informačních dat z primárních a sekundárních zdrojů nefilmové povahy a jejich následné analýzy. Tato data (čili textové komunikáty) jsou různého původu. Primární zdroje jsou většinou oficiální firemní či úřední korespondence, popřípadě úřední záznamy, v některých případech se jedná i o různé tiskové zprávy. Sekundární zdroje jsou pak publikační výsledky badatelské práce mnohých odborníků, v některých případech i z vědních oborů mimo filmovou oblast. Vzhledem k těmto výše uvedeným okolnostem vychází má práce z metodologie zahrnované filmovými odborníky do takzvané „nové filmové historie“ (dále NFH) tak, jak je tato oblast v obecnosti popisována v úvodní kapitole stejnojmenné antologie Petra Sczeganika.²

Tato nově uchopená filmová historie je mnohými filmovými teoretiky – například Robertem C. Allenem a Douglasem Gomerym – dělena na čtyři oblasti badatelského zájmu: estetickou, technologickou, ekonomickou a sociální.³ Tím, že východiskem tohoto analytického textu jsou právě primární zdroje převážně právní a ekonomické povahy, dá se zobecnit, že tato práce se věnuje právě oblasti ekonomické, a to i přesto, že se nevěnuje přímo např. filmové výrobě.

Nová filmová historie jakožto směr bádání je totiž těmito dvěma historiky dále odlišována na tři relativně samostatné (a oddělitelné) kategorie: na produkci, distribuci a uvádění filmů.⁴ Tyto tři kategorie NFH jsou zároveň aplikovatelné jako samostatné analytické směry pohledu i pro výše uvedené čtyři zaměření filmové historie. Proto by v této práci mohl být směr pohledu na hostivařské ateliéry, nahlížený skrze ekonomickou historii, dále zpracováván právě v linii produkce, distribuce a uvádění filmů. Pro dodržení požadovaného rozsahu této bakalářské práce však není možno se těmito třem oblastem věnovat důkladněji, a proto se práce v těchto třech rovinách pohybovat nebude. Respektive, níže popisované historické události teprve mohou být prostředníkem či východiskem pro budoucí bádání zaměřené na činnost Baťových firem v Hostivaři, které by se těmito třem podoblastem dále selektivně věnovaly.

² Petr Sczeganik. Úvod - Nová filmová historie, kulturní dějiny a archeologie médií. In: Petr Sczeganik (ed.), *Nová filmová historie*. Praha: Hermann a synové 2004, s. 10 a konkrétněji na s. 21.

³ Tamtéž, s. 21.

⁴ Tamtéž, s. 21.

Zde předkládaný text je tedy zaměřen na základní analýzu situace v hostivařských ateliérech, která se věnuje výše uvedeným oblastem jen náznakově, bez hlubšího a podrobnějšího rozdělení. Do problematiky proto nevstupuje skrze samotnou filmovou výrobu, ale skrze dobovou politicko-společenskou situaci, která se začala komplikovat za tzv. druhé republiky po Mnichovském diktátu a která se zauzlila po vzniku protektorátu. Krize této situace pak nastala po výnosu říšského protektora Konstantina von Neuratha o židovském majetku ze dne 21. 6. 1939, který měl posléze o necelý půlrok později konkrétní dopad i na Hostivařské ateliéry a tamější vlastnické vztahy, včetně obchodních vztahů Baťových firem k těmto ateliérům.

Zvolený úhel náhledu na tento několikaletý výsek historie je tedy sice ekonomicko-právní, ale zčásti se dotkne i do Douglasem a Gomerym definovaného sociálního směru bádání nad filmovou historií. A to právě tím, že oněch několik let nespadá do dějinného dění stagnujícího, ale naopak do prudkých společensko-právních změn. Ty se týkaly především židovských občanů tehdejší republiky, resp. posléze protektorátu, ale nepřímou ovlivnily i jednání občanů „árijských“. Vzhledem k tomu, že různé protizidovské zákony a nařízení měly své konkrétní – a velmi klíčové – dopady na hostivařské ateliéry a zprostředkovaně i na aktivity firmy Baťa, je k jejich reflexi třeba alespoň rámcově zasvěcení do tehdejší společensko-právní situace. K tomu bude čerpáno ze několika soudobých historických textů⁵ a z primárních pramenů.

Právě proto se této text zčásti dotkne tzv. sociální a kulturní historie filmu tak, jak je rozebírána v úvodu antologie Petra Sczeganika.⁶ Avšak opět je nutné uvést, že pro dodržení požadovaného rozsahu (a kvůli udržení kontinuity) této bakalářské práce není možno se této sociálně-kulturní oblasti věnovat důkladněji, zvláště v oblasti plynutí historického času. Toto bádání nad situací ve filmových ateliérech v Hostivaři v rozmezí let 1939 – 1940 teprve může otevřít otázku struktury historického času, proměny jeho tempa a rytmu. A to třeba právě v souvislosti se „zhuštěním“ úřední aktivity jak ze strany pracovníků baťovských firem, tak ze strany magistrátních úředníků, úředníků Krajského soudu obchodního, ministerstva průmyslu, obchodu a živností a dalších institucí v době kolem výnosu říšského protektora o židovském majetku. Právě o těchto aspektech bude v

⁵ Budou to hlavně tyto publikace: Drahomír Jančík, Eduard Kubů, „*Arizace*“ a *arizátoři*. Karolinum, Praha 2005; Helena Petrův: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1941)*. Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, Praha 2000. Obě publikace ve své obecné části rozebírají celkovou situaci v zmiňovaných obdobích a následně společenské a ekonomicko-právní protizidovská opatření a jejich důsledky.

⁶ Petr Sczeganik. Úvod - Nová filmová historie, kulturní dějiny a archeologie médií. In: Petr Sczeganik (ed.), *Nová filmová historie*. Praha: Hermann a synové 2004, s. 10 a konkrétněji na s. 22 – 23.

této práci podrobně referováno a nepřímě se tak bude dotýkáno právě i otázky „zhuštění“ a vrstvení času.

V tomto textu zpracované dějinné události, týkající se ateliérů HOST, by tak mohly navíc pozměnit dnešní náhled historiků a veřejnosti na filmy, vzniklé v tamějších prostorách. Filmové tituly, které byly v Hostivaři v níže reflektovaném období realizovány, jsou často dodnes poměřovány úzkým prizmatem zastaralého názoru na tehdejší filmovou produkci. Ten nebere ohled na technické, technologické, politické a společensko-hospodářské pozadí, na jehož půdorysu filmy vznikaly.⁷ (V této souvislosti je možno odkázat kupř. na Charlese Mussera a jeho metodu, s níž nahlíží na historii filmu: pohlíží na ní skrze zmíněné technické, technologické, politické a společensko-hospodářské pozadí vzniku filmů a zároveň na vzájemné působení těchto čtyř vlivů na produkci, distribuci a předvádění divákům. A zároveň tedy i na to, jakým způsobem se tyto čtyři aspekty vtiskují do samotných filmů coby do média).⁸

V souvislosti s výše zmíněnou metodou Charlese Mussera bych ještě v tomto úvodu chtěl zdůraznit záležitost, která bývá opomíjena, ale které se ve své práci z důvodů obsáhlosti tématu nemohu blíže věnovat. A tou jsou zmíněné technické a technologické dispozice filmových ateliérů v Hostivaři, které je ve své době odlišovaly od ateliérů na Barrandově.⁹ Až do příchodu firmy Baťa do pronájmu ateliérů HOST se jednalo o „indispozici“ ateliérů v Hostivaři v obou oblastech (technické i technologické). A tyto indispozice se obtiskly i do filmů, v tomto ateliéru vyrobených. Teprve firma Baťa provedla mnohé adaptace a realizovala koupi nejnovější zvukové aparatury, čímž povýšila tamější ateliéry téměř na úroveň ateliérů barrandovských. Vzhledem k tomu, že v různých primárních zdrojích lze dohledat poměrně podrobné záznamy o vybavení hostivařských ateliérů, bylo by přínosné se této otázce, v souvislosti s tamější produkcí filmů, blíže věnovat.

⁷ Kupříkladu by se změna náhledu mohla týkat v Hostivaři natáčených filmů „*Kouzelný dům*“ režiséra Otakara Vávry, realizovaného „baťovskou“ produkcí v době od září 1939 (pro společnost Elektafilm), kdy natáčení přihlížel i pověřenec pro český film Hermann Glessgen; nebo kupř. snímku „*To byl český muzikant*“ režiséra Vladimíra Slavinského (natáčeného „Baťovskými“ taktéž pro Elektafilm), který způsoboval při projekcích bouřlivé reakce publika proti okupantům a stal se tak trnem v oku německých úřadů.

⁸ Srv. kupř. Charles Musser, *Éra nickelodeonů začíná*. In: Petr Sczepanik (ed.), *Nová filmová historie*. Praha: Hermann a synové 2004, s. 224 – 243.

⁹ Odlišeny jsou zde termíny „technický“ a „technologický“. Nejedná se o samoučelné odlišení, i když je na tomto malém prostoru obtížně reflektovatelné, protože oba termíny mají vícero navzájem částečně se prolínajících významů. Avšak lze zobecnit, že „technickými“ dispozicemi jsou míněny záležitosti týkající se přístrojů a strojního ateliérového vybavení, zatímco „technologickými“ dispozicemi je míněna pracovní-organizační situace, která je danými přístroji a vybavením realizována (tj. ulehčována či naopak komplikována). Srv. kupř. Anna Batistová, *Na širokém plátně klid*. Disertační práce. Ústav filmu a audiovizuální kultury FF MU, Brno 2008, s. 22.

Zároveň právě v souvislosti s děním v hostivařských ateliérech by bylo vhodné se zaměřit na komplexní sledování historické kauzality. A to proto, že tato práce možná odborné veřejnosti ukáže, jak bylo dosud dění v Hostivaři marginalizováno (většina historických prací se v různých aspektech bádání věnovala a dosud věnuje hlavně Barrandovu, případně i zlínským ateliérům). Úzký půdorys tohoto textu neumožňuje blíže rozkrýt podmínky vzniku těch nemnoha filmů, které v hostivařských ateliérech v období 1935 – 1945 vznikly. Přesto se v některých případech jednalo o filmy určitými aspekty důležité, nehledě na fakt, že velká část protektorátních českých filmů realizována právě v Hostivaři.

3. Společenské a politické kontexty

V této práci bude popisováno dění v Hostivařských ateliérech od období sklonku 30.let do konce druhého roku protektorátu. Proto je účelné předem zmínit v návaznosti na tehdejší poměrně známou politickou situaci (která se nadto do filmového dění promítala jen ve svých nejvýraznějších důsledcích) alespoň stručnou reflexi protizidovských opatření. Dále v této souvislosti předestřít některé politické, společenské a kulturní změny, které nastaly po vzniku Protektorátu Čechy a Morava a vytvoření Úřadu říšského protektora (dále jen ÚŘP).

Autor předestírá, že nebude v této kapitole nebude reflektovat německé záměry v kulturní politice. Ty budou v této práci zmíněny pouze okrajově v souvislosti s citací ze zápisu jednání, při němž vedoucí kulturního referátu při ÚŘP Hermann Glessgen firmě Baťa nastiňoval některé plánované kroky okupantů, viz kpt. 7.3 a 7.4. Tématu německých plánů v oblasti českého filmu se totiž podrobně věnují mnohé soudobé vědecké texty.¹⁰

Protože většina protizidovských opatření byla nasměrována jak proti fyzickým, tak právnickým osobám, bude zde zmíněna většina z nich. Výjimkou budou prováděcí výnosy a informace o různých německých úřadech a firmách, které společně směřovaly k masivnímu blokování a odebírání osobního židovského majetku – tato situace totiž

¹⁰ Viz Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 16nn; Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 29; Tereza Dvořáková, Im Prager Spannungsfeld. In: Johannes Roschlau (ed.), *Zwischen Barrandov und Babelsberg. Deutsch-tschechische Filmbeziehungen im 20. Jahrhundert*. Mnichov: Edition text + kritik bei Richard Booberg Verlag, Cinegraph 2008, s. 85nn.

v popisované situaci kolem Hostivaře není zastoupena.¹¹ Vzhledem k textové obsáhlosti jednotlivých zbývajících opatření a jejich dopadům na široké spektrum osob a firem zde bude většina z nich reflektována pouze náznakově. Zároveň při popisu protizidovských opatření dojde k omezení pouze na oblast Protektorátu Čechy a Morava, se zaměřením na oblast Prahy, tj. kupř. zde nebude reflektována situace v Mnichovem odstoupeném pohraničí.

Ve druhé polovině třicátých let již došlo k odeznění velké finanční krize. Zvedala se průmyslová výroba a s ní rostla i zaměstnanost, což mělo pozitivní dopad také na rozvoj kultury. Různé pokusy o regulaci filmového dovozu měly i kladný dopad na českou filmovou výrobu – i když se jednalo o vliv se spíše kvantitativními důsledky, než kvalitativními. Zároveň s tím se zvedal i počet kin, filmových půjčoven a výroben.¹² Tento relativně klidný čas, který končil obdobím před Mnichovskou dohodou, již obsahoval latentně protizidovské nálady, které ale byly upozadřovány náladami protiněmeckými.

Avšak téměř ihned po uzavření Mnichovské dohody dne 29. 9. 1938 a vzniku tzv. II. republiky dne 1. 10. 1938, došlo k obrácení pozic: k určitému, zatím víceméně vynucenému, přimknutí k Německu a k vyostření protizidovských nálad.¹³

Po abdikaci prezidenta Beneše (abdikace proběhla den po vzniku druhé republiky) nastalo dvouměsíční období, kdy republika existovala bez prezidenta. V tomto období se snažil získat tuto funkci i Jan Antonín Baťa, tehdejší majoritní majitel společnosti Baťa.¹⁴ Nakonec byl po dvou měsících jednání zvolen prezidentem Dr. Emil Hácha. Zároveň byla omezena funkčnost parlamentu (jeho pravomoci převzala vláda). Předsedou vlády se po vzniku druhé republiky stal nejprve gen. Jan Syrový, avšak po svém zvolení jmenoval Dr. Hácha novou vládu, v jejímž čele byl předseda Agrární strany a Strany národní jednoty Rudolf Beran. Tento kabinet existoval v prakticky stejném složení až do dubna 1939.¹⁵

¹¹ Bližší informace o principech arizace drobných podniků či v zemědělství a o procedurách zabavování osobního majetku viz: Drahomír Jančík, Eduard Kubů, „Arizace“ a arizátoři, Karolinum, Praha 2005, Milotová Jaroslava a kol., *Židovské zlato, ostatní drahé kovy, drahé kameny a předměty z nich v českých zemích 1939-1945*, Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, 2001, a Drahomír Jančík, Eduard Kubů, Jan Kuklík ml., „Arizace“ a restituční židovského majetku v českých zemích (1939 – 2000), Karolinum, Praha 2003.

¹² Viz Ivan Klimeš – Gernot Heiss, Kulturní průmysl a politika. Československé a rakouské filmové hospodářství v politické krizi 30.let. in: Ivan Klimeš – Gernot Heiss (eds.), *Obrazy času. Český a rakouský film 30.let*. Praha – Brno, NFA 2003, s. 309nn a dále s. 318.

¹³ Viz Václav Průcha a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa v 1918 – 1992. I. díl. Období 1918 – 1945*. Brno, Doplněk 2004, s. 441nn.

¹⁴ Tento fakt bude zmíněn ještě v kapitole 6.

¹⁵ Václav Průcha a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa v 1918 – 1992. I. díl. Období 1918 – 1945*. Brno, Doplněk 2004, s. 436n.

Krátce po vzniku protektorátu si německá moc vynutila změny v kabinetu, které byly provedeny v dubnu 1939, kdy byl předsedou vlády zvolen div. gen. Alois Eliáš, jehož kabinet existoval až na výjimky ve stejném složení až do konce období, které je v této práci sledováno.¹⁶

Z ministerstev druhé republiky a období protektorátu do r. 1942 zmíním pouze dvě, jejichž někteří vrcholní představitelé se výrazně zapojili do níže popisované problematiky. Jedná se zvláště o ministerstvo průmyslu, obchodu a živností (dále jen MPOŽ), jehož ministrem byl v druhé Beranově vládě a ve vládě Eliášově do 3. února 1940 Vlastimil Šádek, od tohoto dne JUDr. Jaroslav Kratochvíl.¹⁷ Dalším ministerstvem, které mělo zřejmě vliv na rozhodování firmy Baťa, bylo tehdejší ministerstvo veřejných prací. To vedl jak v době II. republiky, tak i za protektorátu, čelný exponent firmy Baťa Dominik Čipera. Díky jeho osobě mělo zřejmě české vedení firmy Baťa poměrně přesné informace o záměrech vlády i okupační moci, které mohly sloužit k rozhodování firmy Baťa ve věcech strategického významu.

Pro tuto práci je ve sledovaném období velmi důležitá personální změna ve vládě gen. Eliáše: zmíněná výměna ministra na MPOŽ, která proběhla 3. 2. 1940. V době, kdy byl ministrem JUDr. Jaroslav Kratochvíl¹⁸, došlo k většině osudových kroků v oblasti filmu, jež dospěly k předání hostivařských ateliérů německé moci. Jak níže vyplyne, svůj negativní vliv na výsledku snah Baťovských o obranu Hostivaře před převzetím Němci mohla mít i časová shoda těchto pokusů s výměnou ministra na MPOŽ.

Se vznikem okleštěné druhé republiky souvisely i první oficiální protizidovské kroky. Kromě mnohých oficiálně vedených debat o definici židovského původu atd., se jednalo o vládní rozhodnutí o vyloučení židů ze státní činné služby. Ostatní výrazné antižidovské projevy nebyly akty vyvozenými z úředních rozhodnutí, ale o důsledky

¹⁶ Anonym. *Seznam vlád Československa*. Dostupný na WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_vlád_Československa> [vyšlo 23. 7. 2011, cit. 1. 8. 2011].

¹⁷ Anonym, *Vláda Aloise Eliáše*. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vláda_Aloise_Eliáše> [vyšlo 31. 1. 2011, cit. 1. 8. 2011].

¹⁸ JUDr. Jaroslav Kratochvíl, nar. 17. 1. 1885 v Tučaplech, ministr průmyslu, obchodu a živností v druhé protektorátní vládě gen. Eliáše, který: „...významně pomáhal českým filmovým pracovníkům mluvit i filmu k národu v jeho řeči. Výrazem těchto snah byly i *Filmové zně 1940 a 1941 pořádané ve Zlíně pod jeho patronací*.“ Citace převzata z Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v Československém filmu před r. 1945*, ČSFÚ 1979, s. 134. Havelka neuvádí datum jeho úmrtí, v době psaní publikace Kratochvíla považoval za žijící osobu. Server Wikipedia o něm v odkazu poskytuje díky záměně mylné informace (server jej zřejmě zaměnil za osobnost téhož jména a data narození), že JUDr. Jaroslav Kratochvíl byl zatčen gestapem v lednu 1945, byl deportován do Terezína, kde zemřel 20. 3. 1945. Anonym, *Jaroslav Kratochvíl*. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Kratochvíl [vyšlo 4. 11. 2010, cit. 6. 8. 2011]. (odkaz na tuto stránku se otevře po aktivování jména Dr. Kratochvíla v seznamu ministrů Eliášovy vlády).

nacionalistických nálad v tehdejší společnosti.¹⁹ Byly to tlaky, existující v té době mezi různými "stavovskými" organizacemi (jak mezi filmaři, tak kupř. mezi právníky či lékaři), které měly za cíl omezit vliv židovského kapitálu. Tiskem šířené štvavé útoky se zaštiťovaly potřebou vyčistit české podnikatelské prostředí i kulturu od tzv. cizích živlů tak, aby národnostem, patřícím do území okleštěné republiky, nebyl omezován jejich rozvoj a podnikání. Tyto výpady byly zčásti prováděny i z důvodu očekávání příštích událostí.

Výše zmíněné vyloučení Židů ze státní služby (opatření vlády ze dne 27. ledna 1939), se nedotklo přímo žádného účastníka událostí, které jsou níže reflektovány. Zato zřejmě tlak advokátních organizací na zmenšení počtu židovských právníků měl konkrétní dopad na postavu, o níž bude níže psáno. Tato osoba zřejmě právě pro tyto před-protektorátní protizidovské nálady padělala opis svého rodného listu, aby mohla nadále provozovat svou advokátní praxi.²⁰

Další protizidovská opatření začala být aplikována v našich zemích ihned po vstupu německých vojsk na naše území dne 15. 3. 1939 (tedy dokonce den před výnosem říšského kancléře Adolfa Hitlera, kterým teprve byl vyhlášen nad českými zeměmi německý protektorát).²¹ Ještě 15. 3. 1939 totiž vzniklo opatření (usnesení) pražské advokátní komory o zastavení praxe neárijských advokátů, kterým byly završeny jejich předchozí snahy o snížení konkurence v oboru. Prvním "státním" omezujícím aktem, vydaným již dne 17. 3. 1939, zakázala nově vzniklá protektorátní vláda vykonávání lékařské praxe neárijským lékařům ve veřejných a zdravotních zařízeních. Téhož dne vzala také vláda na vědomí výše zmíněné usnesení pražské advokátní komory z 15. března.²²

Dne 21. 3. 1939 následovalo další represivní opatření, kterým bylo vládní nařízení č. 87/1939 o správě hospodářských podniků a zřízení dozoru nad nimi (dozoru bylo docíleno dosazením důvěrníka, který podléhal příslušnému ministerstvu dle zaměření podniku). Toto nařízení neuvádělo explicitně, že je zaměřené protizidovsky, avšak

¹⁹ Viz Helena Petrův, *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava. (1939 – 1941)*. Praha: Sefer - institut Tereziánské iniciativy, 2000, s. 49 - 53.

²⁰ Viz poznámka pod čarou č. 157 v kpt. 7.2.

²¹ Viz Detlef Brandes, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Praha, Prostor 1999, s. 26nn. - Srv. Helena Petrův, *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Sefer / institut Tereziánské iniciativy, 2000, s. 11 – 12.

²² Helena Petrův, *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava. (1939 – 1941)*. Praha: Sefer - institut Tereziánské iniciativy, 2000, s. 35n.

z kontextu to plně prosvítalo.²³ Protektorátní vláda však měla údajně problém se schválením tohoto nařízení ze strany říšského protektora.²⁴

Mezi filmaři došlo taktéž k vyhlášení vlastního protižidovského aktu: v květnu 1939 ústřední výbor České filmové unie rozhodl, že členy této unie mohou být pouze pracovníci árijského původu. Avšak jednalo se pouze o formální stvrzení již faktického stavu, protože Unie vstoupila již dne 3. března 1939 do Strany národní jednoty²⁵ – a ta ve svých stanovách neumožňovala členství Židům.²⁶

Také firma Baťa, a.s. se již během druhé republiky a počátku protektorátu zbavila některých svých židovských zaměstnanců – ti pro firmu důležití byli sice převedeni do zahraničních poboček, ale ti ekonomicky nedůležití byli propuštěni.²⁷ Kromě existující literatury o Baťově protižidovské strategii vypovídají též záznamy dohledané autorem této práce v „knihách jednacích“ zlínského notáře JUDr. Hugo Förstera²⁸. V Baťově případě se nejednalo se o strategii motivovanou nacionálně, nýbrž pouze a čistě obchodně.²⁹ Každopádně, poté co říšský protektor ustanovil na počátku protektorátu funkci „pověřence pro firmu Baťa“ a obsadil jí Dr. Bernhuberem, vyžádal si tento dne 22. listopadu 1939 stanovisko ohledně počtu židovských zaměstnanců ve firmě. Personální oddělení firmy Baťa mu hbitě odpovědělo, že k datu 25. 11. 1939 firma Baťa nezaměstnává v závodech ve Zlíně, ani v přidružených podnicích, žádné Židy.³⁰

Pro hospodářskou oblast protektorátu byl ze všech protižidovských aktů nejdůležitější výnos říšského protektora Konstantina von Neuratha ze dne 21. 6. 1939. Tento výnos byl vydán německy v deníku Der Neue Tag již 22. 6. 1939, avšak česky (resp.

²³ Srv. Helena Petrův, *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava. (1939 – 1941)*. Praha: Sefer - institut Tereziánské iniciativy, 2000, s. 49 a s. 55.

²⁴ Srv. tamtéž, s. 50; Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 41.

²⁵ Strana národní jednoty v sobě zahrnovala Agrární stranu, strany lidové a několik dalších. Existovala pouze v letech 1938 – 1939 (v pozdějších letech protektorátu naopak okupační mocí povolené strany sdružovala strana Národní souručenství).

²⁶ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 25.

²⁷ Martin Marek - Vít Strobach, *Nový český svatý? Nový prostor* č. 367 (18. 1. 2011), s. 15.

²⁸ JUDr. Hugo Förster, zlínský notář, pro firmu Baťa a její dceřiné závody prováděl veškeré úkony, k nimž bylo třeba notářského potvrzení.

²⁹ Ve zmíněných knihách, obsahující zestručnělé záznamy o obsahu provedených úkonů, se ve dvou dnech (26. května 1939 a 16. června 1939) objevilo vždy několik desítek záznamů definujících zrušení nájemních smluv na domy a byty patřící firmě Baťa (vzhledem k tomu, že firma Baťa domy a byty pronajímala pouze zaměstnaným a jejím rodinám, potvrzují tyto hromadně rušené nájemní smlouvy mimoděk i zrušení pracovního poměru v Baťových továrnách). Lze si domyslet, že většina v oněch dnech rušených smluv byla pravděpodobně uzavřena se židovskými obyvateli, kteří chtěli emigrovat. Že tyto smlouvy byly rušeny krátce před vydáním výnosu říšského protektora o židovském majetku z 21. 6. 1939, o němž je v tomto textu obšírně psáno, je jen zvláštní perličkou i stínem na firmě Baťa. Blíže viz fondy v pobočce MZA, SOKA Zlín - Klečůvka. In: MZA, SOKA Zlín, f. Notářství Zlín, nezpracováno.

³⁰ Sdělení personálního oddělení Dr. Bernhuberovi ze dne 25. 11. 1939 ohledně židovských zaměstnanců. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i.č. 505, nestr.

česko-německy) vyšel tiskem ve „*Věstníku nařízení Reichsprotektora Böhmen und Mähren*“ teprve dne 7. července 1939.³¹ Výnos ve dvanácti paragrafech definoval veškeré podmínky pro arizaci firem:

§ 1 dával možnost židům, židovským podnikům a sdružením nakládat s nemovitostmi a právy na nich, hospodářských závodech a jejich podílech, s cennými papíry, atd. - avšak jen se zvláštním písemným schválením.

§ 2 definoval, či schválení bylo potřeba: uděloval je Reichsprotektor Böhmen und Mähren (v tomto výnosu není funkce říšského protektora do češtiny překládána) s tím, že schvalovací pravomoc mohla být přenesena na jiné úřady.

§ 3, týkající se zemědělských a lesních pozemků, není pro tento text podnětný.

§ 4 zakazoval židům, židovským podnikům a sdružením nabývat nemovitosti, podniky a jejich podíly, stejně jako nabývat cenné papíry a jiné cennosti.

§ 5 ustanovoval povinnost nahlásit veškeré cenné a umělecké předměty s určitou hodnotou, zároveň zakazoval nejen jejich nabytí, ale i uložení do zástavy a dokonce zcizení.

§ 6 definoval pregnantně, kdo měl být považován za žida (s uvedenými datacemi vycházel výnos z norimberských rasových zákonů). Pro níže zpracovávanou problematiku zde budou některé varianty ve zkratce uvedeny (s původním značením odstavců). Za žida je ve výnosu považován:

- a) kdo pocházel od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů (za židovského prarodiče pak byl považován i ten, kdo příslušel k židovské náboženské společnosti)
- b) míšenec, který pocházel od dvou úplně židovských prarodičů, který dále:
 - aa) ke dni či ode dne 15.9. 1935 náležel k židovské náboženské obci
 - bb) ke dni či ode dne 15.9. 1935 byl v manželství se židem
 - cc a dd) se týkají židovství narozených manželských a nemanželských dětí - pro tuto práci jsou tyto odstavce nedůležité

§ 7 obsahoval několik důležitých odstavců:

- 1) definoval, že podnik se považuje za židovský, je-li jeho majitel žid.

³¹ Anonym, Výnos říšského protektora o židovském majetku. *Věstník nařízení Reichsprotektora in Böhmen und Mähren* 1, 1939, č. 6 (7. 7.), s. 45nn.; reflexi blíže viz též in: Helena Petrův: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1941)*. Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, Praha 2000, s. 64.

2) se věnoval veřejným a komanditním společnostem - pro tuto práci není důležitý. Zato následující odstavec téhož paragrafu byl zřejmě využit při právní obraně akcionářů společnosti HOST před arizací:

3) podnik právnické osoby se považoval za židovský:

- a) když jedna nebo několik osob, povolanych k rozhodování, nebo člen či členové správní anebo dozorčí rady, byli židé,
- b) pokud byli rozhodujícím způsobem „podle kapitálu“ nebo „hlasovacího práva“ zúčastněni židé. Rozhodující židovská účast podle kapitálu měla být dána, pokud jim náležela čtvrtina kapitálu. Podle hlasovacího práva to pak bylo v případě, že by jejich hlasy dosahovaly poloviny celkového počtu hlasů.

Další dva písmenné odstavce § 7 nejsou pro práci podstatné. Zato je třeba za velmi důležitý považovat odstavec č. 6 téhož paragrafu, protože při jeho aplikaci zřejmě šlo (dle názoru autora této práce) arizovat v podstatě jakýkoliv podnik, který měl, ať v sebenepatrnější majetkové minoritě, určitý židovský podíl:

6) *„Podnik se považuje za židovský i tehdy, je-li skutečně pod rozhodným vlivem židů“*

Z dalších odstavců a paragrafů výnosu je potřebné zmínit až paragraf devátý výnosu:

§ 9) Reichsprotektor mohl ve "vhodných případech" ustanovit správce, kteří podléhali jeho doзору a příkazům. Tento paragraf mu samému také dával pravomoc "odvolat důvěrníky a vnucené správce dosazené podle předpisů protektorátních" (tedy konkrétně např. správce, dosazené na základě výše zmíněného vládního nařízení č. 87 z 21. 3. 1939). V odstavcích tomuto paragrafu příslušejících se dále explicitně uvádí protektorova práva k dosazení svého správce do podniku a uvádí se pro ten případ neplatnost protektorátních předpisů o důvěrnících a vnucených správcích.

§ 10 definuje represivní odvetu za porušení ustanovených pravidel, pro přesnost a pro jejich závažnost jsou zde uváděny v citacích:

- 1) *„Kdo jedná proti tomuto nařízení, bude potrestán vězením a peněžitou pokutou nebo jedním z těchto trestů. Taktéž bude potrestán ten, kdo obejde ustanovení tohoto nařízení...“*
- 2) *„Pokus je trestný.“*
- 3) *„Stíhání též podle jiných předpisů zůstává nedotčeno.“*

4) „Vedle trestu může býti uznáno zabavení majetku, pokud byl předmětem trestného činu. Nelze-li stíhati určitou osobu, může býti uznáno zabavení majetku i samostatně.“

Další body § 10 definují, že tyto záležitosti spadají pod říšskoněmecké trestní právo. Předposlední paragraf pak definuje možnosti vydávat doplňující a prováděcí opatření, jakož i definuje, že tomuto výnosu předcházející rozhodnutí ve věci židovského majetku, vydané šéfy civilní správy v Praze a Brně zůstávají v platnosti.³² Poslední paragraf (§ 12) pak uvádí účinnost nařízení k datu 22. 6. 1939, avšak s neskrývanou retroaktivitou, uvedenou v odst. 2 tohoto paragrafu: *"Předpisy § 1, 2 a 4 mají zpětnou účinnost k 15. 3. 1939 s tím, že v mezidobí uzavřené obchody vyžadující schválení nejsou právně účinné, pokud se dodatečně neschválí."*

Zde reflektovaná verze výnosu, vydaná ve Věstníku, je zakončena datem vydání 21. 6. 1939³³ a to přesto, že původní znění výnosu z tohoto dne mělo definovat retroaktivitu uvedenou v § 12 ke dni 17. 3. 1939. Teprve „novelizace“ tohoto výnosu, s datem retroaktivního účinku posunutá o dva dny zpět ke dni 15. 3. 1939, je obvykle v sekundární odborné literatuře označována dnem vydání 29. 6. 1939.³⁴

V níže popisované problematice se projeví i vliv prvního krátkého prováděcího výnosu říšského protektora, vydaného ve stejný den, jako jemu nadřazený výnos o židovském majetku: Tento první prováděcí výnos definuje, že pokud se jedná o hospodářský závod s počtem dělníků a zaměstnanců nepřesahujícím 100, nebo s ročním obratem do K 3.000.000, přenáší se, s výjimkou bank a pojišťoven, právo udílet schválení na Oberlandráty³⁵.

Výnos ŘP z 21. 6. 1939 si svou stručností vynutil následně ještě osm dalších prováděcích nařízení/opatření, které měly fungovat pro jeho zpřesnění či doplnění, případně úpravu. Některé z těchto celkem devíti prováděcích opatření byla, dle autora

³² Více k těmto úkonům a k prováděcím výnosům protektora viz Jaroslava Milotová a kol., *Židovské zlato, ostatní drahé kovy, drahé kameny a předměty z nich v českých zemích 1939-1945. Protiprávní zásahy do majetkových práv, jejich rozsah a následné osudy tohoto majetku*. Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, 2001, s. 17nn.; srv. Helena Petrův: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1941)*. Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, Praha 2000, s. 56 a 64.

³³ Originál Věstníku dochován kupř. v: SOA Praha, f. KSO - B XIII-621, s. 321nn.

³⁴ Avšak jedná se o verzi, tištěnou až v červenci. Proto je zřejmě datum retroaktivity již opraveno. Důvod vzniku problematiky kolem datace retroaktivity blíže viz in: Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 41; Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 19; Milotová Jaroslava a kol., *Židovské zlato, ostatní drahé kovy, drahé kameny a předměty z nich v českých zemích 1939-1945. Protiprávní zásahy do majetkových práv, jejich rozsah a následné osudy tohoto majetku*. Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, 2001, s.17, atd.

³⁵ Oberlandrát = vrchní zemský rada.

bádání, hodně diskutována a právně podrobně vykládána na protektorátním MPOŽ i v souvislosti s neprávnými arizacemi výhradně českých (tedy majetkově arijských) firem.³⁶

Kromě již zmíněného výnosu říšského protektora z 21. 6. 1939, kterým byla německou mocí „legalizována“ rozsáhlá arizace všech druhů podniků na území protektorátu, byl zhruba v téže době vydán ještě jeden důležitý protižidovský akt. Bylo jím protektorátní vládní nařízení č. 136 schválené 4. července 1939. Týkalo se právního postavení židů ve veřejném životě. Od data vstupu tohoto nařízení v platnost (jeho faktická účinnost začala až s velkým zpožděním až 24. dubna 1940) nesměli Židé vykonávat žádné funkce ve veřejné správě (jakékoliv úrovně včetně soudnictví), ani nesměli být činnými v politických či kulturních uskupeních, spolcích nebo politických stranách (to vše s výjimkou židovských). Zároveň jim byly zakázány i kulturní aktivity, jako byla návštěva kin a divadel.³⁷

Společensko-kulturní izolaci židovských občanů završil ještě jeden protektorův výnos. Ten byl vydán 26. ledna 1940 a týkal se úplného vyřazení Židů z hospodářství protektorátu. Od 15. dubna 1940 byla tímto výnosem zakázána jakákoliv hospodářská činnost jakéhokoliv židovského podniku ve všech odvětvích filmové výroby a distribuce (kina). Navíc kupř. ve filmovém oboru musel po tomto datu každý pracovník u filmu doložit osvědčení o arijském původu, které mu na základě předložených příslušných podkladů vydala organizace Filmové ústředí.³⁸

Pro situační kontext je vhodné zmínit i zákaz vstupu Židů do kin. Ten byl pro různé protektorátní oblasti vyhlášen již v průběhu roku 1939 k různým datům. Zároveň Filmové ústředí pro Čechy a Moravu (sdružení několika filmových organizací) 24. srpna 1939 vydalo usnesení s celo-protektorátní účinností, jímž se zakazovala židům návštěva kin a kinům přikazovalo umístění dvoujazyčného nápisu, který by zákaz oznamoval. Tento stav byl dále úředně potvrzen pro celý protektorát ještě nařízením zemského policejního prezidenta v Praze dne 20. února 1940.³⁹

Těmito několika protižidovskými opatřeními (a dalšími, která jsou reflektována v sekundární literatuře) byli Židé zcela vyloučeni z veřejného a hospodářského života.

³⁶ Tyto prováděcí opatření jsou detailněji rozklíčována v: Helena Petrův: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1941)*. Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, Praha 2000, s. 64 nn.

³⁷ Více o vládním výnosu viz ročenka Filmový kurýr 1941, s. 79 – 80.

³⁸ Tamtéž, s. 80 - 81.

³⁹ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 29.

4. Baťovo impérium ve třicátých letech

Není účelem této práce poskytovat rozklad Baťova impéria na jednotlivé pobočky a dceřiné firmy, kterých jen na území bývalého Československa bylo mnoho (nemluvě o pobočkách v zahraničí). V této práci se bude zabýváno pouze dvěma firmám, bezprostředně spjatými s působností ve filmové výrobě.

Firma Baťa sice vznikla již v roce 1894, ale její „moderní“ podoba, coby společnost akciová, byla zapsána do obchodního rejstříku v Uherském Hradišti až 7. 5. 1931.⁴⁰ Vlastnické poměry mezi akcionáři procházely složitým vývojem. Tato proměna vlastníků během existence koncernu zde nebude podrobně reflektována, dojde k pouhému zmínění několika hlavních osob, které určitým způsobem vstoupily do níže popisovaného dění.

Pro úvod však bude přece jen naznačeno, že po tragické smrti Tomáše Bati při letecké havárii 12. července 1932 firmu fakticky převzal držitel cca. 70 % akcií Jan Antonín Baťa, i když akcionářů firmy bylo více (mj. Hynek Baťa, ing. František Malota, ing. Hugo Vavrečka⁴¹, Dominik Čipera⁴², Josef Hlavnička⁴³, atd.). I přes větší počet akcionářů většina rozhodovacích pravomocí byla v rukách J. A. Bati, který byl dlouhou dobu jediným jednatelem této akciové společnosti (resp. druhým jednatelem byla sama firma Baťa, a.s.). Několik dnů po smrti původního vlastníka, dne 28. 7. 1932, došlo k rozšíření správní rady: předsedou byl nadále J. A. Baťa, dále však do ní namísto

⁴⁰ Viz Výpis z obchodního rejstříku krajského soudu v Uh. Hradišti - složka B – II – 18 firmy Baťa, a.s. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 82 – 84.

⁴¹ Ing. Hugo Vavrečka byl nejen dlouholetým ředitelem fy. Baťa (od roku 1932), ale i bývalým Československým vyslancem v Budapešti a Vídni (před rokem 1932). V období kolem Mnichova byl ve vládě Milana Hodžy krátce ministrem propagandy a posléze ministrem bez portfeje v následní první úřednické vládě Rudolfa Berana na sklonku II. republiky. Za protektorátu se již politicky oficiálně neangažoval. Zhruba v téže době byl mj. předsedou správní rady České obchodní banky, přičemž spolu s ním tam působili na významných pozicích i další významní pracovníci z fy. Baťa. (Viz Kurt Selka /ed./, *Compass Finanční ročenka /Finanzielles Jahrbuch* 1942, ročník 75, Compass /Compassverlag Praha 1942, s. 255). Hugo Vavrečka byl také mj. švagrem Václava M. Havla (viz kupř. V. M. Havel, *Mé vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny (NLN, s.r.o.) 1993, s. 72.

⁴² Dominik Čipera byl členem správní rady firmy Baťa, a.s. a to již od zápisu firmy Baťa, a. s. do obchodního rejstříku dne 7. 5. 1931. Zmocnění k „znamenání“ firmy získal od J. A. Bati 28. 7. 1932. Kromě svého postavení ve firmě Baťa, a.s. byl zároveň ministr veřejných prací ve vládě druhé republiky a taktéž v první protektorátní vládě div. gen. Aloise Eliáše (až do 19. ledna 1942) – byl tedy pro Baťovu administrativu velmi důležitou kapacitou: jednak zdrojem informací z vládních kruhů a nadto se vyjadřoval k většině důležitých firemních záležitostí, včetně těch, o nichž píše podrobně níže.

⁴³ Josef Hlavnička byl stejně jako D. Čipera jednatel firmy Baťa, a.s., člen její správní rady a její akcionář. Navíc byl i v úzkém příbuzenském vztahu s J. A. Baťou – oženil se s jeho sestrou Marií. Josef Hlavnička zahynul tragicky při automobilové nehodě uprostřed protektorátní doby: 24. 5. 1943 (viz Anonym, Odešel dobrý hospodář. *Zlín, velké vydání* 2, 1943, č. 24 (26. 5. 1943), výstřížek in MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa II/8, i.č. 50, s. 11).

zesnulého T. Bati zasedl kromě Dominika Čípera také ing. Hugo Vavrečka. Teprve 7. ledna 1936 přibyl do této rady i Josef Hlavnička.⁴⁴

Již krátce po vzniku protektorátu, v červnu 1939, však J. A. Baťa odjel do USA a z tohoto důvodu došlo i k určitým proměnám ve vedení firmy.⁴⁵ Většinu rozhodovacích pravomocí k zastupování firmy Baťa jménem J. A. Bati drželi po jeho odjezdu Dominik Čípera a Josef Hlavnička (zatímco Čípera měl pravomoc k zastupování a signování již od roku 1935, Hlavnička získal tyto pravomoci teprve od 14. 12. 1938 na základě plné moci).⁴⁶ Oba však měli pravomoc pouze k zastupování společnosti a k signování svými podpisy. Dle výkladu textu výpisu z obchodního rejstříku fy. Baťa neměli Hlavnička ani Čípera právo zakládat společnosti nové. O obou těchto osobnostech budou ještě zmínky níže.

Německá okupační moc (konkrétně říšský protektor) již na začátku okupace vyzvala představenstvo Baťa, a.s., aby mezi sebe do vedení přijalo říšského Němce. Protektor údajně ponechal na vedení firmy, aby samo zvolilo jemu vhodnou osobu.⁴⁷ Skutečností je, že nejprve byl (přímo říšským protektorem) ve funkci „říšského pověřence pro firmu Baťa“ dosazen Dr. Bernhuber⁴⁸ a posléze byl na jeho místo od 1. července 1940 angažován Dr. Albrecht Miessbach, důstojník wehrmachtu, který se stal i generálním ředitelem firmy. Jeho osoba se angažovala i v německém úsilí o ovládnutí zlínských ateliérů v roce 1942.⁴⁹ Kromě něho byl však následně do správní rady firmy Baťa, a.s.

⁴⁴ Viz Výpis z obchodního rejstříku krajského soudu v Uherském Hradišti - složka B – II – 18 firmy Baťa, a.s. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 82 – 84.

⁴⁵ Bohumil Lehár, *Přehledné dějiny n.p. Svit před jeho znárodněním*. Zlín (Gottwaldov) n.p. Svit 1959, s. 68.

⁴⁶ Plné moci poskytnuté J. A. Baťou k jeho zastupování se autorovi ve firemním archivu fy. Baťa dohledat nepodařilo, informace pro mé tvrzení autor čerpal jednak z již citovaného Výpisu z obchodního rejstříku krajského soudu v Uh.Hradišti - složka B – II – 18 firmy Baťa, a.s. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 82 – 84, a v tomto případě též z: Dopis notáře Fritze Ludwiga se žádostí o zajištění bílých plných mocí k zastupování J. A. Bati vůči Deutsche Bank in Oppeln. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, k. 127, i.č. 428, nestr. O ustanovení Hlavničky jednatelem také hovoří dokument: Úřední potvrzení z 10. 6. 1941 Krajského soudu v Uh. Hradišti o znárodnění firmy Baťa. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i.č. 431.

⁴⁷ Bohumil Lehár, *Přehledné dějiny n.p. Svit před jeho znárodněním*. Zlín (Gottwaldov) n.p. Svit 1959, s. 71

⁴⁸ Křestní jméno Dr. Bernhubera se mi nepodařilo dohledat – jak v primárních zdrojích, tak v sekundární literatuře, potažmo v inventářích fondů umístěných v MZA ve Zlíně není nikdy Dr. Bernhuber pojmenován celým svým jménem. (Dokonce ani na jím samotným psaných příkazech, psaných na hlavičkových papírech reichsprotektora).

⁴⁹ Tvrzení z kontroverzní publikace Bohumila Lehára o tom, že říšský protektor nechal na blahovůli firmy, koho z říšských Němců zvolí do svého vedení, mi přišlo velmi zajímavé. Posléze se mi při mém bádání podařilo téměř náhodně objevit dosud neznámý poválečný dopis Hugo Vavrečky, t.č. již bývalého ředitele fy. Baťa, a.s., adresovaný Dr. Hubertu Ripkovi, ministru pro zahraniční obchod v poválečné československé vládě. Jedná se o obsáhlý dopis, kterým Vavrečka uvádí na pravou míru nepravdy, jež se po válce objevily právě ohledně jeho osoby ve vztahu k angažování Dr. Miessbacha. Problematika je však natolik složitá (a zasahuje do ní nepřímo i svědectví Elmara Klose), že ji budu reflektovat v samostatném odborném textu.

povolán v roce 1942 ještě Wilhelm Marotzke,⁵⁰ přičemž spolu s Miessbachem oba tito Němci získali hlasovací právo na velký podíl akcií, celkem na 26 % akcií firmy.⁵¹ V roce 1942 byla také změněna forma správy podniku: zanikla správní rada, místo ní vzniklo představenstvo (s podobným personálním obsazením jako správní rada) a dozorčí rada společnosti Baťa, a.s. Těmito kroky byla německá pozice v podniku posílena ještě více – předsedou dozorčí rady se stal Walter Bertsch,⁵² ministr v protektorem Heydrichem roku 1942 zřízenému ministerstvu hospodářství a práce protektorátní vlády.⁵³

Pro tuto práci jsou z tuzemských baťovských firem důležité pouze dvě dceřiné společnosti, které považuji za nutné blíže představit: BAPOZ, Baťovy pomocné závody, s.r.o. a FAB, Filmové podniky v Praze, s.r.o. Prvá společnost však vznikla pod stejným názvem dvakrát: poprvé v roce 1927, přičemž pod sebe zastřešovala mnohé jiné vedlejší oblasti podnikatelských záměrů Tomáše Bati, ale nikoliv film. Tento první BAPOZ zanikl nedlouho po smrti Tomáše Bati faktickou fúzí se společností Baťa, a.s. v prosinci 1931.⁵⁴ Po celou dobu existence této dceřiné firmy byla filmová (reklamní) produkce Baťova koncernu soustředěna mimo tehdejší BAPOZ přímo do hlavní společnosti, Baťa, a.s.⁵⁵ Podruhé vznikla stejnojmenná firma BAPOZ, Baťovy pomocné závody, s.r.o. zapsáním do obchodního rejstříku 11. ledna 1937 (na základě společenské smlouvy z 26. září 1936).⁵⁶ Společníky této firmy byli podle uvedené společenské smlouvy Dr. J. A. Baťa a samotná firma Baťa, a.s.⁵⁷ Jednateli této firmy byli zprvu taktéž jen J. A. Baťa a firma Baťa (zastoupená Josefem Hlavničkou, členem správní rady firmy Baťa a.s.). Teprve prohlášením sepsaným u zlínského notáře dne 23. 1. 1939 získal BAPOZ třetího jednatele: Josefa Hlavničku.⁵⁸ Protože za firmu byl oprávněn jednat pouze jeden jednatel (což také po odchodu J. A. Bati do USA bylo praktikováno), byla změna společenské smlouvy pouze

⁵⁰ Wilhelm Marotzke – německý ministerský rada.

⁵¹ Bohumil Lehár, *Přehledné dějiny n.p. Svit před jeho znárodněním*. Zlín (Gottwaldov) n.p. Svit 1959, s. 73..

⁵² Tamtéž, s. 74.

⁵³ Anonym. *Seznam vlád Československa*. Dostupný na WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_vlád_Československa> [vyšlo 23. 7. 2011, cit. 1. 8. 2011].

⁵⁴ Viz Výpis z obchodního rejstříku krajského soudu v Uh.Hradišti - složka B – II – 18 firmy Baťa, a.s. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 82 – 84.

⁵⁵ Blíže viz Hana Kuslová, *Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři*, *Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně* 4, 2004, č.1 – 2, s. 86.

⁵⁶ Viz Výpis z obchodního rejstříku krajského soudu v Uherském Hradišti - složka C – I – 230 firmy Bapoz, s.r.o. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 77.

⁵⁷ Viz též pozdější čtyřstránkové u notáře sepsané „Prohlášení ku změně společenské smlouvy BAPOZ“ ze dne 23. 1. 1939, MZA, pracoviště Zlín, fond BAPOZ, k. 8, i. č. 45, fol. 39-40 (oboustr.).

⁵⁸ Po smrti J. Hlavničky v r. 1943 došlo k volbě nového jednatele. Viz Plné moci pro Dominika Čiperu, ing. Františka Malotu a JUDr. Františka Cvachovce. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 2.

formální, ale zároveň byla předzvěstí zřejmě již před okupací plánovaného Baťova odchodu. BAPOZ měl od začátku existence do okamžiku znárodnění v r. 1945 kmenový kapitál 1.000.000 Kč.⁵⁹

Firma BAPOZ vlastnila od počátku několik živnostenských listů na různé okruhy podnikání.⁶⁰ Avšak teprve dnem 18. 1. 1938 BAPOZ zapsal do obchodního rejstříku další předmět podnikání: „*přijímání obrazu a zvuku na filmy, zpracování filmů a fotografií všeho druhu*“,⁶¹ přičemž živnostenský list firma získala až 2. 3. 1938 na jméno jejího prvního „odborného náměstka“ pro tuto živnost, jímž se stal Ladislav Kolda.⁶² V roce 1940 byla firma částečně přejmenována: z původního „BAPOZ, Baťovy pomocné závody, s.r.o.“ byl změnou v živnostenském rejstříku v Uherském Hradišti zaregistrován nový název: „BAPOZ společnost s.r.o.“⁶³

Společnosti FAB, Filmové podniky v Praze, s.r.o. (vzniklé v roce 1939 převzetím závodních podílů ve společnosti HOCO-pictures, s.r.o. a jejím přejmenováním) bude níže věnována celá kapitola této práce, protože právě aktivity této firmy (spolu s BAPOZ) byly klíčové pro činnost baťovského impéria v Praze – Hostivaři. Co se týče názvu společnosti FAB, s.r.o., je třeba upozornit, že koliduje s označením FAB, které bylo v téže době běžně používáno pro zlínské ateliéry. Pro ně se používalo toto trojpísmenné označení coby neformální zkratka názvu „Filmový ateliér Baťa“,⁶⁴ aniž by to však znamenalo označení firmy (provozovatelkou zlínských ateliérů byl BAPOZ, viz níže). Ve skutečnosti však tato „dvojjednost“ používání názvu způsobila určité problémy s označováním firemních aktivit jak již v popisovaném válečném období (kupř. v soudobých novinových zprávách), tak i v pozdějším popisu někdejší situace historiky.⁶⁵

⁵⁹ Interní dokument jmenující předměty podnikání k listopadu 1941. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 8, i.č. 41, list 134, příp. viz již zmíněný Výpis z obchodního rejstříku krajského soudu v Uherském Hradišti - složka C – I – 230 firmy Bapoz, s.r.o. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 77.

⁶⁰ BAPOZ kupř. provozoval i prádelny v okolí Zlína, atd.

⁶¹ Vyrozumění pro BAPOZ od podnikového právního zástupce baťovských firem H. Förstera. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 8, i. č. 45, s. 45.

⁶² Dopis BAPOZu okresnímu úřadu. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 8, i.č. 45, s. 43, popř. viz tentýž dokument in: MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 8, i.č. 44, s. 3; a dále viz in: Poválečný nedatovaný shrnující seznam náměstků a názvů firmy. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 8, i.č. 44, s. 3.

⁶³ Poválečný nedatovaný shrnující seznam náměstků a názvů firmy. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 8, i.č. 44, s. 3.

⁶⁴ Hana Kuslová, Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři, *Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně* 4, 2004, č.1 – 2, s. 86.

⁶⁵ Kromě jiných autorů i režisér Elmar Klos ve svých vzpomínkových textech používá zcela sebejistě označení FAB pro zlínské ateliéry v předválečné době i pro pozdější aktivity v protektorátní Praze. Viz: Elmar Klos, *Film ve Zlíně. Film a doba* 12, 1966, č. 9 (s. 490nn) a č. 12 (s. 660nn) a dále Elmar Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 6nn.

Kromě BAPOZ a FAB je vhodné pro komplexnost ve filmové oblasti uvést i Baťův podpůrný fond (který byl kupř. majitelem kinolicence tzv. Velkého kina ve Zlíně).⁶⁶ Baťův podpůrný fond však měl složitější funkci, kterou zde nemohu reflektovat – avšak spadaly pod něj i různé sociální projekty a společenské aktivity, které měly i důležitý vedlejší efekt: pozitivně proměňovaly náhled veřejnosti na baťovské impérium. Část válečné doby poskytoval tento fond i formální zaměstnanecké „přístřeší“ režisérovi Elmaru Klosovi⁶⁷.

Z úvodních informací potřebných pro náhled do problematiky absenteje zmínka o situaci kolem baťovských ateliérů ve Zlíně. Protože výroba reklamních filmů zadávaných cizím firmám na počátku třicátých let byla pro firmu Baťa příliš finančně náročná⁶⁸ a tak bylo v roce 1935 rozhodnuto o výstavbě vlastních ateliérů. Místo pro ateliéry bylo J. A. Baťou vybráno na kopci nad Zlínem, poblíž původně samostatné vesnice Kudlov.⁶⁹ Organizační práce kolem stavby a zařizování atelieru prováděl Ladislav Kolda s Alexandrem Hackenschmiedem, jako scénárista byl angažován Elmar Klos a Jaroslav Pagáč⁷⁰ se stal šéfem technického oddělení.⁷¹ Krátce po dokončení ateliérů (stavební povolení bylo vydáno koncem října 1935, výstavba probíhala rychle, takže kolaudace byla již 2. září 1936) v nich získaly pracovní pozice další výrazné osobnosti, které se poté výrazně otiskly i do dějin v poválečné znárodněné kinematografii.

⁶⁶ Ve skutečnosti všechna kina (tj. „Velké kino“, dále „Komorní kino“, „Malé kino“, a kino v tehdejším Baťově - Otrokovicích), provozoval BAPOZ. Avšak licencionáři jednotlivých kin byly Baťův podpůrný fond, firma Tisk a Červený kříž. A to začalo způsobovat problémy v roce 1940, kdy museli být hlášeni Zemskému úřadu - Oberlandrátu provozovatelé kin, přičemž kina musela být provozována týměž provozovatelem, na nějž bylo kino licencováno, jinak hrozilo odebrání licence a uzavření kina (více viz interní dokument: Projednávání situace kolem kin Bapozu, MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 1, i. č. 9).

⁶⁷ Elmar Klos byl v roce 1935 angažován jako „libretista“ do právě zakládaných zlínských ateliérů, avšak spektrum jeho tamějších povinností bylo mnohem širší. Velmi úzce spolupracoval s Ladislavem Koldou, vedoucím zlínských a později i hostivařských ateliérů. V době pronájmu Hostivaře firmou Baťa byl Klos pracovně angažován hlavně tam, po jejich ztrátě se přesunul zpět do Zlína. Po přechodu zlínských ateliérů do německých rukou dostal Klos na starosti kina, spravovaná baťovskými firmami. V době „horečných“ aktivit Baťovských kolem společnosti HOCO-pictures byl formálně dočasně ustanoven jejím „zástupcem“ (viz níže). V době okupace byl velmi činný ohledně plánovaného znárodnění kinematografie. Více viz: Jan Lukeš (ed.), *Černobílý snář Elmara Klose*. Praha: NFA 2011. Klosovy aktivity poválečné, vč. režijního tandemu s Jánem Kadárem, do této práce nepatří a jsou nadto poměrně známé.

⁶⁸ Kupř. v r. 1934 se na Barrandově natáčel a zpracovával retrospektivně laděný snímek „Baťa 40 let“ o historii Baťových závodů (viz: šifra FTK, Baťův retrospektivní film. *Filmová tisková korespondence* 1, 1934, č. 16 (18.5.1934), s.1.

⁶⁹ Blíže viz kupř. Hana Kuslová, *Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři*. *Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně* 4, 2004, č.1 – 2, s. 85.

⁷⁰ Jaroslav Pagáč začínal na počátku 30.let ve službách Baťova koncernu jako redaktor a posléze šéfredaktor továrních novin „*Sdělení*“. Posléze začal pracovat v organizační části filmového oddělení společnosti Baťa, a.s., která zadávala zakázky na výrobu filmů externím zhotovitelům. Po vybudování zlínských ateliérů se stal jejich technickým vedoucím.

⁷¹ FTK, Baťa staví nový atelier. *Filmová tisková korespondence* 2, 1935, č. 189 (23.1.1935), s. 1.

Jak již bylo deklarováno v úvodu této práce, budou zde často v různých obměnách frekventovány termíny „Baťovy firmy“ či „Baťovští“, coby zástupné označení pro BAPOZ, FAB i pražskou kancelář firmy Baťa. Personální provázanost zástupců těchto tří společností je téměř nerozklíčovatelná, mj. proto, že v osobních kartách zaměstnanců (které se dosud v MZA ve Zlíně dochovaly) se fluktuace zaměstnance mezi dceřinými firmami a pracovními pozicemi příliš podrobně neuváděla.⁷² Konání jejich společných nejvyšších zástupců nešlo mnohdy vůbec odlišit – kupř. Ladislav Kolda byl prvním odborným náměstkem jak za BAPOZ, posléze i za FAB,⁷³ případně Josef Baroš, později i Miroslav Schubert⁷⁴ mnohdy zastupovali při oficiálních jednáních obě firmy, potažmo i samotnou firmu Baťa, a.s. Zároveň, aby situace byla ještě složitější, mnohé dokumenty vnitropodnikové korespondence, dochované v průklepech, neobsahují hlavičku dané společnosti a mnohdy ani podpis konkrétní osoby, anebo jsou jinak matoucí.⁷⁵

Pro expanzi v oblasti filmového podnikání a vlastní filmové tvorby měla firma Baťa do začátku protektorátu velmi málo času, pokud se za skutečný počátek její filmové produkce bude považovat právě až stavba vlastních ateliérů ve Zlíně – Kudlově, nikoliv předchozí výroba propagačních filmů na zakázku. Přesto jen několik let po dokončení zlínských ateliérů a laboratoří, určených pro reklamní tvorbu, došlo k pokusu o výrazné rozšíření baťovského filmového podnikání. Tato expanze do oblasti hraných dlouhých

⁷² Pro naznačení celé problematiky zmíním kupř. Elmara Klose: byl u Bati zaměstnaný od roku 1935, interně však přešel během zaměstnaneckého poměru z fy. Baťa k BAPOZ a posléze do FAB, přičemž po faktickém ukončení její činnosti zřejmě fluktoval zpět do BAPOZu. Následně od února 1942 měl Klos (na základě informačního dopisu BAPOZu účtárně z 13. 2. 1942) přejít coby zaměstnanec do německé fy. BMS (ČMÚ), která převzala zlínské ateliéry. Oficiální ukončení pracovního poměru v kartě E. Klose je však až k 4. 9. 1945. (viz osobní karta Elmara Klose. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/10, k. 813, i. č. 425, nestr.) Zajímavostí tedy je, že ač měl být zaměstnancem cizí firmy, tak přesto ohledně jeho osoby písemný příkaz zněl, aby jeho osobní konto bylo i nadále zúčtováváno v „baťovském“ systému. Je to zřejmě proto, že ve skutečnosti Klos v BMS nefiguroval, protože se po zbytek válečné doby staral o Baťovy biografy. Proto také byl vyplácen Baťovým podpůrným fondem, který měl být od února 1942 jeho novým zaměstnavatelem. (uváděné informace parciálně vyplývají z: Dopis BAPOZ účtárně z 13. 2. 1942. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 1, i.č. 9, s. 26 - 27).

⁷³ Po zřízení FABu si navíc Kolda ponechal vedení i zlínských ateliérů. Kuslová jej mimoto označuje za obchodního ředitele FAB. Viz Hana Kuslová, *Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři. Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně* 4, 2004, č.1 – 2, s. 87.

⁷⁴ Hana Kuslová o Miroslavu Schubertovi píše: bývalý československý diplomat, legační rada a zástupce vyslance v Berlíně (v letech 1934-1939), který po okupaci získal místo v pražské baťovské ústřední kanceláři. Viz Hana Kuslová, *Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři. Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně* 4, 2004, č.1 – 2, s. 89.

⁷⁵ Dokument, zmíněný v pozn. č.72 (dopis BAPOZ účtárně z 13. 2. 1942. MZA, pracoviště Zlín, f. BAPOZ, k. 1, i.č. 9, s. 26 – 27) ukazuje další příklad těžké odlučitelnosti fluktuace zaměstnanců baťovských firem: součástí dopisu je seznam zaměstnanců, kteří přešli od 1. 2. 1942 do německé firmy BMS a s nimiž měl být již rozvázán pracovní poměr u fy. Baťa. Mezi nimi jsou na dokumentu uvedeni Elmar Klos a také Ladislav Kolda s Josefem Barošem, do té doby vedoucími činiteli BAPOZu. A přitom právě tyto dvě osoby na tomto dokumentu s datací 13. 2. 1942 nadále figurují svými podpisy přímo pod razítkem firmy BAPOZ.

filmů směřovala do pražských ateliérů HOST. Ale právě touto expanzí a v důsledku vzniku protektorátu začal také brzký ústup firmy Baťa a jejích dceřiných firem z české filmové tvorby. Nejprve došlo k ústupu baťovských firem z pronajatých ateliérů v Hostivaři, posléze, jak pokračovala expanze a nátlak německé moci, firma musela předat okupantům i svou zlínskou základnu na Kudlově nově vzniklé společnosti BMS. Každopádně počátek konce baťovské filmové výroby začal v Hostivaři.

5. Úvodní pohled na ateliéry HOST

5.1. Vznik hostivařských ateliérů a jejich finanční problémy

Hostivařské filmové ateliéry se nacházejí na dříve strategicky velmi důležitém místě – poblíž tamního železničního nádraží. V době, o níž pojednává tato práce, byly tyto ateliéry ještě poměrně dost vzdáleny od nejbližších obytných domů, takže součástí komplexu byl v době před válkou a za okupace taktéž hotel a restaurace.

Pro následující shrnující informace o historii firmy z období, které předchází období v této práci zkoumanému, budou vzájemně konfrontovány čtyři informační zdroje: *Prozatímní inventární seznam fondu HOST* v NFA autorky Marcely Kalašové,⁷⁶ dále bádání Petra Bednařika v jeho publikaci *Arizace české kinematografie*,⁷⁷ informace z ročenky *Finanční Compass*,⁷⁸ a zároveň taktéž výsledky autorova bádání.

Filmové ateliéry HOST v Hostivaři vznikly v roce 1932 v objektu, který původně patřil podniku Hostivařské mlýny a pekárny (který pro své výrobky používal obchodní značku „HOST“) a který byl založen v roce 1919.⁷⁹ Přestavba bývalých pekárenských provozů a vybavení tří filmových studií bylo velmi nákladná – Kalašová i Bednařík shodně uvádějí částku 7 milionů korun. Pro finanční problémy byl dle Kalašové provoz v HOSTu zahájen až 31. 10. 1934⁸⁰ (ročenka *Finanční Compass* uvádí zahájení provozu již v roce

⁷⁶ Marcela Kalašová, *Prozatímní inventární seznam fondu HOST*, a.s. Praha: NFA 2008, s. III - V.

⁷⁷ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 57 - 58.

⁷⁸ Následující hospodářské informace firmě HOST, a.s. překládám z německy psaného textu in: Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka /Finanzielles Jahrbuch 1942*, ročník 75, Compass /Compassverlag Praha 1942, s. 714.

⁷⁹ Marcela Kalašová, *Prozatímní inventární seznam fondu HOST*, a.s. Praha: NFA 2008, s. III. Avšak ročenka *Compass* uvádí, že společnost HOST, a.s. vznikla zapsáním do obchodního rejstříku až dne 1. 1. 1920, viz Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka 1942*, ročník 75, Compass Praha 1942, s. 714.

⁸⁰ Viz Marcela Kalašová, *Prozatímní inventární seznam fondu HOST*, a.s. Praha: NFA 2008, s. V.

1933 a Bednařík naopak uvádí zahájení provozu až na rok 1935). Přestavba původních mlýnů byla subvencována (první) státní zárukou.

Studio bylo navíc vybaveno patentně závadnou zvukovou aparaturou značky Philips (tehdejší Československo spadalo do patentní oblasti koncernu Tobis-Klangfilm.)⁸¹ To způsobovalo vleklé spory s tímto evropským koncernem.⁸² Proto měla být do ateliérů zakoupena aparatura Tobis-Klang Eurocord, přičemž na tuto investici získala firma na podzim roku 1936 druhou státní záruku ve výši 3,5 milionu Kč.⁸³ Kvůli různým průtahům ze strany ministerstva financí, cílené diskreditační kampani vedené společností A-B Barrandov a finančním překážkám kladenými Českou průmyslovou bankou, to vše spolu s již tak velmi komplikovanou finanční situací firmy způsobilo, že ke koupi zvukového zařízení nedošlo a byla pouze zapůjčena aparatura Tobis-Klang staršího typu. Zápůjčka se však prodražovala a firma se dostala do další spirály dluhů – kupř. i proto, že v té době ještě dlužila mj. za původní aparaturu od firmy Philips.⁸⁴

Ročenka Compass uvádí i různé proměny výše základního kapitálu a počtů a hodnot akcií. Původní kapitál v roce 1920 byl 3.000.000 Kč, ještě v témže roce vydáním dalších akcií navýšený na 9.000.000 Kč. Posléze silně kolísal v závislosti na proměně hodnot akcií, až se ustálil v roce 1930 na částce, kterou uvádí pro následující léta i Petr Bednařík, a to na 6.000.000 Kč uložených ve 12.000 akciích po 500 Kč.⁸⁵ Jak však vyplývá

⁸¹ Od doby nástupu zvuku do filmu spolu (při určitém zjednodušení) patentově soupeřily dva koncerny: severoamerická skupina Western Electric spolu s Radio Corporation of America versus evropské uskupení Tobis-Klangfilm (Tobis byl původně holandskou firmou, Klangfilm původně německý koncern AEG - Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft). Americké i evropské koncernové společnosti spolu vedly na počátku zvukové éry patentní válku, která byla zakončena rozdělením světových trhů na společné konferenci v roce 1930, nazvané „Pařížská dohoda“. Jiní výrobci či uživatelé zvukových aparatur v Evropě byli poté soudně žalováni, případně po nich byly požadovány vysoké licenční poplatky. Více viz in: Zdeněk Štábla, *Data a fakta z dějin čs. kinematografie 1896 – 1945*, sv. III. Praha: ČSFÚ 1990 s. 8-10; příp. viz Miloslav Hůrka, *Když se řekne zvukový film*. Praha: ČFÚ 1991, s. 109-110 a s. 116 - 118; popř. Anonym, Kopírovací patent koncernu Tobis-Klangfilm v Československu zrušen. *Film* 15, 1935, č. 11-12 (15.12.), s. 9.

⁸² Blíže o tomto problému se zaměřením na HOST je referováno v článku: Petr Sczepanik, *Krieg der Patente*. In: Kolektiv (eds.), *Zwischen Barrandov und Babelsberg. Deutsch-tschechische Filmbeziehungen im 20. Jahrhundert*. Mnichov: Cinegraph 2008, s. 51n.

⁸³ Předtím, zřejmě v roce 1934, již získala firma první hypotéku na 2.800.000 Kč, v témže roce zároveň i první státní záruku ve výši 600.000 Kč. Zmíněná druhá státní záruka ve výši 3,5 milionu Kč však z větší části padla za obětí věřitelskému narovnání s Českou průmyslovou bankou a dalšími minoritními věřiteli, takže ve výsledku došlo pouze k zapůjčení postarší zvukové aparatury Tobis-Klangfilmu. Na koupi skutečně nové, nejmodernější aparatury Eurocord pak žádala v roce 1938 firma HOST ještě o třetí státní záruku ve výši 1,8 milionu Kč, ale tu již firma neobdržela. Blíže viz Memorandum vládě republiky Československé. NFA, f. HOST a.s., k. 1, i. č. 14, s. 3nn.

⁸⁴ Původní dluh za aparaturu Philips byl 550.000 Kč (viz Zápis z jednání valné hromady dne 4. 11.1937. NFA, f. HOST a.s., k. 4 i.č. 93, s. 268-269), na kterou podala firma Philips žalobu. Na základě soudního vyrovnání klesla částka na 78.000 Kč (viz Stav žalob věřitelů fy HOST k 31. 1. 1938. NFA, f. HOST a.s., k. III/c, i.č. 27, nestr.).

⁸⁵ Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka 1942, ročník 75*, Compass Praha 1942, s. 714, popř. výstřížek o HOST, a.s. provedený z této ročenky in: NFA, f. HOST a.s., k. VI/b, i.č. 61, list 37.

z kontextu některých písemných archiválií uložených v pozůstalosti po firmě HOST v NFA, jednalo se v podstatě vlivem dluhů o akcie téměř bezcenné.

Zatímco zmíněná ročenka uvádí, že se firma dostala do imobilizace již v roce 1935, Marcela Kalašová definuje, že se tak stalo kvůli státním půjčkám až v říjnu roku 1936. Tehdy bylo věřiteli iniciováno konkurzní řízení, které rozhodnutím krajského soudu obchodního (jiné zdroje uvádí soudu exekučního) vyústilo ve zřízení „vnucené správy.“ Věřitelským narovnáním pověřilo ministerstvo financí Českou průmyslovou banku.⁸⁶ Petr Bednařík (na něhož se v tomto ohledu odvolává i M. Kalašová) pak dodává, že v ateliérech se nenatáčelo od října 1937.⁸⁷

Zásadním aspektem, který způsobil spirálu zadlužení HOSTu, byly již zmíněné vysoké náklady na přestavbu původních mlýnů na ateliéry, přičemž většina všech prací byla prováděna na dluh (vyplývá tak alespoň z dochovaných smének a dlužních úpisů).⁸⁸ Dále to byly dluhy za obě výše zmíněné zvukové aparatury. Ale byl tu zřejmě i další aspekt: jak plyne ze zápisů jednání správní rady, ve firmě panovala v roce 1936 ohledně akcií nejasná situace: dva členové této správní rady údajně akcií nabyli „*podivnými machinacemi*.“⁸⁹ Ministerstvo financí podmiňovalo poskytnutí zmíněné (druhé) státní půjčky ve výši 3,5 milionu Kč v roce 1936 ujištěním, že situace s akciemi musí být předtím vyjasněna, protože chtělo vědět, komu bude půjčka poskytnuta.⁹⁰ Možná i proto byla týmž ministerstvem iniciována ještě v r. 1936 zmíněná vnucená správa.⁹¹ Ta byla povolena Krajským soudem obchodním (v roli exekučního soudu) až ke dni 11. 2. 1938 na základě požadavků mnoha věřitelů (mezi nimi byly Berní úřad, Magistrát Hl.m. Prahy, Živnostensko-obchodnická záložna v Praze, Okresní nemocenská pojišťovna a taktéž soukromé osoby). Vnuceným správcem byl jmenován Antonín Dvořák, úředník České průmyslové banky, jedné z hlavních věřitelek HOSTu.⁹² Nejednalo se však o vnucenou správu samotné firmě HOST, nýbrž, jak sám Dvořák vždy při signování uváděl, vnucená

⁸⁶ Zevrubnější informace téhož obsahu jsou zároveň v textu Marcely Kalašové (autorky doprovodného textu k fondu HOST, a.s., uloženém v NFA); dále viz Memorandum vládě republiky Československé. NFA, f. HOST a.s., k. 1, i. č. 14, s. 3nn; příp. částečně i v časopisech: kupř. viz: anonym/redakce, První film, vyrobený v Hostu, obdržel nejvyšší možnou podporu 180.000,-. *Filmové listy* 6, 1935, č. 3, s. 1.

⁸⁷ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 57 - 58.

⁸⁸ Viz obsah složky: Směnky a jejich vymáhání. NFA, f. HOST a.s., k. 1, sign. III/c, i. č. 26.

⁸⁹ Zápis ze schůze správní rady dne 5. 3. 1936. NFA, f. HOST a.s., k. 4, i. č. 93, s. 62 - 64.

⁹⁰ Z celkové částky 3,5 milionu korun měla být na úhradu věřitelům použita částka 2.300.000 Kč a jen zbytek, 1.200.000 Kč, měl být použit na samotné investice. Viz nedatovaná zpráva – zřejmě pro ministerstvo financí – pravděpodobně z roku 1935: Zpráva pro ministerstvo. NFA, f. HOST a.s., k. 1, i. č. 15, s. 8nn.

⁹¹ Marcela Kalašová, Prozatímní inventární seznam HOST a.s. Praha, NFA, s. VI.

⁹² Povolení exekuce. NFA, f. HOST a.s., k. 1, i. č. 13.

správa byla zavedena nad nemovitostmi a vybavením HOSTu.⁹³ Protože se již od začátku pokusů o filmové podnikání společnost HOST potýkala s různými soudy a drobnějšími exekucemi, samotná vnučená správa byla jen vyhocením neudržitelné finanční situace firmy.⁹⁴

Tato vnučená správa posléze vyústila v exekuční řízení, jehož důsledkem bylo vyhlášení dražebního záměru na část budov a zařízení.⁹⁵ K samotné dražbě nakonec nedošlo z důvodů politických: dne 3. listopadu 1939 došlo rozhodnutím č. XV F říšského protektora pro Čechy a Moravu k dosazení „treuhändera“⁹⁶ Karla Schulze do vedení firmy HOST. Originál protektorova rozhodnutí č. XV F se zřejmě nedochoval, v NFA ale existuje přesný dobový opis tohoto dokumentu.⁹⁷ Strojopisně psaná archiválie sice není signována, ale uvádí, že byla vydána nikoliv přímo protektorem nebo jeho sekretářem K. H. Frankem, nýbrž Hermannem Glessgenem⁹⁸, který byl na ÚŘP „pouze“ ve funkci Zmocněnce pro filmové záležitosti při ÚŘP. Rozhodnutí č. XV F bylo adresováno správní radě HOST, a.s. a dosazení treuhändera odůvodňuje pouze obecným odkazem na výnos ŘP

⁹³ Kupř viz: Dopis vnučeného správce A. Dvořáka BAPOZu ze dne 2. 7. 1939. NFA, f. HOST a.s., k. 2., i.č. 55.

⁹⁴ Došlé žaloby mobiliární a reální exekuce, povolení dražeb, návrhů na konkurs a jiné exekuční nároky od 1.-25.září 1934. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 27, nestr.

⁹⁵ Usnesení Okres. soudu exekučního ze dne 8. 11. 1939 o zrušení vnučené správy sdělované BAPOZu. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i. č. 61, nestr.

⁹⁶ Označení Treuhänder je možné překládat různě. V nejpřesnějším překladu by se dalo použít termínu „správa věrné ruky“, postačující je ovšem termín „správce“. Podrobně o tomto tématu viz: Tereza Dvořáková, Funkce treuhändera v protektorátním filmovnictví. *Illuminace* 16, 2004, č. 1 (č.53), s. 111nn. Autor dohledal další varianty překladu termínu „treuhänder“ v dobových dokumentech: Kupř. v interní rukopisné poznámce dokumentu fy. HOST byl nazván „výkonným komisařem“ – viz německy psané sdělení HOSTu České průmyslové bance z 28. 12. 1939. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 61, s. 2. Taktéž v Úředním listu Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 je treuhänder nazýván v češtině různě; u některých firem je překládán slovem „důvěrník“, jinde „důvěrník – správce“ a ještě jinde opisem jen coby „treuhänder“ – kupř. viz tamější záznam o firmě Elektafilm. U některých společností bylo v Úředním listu protektorátu použito i označení „vnučený správce“.

Pozice treuhändera byla neomezená – po dobu existence takové správy byly rozhodovací pravomoci ostatních majitelů, jednatelů či prokuristů, jakož i závodních a právních rad pozastaveny, přičemž majitelé (nejen židovští) nebyli ani oprávněni svého majetku používat, nadto byl treuhänder oprávněn firmu zastupovat ve všech právních i mimosoudních jednáních. Tyto doplňkové informace o zastupování firem treuhänderem byly zapisovány v souvislosti s jeho dosazením i do obchodního rejstříku (příkladem budiž kupř.: Tiskem vydaná změna v obchodním rejstříku odd. B, č. spisu B IX / 100. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 55, s. 1).

⁹⁷ Německy psané „Pověření p. Karla Schulze výkonným komisařem“. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 59, s. 2. Na opise uvedená česky psaná dobová rukopisná poznámka (kterou byla označena i archiválie) s nečitelným podpisem taktéž uvádí, že „original byl předán p.předs. Rychterovi v zalepené bílé obálce“. Jaroslav Rychtera byl v té době dlouholetým předsedou představenstva společnosti HOST, a.s.

⁹⁸ Hermann Glessgen byl dosazen v dubnu 1939 do oddělení kulturněpolitických záležitostí (Gruppe für Kulturpolitische Angelegenheiten) u ÚŘP. V tomto oddělení stal se vedoucím referátů propaganda, divadlo a film. Zároveň byl ustanoven i zástupcem přednosty tohoto oddělení, Karla von Gregoryho. Glessgen však obdržel i titul zmocněnce pro filmové záležitosti při ÚŘP. To, že Glessgen měl pravomoc „v zastoupení“ signovat protektorovy arizační výnosy (viz výnos č. XV F), jej řadí bezmála do funkce neomezeného vládce nad českým filmem. Tuto funkci však vykonával dočasně, dnem 1. 5. 1940 byl ze svých funkcí u ÚŘP odvolán. Více o H. Glessgenovi viz: Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 30 – 31 a 79 – 83.

z 21. 6. 1939. Teprve Krajským soudem obchodním vydaná informace o zápisu této změny do obchodního rejstříku uvádí, že dosazení treuhändera bylo provedeno na základě § 9 inkriminovaného výnosu říšského protektora o židovském majetku ze dne 21. června 1939.⁹⁹

5.2. Byla firma HOST „židovská“, či nikoli?

Vzhledem k tomu, že žádná sekundární literatura se nepokoušela podrobněji situaci s dosazením treuhändera do HOSTu podrobně objasnit, považoval autor práce za důležité se o to pokusit sám. Proto jsou v této práci neplánovaně všechny dostupné informační zdroje soustředěny a reflektovány. Rozklíčovat „regulérnost“ dosazení treuhändera Schulze do HOSTu je na základě nekonkrétního odůvodnění paragrafem 9 výnosu ŘP z 21. 6. 1939 poměrně složité. Zvláště proto, že dochovaný opis rozhodnutí č. XV F totiž neobsahuje odkaz na žádnou aplikaci paragrafu (viz závěr minulé kapitoly). Pokud by existoval ještě jiný dokument, odvolávající se na konkrétní paragraf výnosu ŘP, než tiskem vydaná informace obchodního soudu, tak by to výchozí badatelskou situaci zpřesnilo. Zvláště, pokud by případný dokument obsahoval konkrétní argument anebo odkazoval na důvodnost aplikace výnosu ŘP přímo na základě některého z ustanovení § 7 tohoto výnosu. Co se týče výchozí badatelské pozice, je tedy situace poměrně složitá. Informačních zdrojů je navíc poměrně málo a navrch k tomu si zcela zásadně odporují.

Petr Bednařík ve své publikaci uvedl, že údajným konkrétním argumentem dosazení treuhändera do HOSTu bylo, cituji: „... *jeden z akcionářů Hostu pobývá neznámo kde v cizině. Poněvadž je patrně židovského původu, tak je společnost označena za neárijský podnik. Akcionáři sice později prokázali nepravdivost tohoto tvrzení, přesto se však na jmenování Schulze treuhänderem nic nezměnilo.*“¹⁰⁰ Text Marcely Kalašové k Prozatímnímu seznamu archivní pomůcky HOST a.s. udává ve volné citaci informaci z Bednaříkovy publikace poněkud pozměněnou: „... *K dosazení nuceného správce posloužila záminka o údajném židovském členovi správní rady, toho času jsoucího v zahraničí.*“¹⁰¹ Tereza Dvořáková píše o situaci obdobně: „*K dosazení nuceného správce*

⁹⁹ Českoněmecky cyklostylově tištěná změna v složce HOST v obchodním rejstříku. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 59, s. 1.

¹⁰⁰ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 58.

¹⁰¹ Marcela Kalašová, *Prozatímní inventární seznam HOST a.s.* Praha: NFA 2008, s. VI.

byla využita záminka o údajném židovském členovi správní rady, která se ukázala být nepravdivá.¹⁰²

Všechny tyto citace jsou zde vedle sebe pokládány v doslovné podobě zcela záměrně, a to ze dvou důvodů. Jednak aby byl zdůrazněn jejich pravděpodobně společný a nepřesný pamětnický zdroj informací, ale zároveň i odlišnost těchto tří citací: akcionář nemusí být vždy nutně členem správní rady. Zdrojem, z něhož tito badatelé čerpali, bylo zřejmě svědectví Elmara Klose, sepsané s několika nepřesnostmi až o mnoho let později do článku „*Historie Kudlovské stodoly*“,¹⁰³ z něhož cituji: „*Od začátku roku 1940 stupňoval ředitel Prag-filmu Karl Schulz pokusy zmocnit se hostivařských ateliérů* (sic! – Pragfilm v té době ještě neexistoval, pozn.aut.). *Proti našemu nájmu Hostivaře byly vzneseny právní námítky s odůvodněním, že jeden z akcionářů společnosti Host se nalézal neznámo kde v cizině...*“¹⁰⁴

Rozdíly ve výše citovaných tvrzeních a jejich blízkost k tvrzení Klosově byly pro mne impulsem i východiskem k hlubšímu bádání - zaměřil jsem se (a stále v souvislosti s baťovskými firmami) na hledání oné židovské osoby. Bohužel situace kolem údajného židovství některého akcionáře (dle Petra Bednaříka a Elmara Klose), či dokonce člena správní rady HOSTu (dle Marcely Kalašové a Terezy Dvořákové) je mnohem složitější, než jak z citací vyplývá. Nebylo v silách autora zjistit ke všem akcionářům (ale ani členům správní rady HOSTu) potřebné personálie. Situace pro bádání byla příliš obtížná: i když ve fondu HOST v NFA existují seznamy se členy správní rady a dokonce i různé seznamy akcionářů,¹⁰⁵ nikdy na nich nejsou jednotlivé osoby uvedeny se všemi informacemi: bydlištěm, případně i datem narození. Osoby jsou tedy z dnešního hlediska naprosto anonymizované a jejich osobní data zřejmě nedohledatelná.

Podle některých historických dokumentů se však zdá, že firma HOST byla skutečně zčásti židovská a dokonce z téměř poloviční části, což zároveň nabourává tvrzení soudobých historiků ve výše uvedených citacích (ohledně údajně jedině židovské osobě ve

¹⁰² Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 21.

¹⁰³ Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovs-kého studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 10-11. Části citace z Klosova textu jsou použity ještě v úvodu kapitol 7.3. a 7.4. této práce

¹⁰⁴ Jak vyplývá z kapitoly 7.2., tak Elmar Klos ve svých vzpomínkách smísl dvě problematiky v jednu: dosazení treuhändera do Hostivaře a soukromý problém baťovských firem ohledně převzetí částečně židovské firmy HOCO-pictures, jejíž židovský spolumajitel uprchl v květnu 1939 do Francie.

¹⁰⁵ Počet akcionářů různě kolísal, ale vzhledem k tomu, že firma HOST pro svou platební insolvenční uhrzovala některé pohledávky za zhotovené práce na ateliérech poskytnutím svých firemních akcií, bylo akcionářů v roce 1938 kolem čtyřiceti (akcie byly ve vlastnictví soukromých osob i firem). Bližší informace viz fond HOST v NFA.

vedení firmy). Důkazy o židovském podílu ve firmě HOST podávají dvě archiválie uložené v Národním archivu v Praze, ve fondu „*Arizační spisy – Národní správa majetkových podstat*“¹⁰⁶. Obě německy psané písemnosti jsou tabulkami. Každá z nich patří do příslušné mnohastránkové zprávy o židovských akciích v podnicích v Protektorátu Čechy a Morava, Sudetech a dalších okupovaných územích. Navíc existují dvě podobné verze téhož přehledu, avšak s různými odlišnostmi, přičemž jedna z obou zpráv není datována. Obě tabulky jsou řazené podle jednotlivých průmyslových odvětví. První strojopisný přehled s datem situace ke dni 1. 2. 1940 uvádí na listu týkajícím se filmového průmyslu tuto informaci: HOST, Filmindustrie, A.G., celkový počet 12.000 akcií, židovských 5.059.¹⁰⁷ Druhá tabulka, s větším počtem sloupců, které definují i základní kapitál a nominální hodnotu akcií u jednotlivých firem, uvádí u HOSTu „jen“ 4.944 kusů Židy držných akcií z celkového počtu 12.000 akcií. Tato tabulka uvádí i procentuální poměr židovského vlastnictví: 41, 20%.¹⁰⁸

Pochopitelně je otázkou „pravdivost“ uvedených čísel – mohla být účelově upravena či mohla být zcela vymyšlená. Avšak vzhledem k tomu, že tabulka na listu týkajícím se filmového průmyslu uvádí i další firmy (A-B Barrandov, Elektafilm, Llloydfilm a United Artist /česká pobočka – půjčovna/), provedl autor práce komparaci uvedených dat s informacemi uváděnými v sekundární literatuře.¹⁰⁹ Dle této komparace jsou německé informace (alespoň u společnosti Elekta) skutečně správné. A proto by mohly být rámcově pravdivé i informace o počtu židovských akcií přikládáné ke společnosti HOST.

Co se týče přesnosti informací v obou tabulkách, jsou zřejmě přesnější údaje v tabulce, jež má méně sloupců, ač i tak je otázkou, jakým způsobem se informací anonymní sestavovatel těchto elaborátů dopátral.¹¹⁰ Tyto německé dokumenty však zcela jistě nebyly vytvořeny za účelem získání oprávnění k dosazení treuhänderů do v tabulkách zmiňovaných firem (jednak seznamy byly vyhotoveny později a jednak se jedná evidentně

¹⁰⁶ Jedná se o fond, který vznikl v po roce 1945 soustředěním německých dokumentů z různých úřadů, které se týkaly Němci zabavovaného majetku jeho dosavadních vlastníků.

¹⁰⁷ Německy psaný přehled židovských podílů a akcií v oblasti protektorátu a Sudet s datací stavu k 1. 2. 1940. NA, f. AS-NSMPO, k. 778, nestr., popř. týž dokument je i v kartonu č. 779. Viz příloha č. 1.

¹⁰⁸ Německy psaný přehled židovských podílů a akcií v oblasti protektorátu a Sudet. NA, f. AS-NSMPO, k. 778, nestr. Viz příloha č. 2.

¹⁰⁹ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 65.

¹¹⁰ Anonymní pisatel evidentně částečně vycházel z údajů dosažitelných v ročence Finanční kompas (Finanzieller Compass) z roku 1939 (také se na ní v prvním sloupci odkazuje), avšak v ní u firem nebyly uváděny konkrétní majetnické podíly. Autor tedy musel mít k dispozici buďto přístup do spisů firem uložených na obchodních soudech, anebo mu soudy tyto informace sdělily.

o neúčelově vytvořenou shrnující zprávu o židovských podílech ve všemožných koutech obsazených území). Jedná se tedy o dokument spíše statistické povahy, který je možno brát coby věrohodný a neúčelový.

Pokud však je výše zmíněno, že zřejmě firma HOST byla zčásti židovská, jelikož tak plyne z německých podkladů, je třeba tuto skutečnost opět kontrovat jinými archivními prameny. Ty jsou uloženy v NA, ve fondu protektorátního Předsednictva ministerské rady (PMR). Jedná se o dva česky psané seznamy a jednu zprávu, které měly podchytit neoprávněně arizované firmy.¹¹¹ Jeden ze seznamů je pouze rukopisným konceptem toho druhého. Oba však obsahují řádek se zmíněním firmy HOST. Bohužel první dokument má nepříliš věrohodnou vypovídací hodnotu: ve sloupci, v němž má být uveden úřad, který „komisařskou správu“ do dané firmy dosadil, je u HOSTu uvedeno: „*Neznám*“.¹¹² Podrobnější informace naštěstí obsahuje druhý pramen, jímž je obširná zpráva ministerstva vnitra určená Předsednictvu ministerské rady. Tato zpráva z 26. 6. 1940 uvádí méně podniků než předchozí dokument, ale o každém se obširněji zmiňuje. V případě HOSTu text uvádí: „*Dne 15. března 1939 nebyl ve správní radě a dozorcí radě žid. Soupisem akciového kapitálu bylo zjištěno, že více jak 3/4 kapitálu akcií jsou v držení árijců. Společnost již požádala úřad pana říšského protektora, aby treuhänder byl odvolán.*“¹¹³

Na základě výše uvedených zdrojů informací je skutečně těžké posoudit, jak to ve skutečnosti s árijskostí, případně židovskostí, firmy HOST bylo. Pro případné posílení jedné či druhé varianty by bylo třeba pokusit se bádát v dalších archivních fondech, které by mohly případně obsahovat nějaké zmínky o HOSTu. Teoreticky by to mohly být kupř. archiválie po České průmyslové bance, pokud někde existují.

Již pouhý den po dosazení Karla Schulze¹¹⁴ do vedení HOSTu došlo ke zrušení vnucené správy i exekuce okresním exekučním úřadem – dne 4. listopadu téhož roku, přičemž zrušení této vnucené správy a exekuce Krajským soudem exekučním došlo na základě rozhodnutí/usnesení (*Beschluss*) říšského protektora, vytvořeného v zastoupení

¹¹¹ Seznamy nechalo vytvořit ministerstvo vnitra na základě oběžníku z 26. června 1940, rozeslaného na všechny obecní a městské úřady a policejním úřadům. Oběžník obsahoval žádost, aby úřady hlásily veškeré neoprávněně arizované firmy ze svého okolí. (Oběžník viz kupř. in: NA, f. PMR, k. 3418, nestr.).

¹¹² Tabulkový seznam neoprávněně arizovaných firem. NA, f. PMR, k. 3418, nestr.

¹¹³ Zpráva ministerstva vnitra Předsednictvu ministerské rady ze dne 16. 6. 1940. NA, f. PMR, k. 3418, nestr.

¹¹⁴ Treuhänder HOSTu Karl Schulz byl již dříve říšským protektorem Konstantinem von Neurathem dosazen ve stejné pozici do akciové společnosti A-B Barrandov, patřící do té doby z větší části podnikateli Miloši Havlovi. Podrobněji viz obsah publikace: Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003.

jeho právním poradcem, JUDr. Vilémem Söhnelem.¹¹⁵ Toto zrušení exekuce (resp. naplánované dražby) bylo téměř obratem napadeno u soudu Českou průmyslovou bankou, avšak Krajský soud civilní dne 30. 11. 1939 oprávněnost zrušení exekuce potvrdil (s odůvodněním, že dosazení treuhändera říšským protektorem opravňuje ÚŘP, aby exekuci zrušil).¹¹⁶ Soudním zrušením této dražby však získala Česká průmyslová banka poměrně dobrou vyjednávací pozici, které využila o pár let později.

6. Baťa míří do Prahy

Aby bylo možno se věnovat aktivitám „Baťovských“ v Hostivaři, je třeba se nejprve pokusit o rozklíčování motivací, které vedly firmu Baťa do Prahy – tedy k výrobě celovečerních filmů. Stejně tak je potřeba provést časovou lokalizaci prvotních rozhodnutí, které zapříčinily následné kroky ze Zlína ku Praze. Bohužel právě obě tyto záležitosti zůstaly pro autora této práce zahaleny největším tajemstvím: sekundární odborná literatura o těchto příčinách nehovoří (dokonce ani Jiří Stejskal ve své ranné vědecké práci *„Zlínská filmová výroba“*¹¹⁷) a zaměření na primární zdroje nepřineslo žádné objevy. Jediný skutečně relevantní klíč k bližší časové lokalizaci uvádí německý překlad memoranda adresovaný MPOŽ (sepsaný kvůli výpovědi z ateliérů HOST, viz kpt. 7.3). Text říká: *„Na konci roku 1938 jsme stáli před nutností rozšířit svůj prostor pro naši filmovou výrobu.“*¹¹⁸

Iniciační impuls k tomu, aby se firma Baťa začala v oblasti filmového průmyslu angažovat v Praze, musel zákonitě vzejít od jejího nejvyššího vedení. Jediným, kdo na konci 30. let měl ve firmě rozhodovací pravomoci, byl J. A. Baťa. Ostatní firemní činitelé, ať již členové správní rady anebo větší akcionáři, usazení do ředitelských postů, mu

¹¹⁵ Německy psané Sdělení HOSTu České průmyslové bance z 28.12. 1939. NFA, f. HOST a s., k. 3, i.č. 61, s. 2; popř. též německy psaný Dopis HOSTu České průmyslové bance ohledně předání finančního přebytku v nucené správě k rukám treuhändera Schulze ze dne 30.12. 1939. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 61, s. 3.; případně viz též Vyrozumění České průmyslové banky pro KSO dne 4. 11. 1939. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i. č. 61, s.1.

¹¹⁶ Opis Usnesení Krajského soudu civilního ze dne 30. 11. 1939. NFA, f. HOST, a.s., k. 2, i.č. 34, nestr.

¹¹⁷ Jiří Stejskal, *Zlínská filmová výroba*. Disertační práce. Brno: FF UJP 1972. Je to text, který uceleně a vzhledem k době vzniku politicky téměř zcela nestranně reflektuje celé období Baťovské produkce (od počátků 30.let do r. 1945). Nevelkou plochu této práce zabírá i reflexe aktivit baťovských firem v Hostivaři v letech 1939-1940. Avšak práce má v sobě nečekané nekonkrétnosti v některých aspektech zmíněného období a navíc mnohé nepřesnosti (které jsou překvapivě vzhledem k tomu, jaké měl jejich autor možnosti ohledně informační zdrojů).

¹¹⁸ Nedatované a nesignované memorandum v německé řeči coby příloha dopisu z 30. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i.č. 304, nestr. (více o něm viz kpt. 7.3.).

podléhali. Proto pro rešerši primárních informačních zdrojů v archivních fondech bývalé fy. Baťa, umístěných v MZA ve Zlíně, byly v první fázi prohledávány všechny relevantní složky týkající se J. A. Bati. Avšak vzhledem k tomu, že jeho příkazy byly mnohdy pouze ústní, rešerše sledovala i příkazy hlavních osobností společnosti Baťa v rozmezí konce roku 1937 až počátku roku 1939. Přesto se autorovi při třech návštěvách zlínského archivu nepodařilo v dochovaném torzu příkazů "pana chefa" a dalších vedoucích firmy Baťa najít žádnou stopu po příkazu k prozkoumání situace pražských ateliérů či k vyhledání tamních vhodných lokalit.¹¹⁹ Buďto tedy neexistence příkazu plyne z jeho striktně ústního podání, jak plyne i níže uvedené interpretace, anebo byl, případnou přidruženou nebezpečnou informací, spálen spolu s jinými stovkami dokumentů v noci z 15. na 16. března 1939.¹²⁰

Vzhledem k nemožnosti nalézt primární pramen k bližší časové lokalizaci rozhodnutí firmy Baťa k angažování se v Praze provedl autor komparaci dvou (resp. čtyřech) vzpomínkových sekundárních pramenů. Jedná se jednak o již citované vzpomínky režiséra Elmara Klose na jeho angažmá u firmy Baťa, uveřejněné nejprve ve stručné formě v roce 1966 v časopise *Film a doba*, o osmnáct let později pak v obsírnější verzi v publikaci *Historie Kudlovské stodoly*. Druhým pramenem jsou vzpomínky zlínského kameramana Antonína Horáka, které pod tímž názvem *Světla a stíny zlínského filmu* vyšly dvakrát: poprvé ve stručnější verzi v roce 2000 v časopise *Iluminace*, posléze ve verzi obsáhlejší v samostatné edici v roce 2002. Bohužel všechna čtyři vzpomínková vyprávění nesou znaky pro pamětnické informace typické: nepřesnosti, nekonkrétnosti a nesrovnalosti, některé navíc lehce vyvratitelné dochovanými primárními materiály. Na nesrovnalosti, které se týkají bezprostředně blízkých informací k těm, které jsou pro tuto práci třeba, jsou uvedeny v poznámkovém aparátu.

Elmar Klos v roce 1966 napsal: „*Listopad 1938. Bylo rozhodnuto, že Bapoz, s. s.r.o., která jako právní subjekt je provozovatelem zlínského ateliéru, má najmout od*

¹¹⁹ Prohledávány byly veškeré složky s příkazy vedení firmy a korespondence vedení z období konce roku 1937 a ½ roku 1939: MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4: i.č. 25, 26, 27, 32, 35, 38, 40, 44, 45, 57, 144, 400, 546, 863 ale i zápisy z jednání dozorčí rady - viz Baťa I/2, i.č. 14, zápisy z týdenních konferencí vedoucích různých oddělení s vedením firmy - f. Baťa a.s. I/3, i.č. 2, 3, 4. Žádná zmínka není ani v důležitém zápisu z poslední velké konference vedoucích z května 1939 - f. Baťa I/4 i.č. 146. Ze soupisu v inventárním seznamu firmy Baťa, a. s. však byly prohledávány i další složky, které naváděly k domněnce, že by v ní mohl hledaný příkaz být (kupř. Popisy práce sekretáře firmy, kde je pro rok 1938 uveden jím samotným vyhotovený seznam všech jednání a aktivit, které zařizoval, viz MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i.č. 153). Fondy BAPOZ a FAB žádné informace v tomto ohledu taktéž neposkytují.

¹²⁰ Poválečná skartace je, vzhledem k stavu dochovaných fondů (včetně až puntičkářsky pečlivě podlepovaných sebemenších příkazů J. A. Bati), nepravděpodobná.

společnosti Host studia a zařízení v Hostivaři...“¹²¹ V článku Klos nikde nehovoří o tom, že by firma Baťa měla ambice stavět u Prahy svůj vlastní ateliér a zároveň ani neodůvodňuje, proč vlastně se pronájem HOSTu uskutečnil. V tomto ohledu poněkud autor nastiňuje situaci ve svém druhém textu „*Historie Kudlovské stodoly*“.¹²² V něm navíc dává do příčinné souvislosti odstoupení pohraničí po Mnichovské dohodě s následnou konferencí všech vedoucích s vedením firmy.¹²³ Tato důležitá konference měla proběhnout koncem října 1938. Podle Klosových informací měly být právě na této konferenci vydány strategické příkazy J. A. Bati ohledně nahrazování výpadku finančních toků ze ztracených částí republiky, o zaměstnanosti a projektu nové dálnice. Klos v souvislosti se schůzkou v textu referoval, že se právě v tomto období projevila zřetelná snaha J. A. Bati stát se prezidentem republiky.¹²⁴ Zřejmě kvůli prezidentské kandidatuře hodlal Baťa do svých ambiciózních plánů zapojit i zlínské ateliéry, protože Klos v kontextu s touto Baťovou myšlenkou dodává o úkolu Filmových ateliérů Baťa (FAB) toto: „*FAB, jenž měl tyto perspektivy a programy šířit pomocí filmu veřejnosti, předložil návrh a zároveň konkrétní plán na vybudování vlastní výroby hraných filmů, a to zřízením třetího (sic!) ateliéru v Praze, zatímco zlínské studio se mělo specializovat a rozšířit pro oblast dokumentaristiky. Ihned bylo započato s vyhledáváním vhodných pozemků a již počátkem roku 1939 byl ve Lhotce-Krči zakoupen les. (...) Po dobu, než bude výstavba uskutečněna, bylo rozhodnuto najmout komplex bývalých hostivařských mlýnů a pekáren, který se již dva roky skupina finančníků snažila bez viditelného zdaru přeměnit na filmové ateliéry. (...) Již koncem listopadu se v Hostivaři objevili (...) pracovníci, aby urychleně připravili haly a ostatní zařízení k provozu.*“¹²⁵

S těmito (časovými) informacemi kolidují vzpomínky Antonína Horáka: „*Na podzim roku 1937 si Jan Baťa předvolal Koldu (...) a vyslovil přání, aby se v kudlovském studiu natáčely dlouhé hrané zábavné filmy, jako v Praze na Barrandově. Kolda se bránil, že k tomu je kudlovské studio příliš malé (...). „Tak opatřete velké studio v Praze!“*, nedal

¹²¹ Elmar Klos, *Film ve Zlíně. Film a doba* 12, 1966, č. 9, s. 491.

¹²² Elmar Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 6nn.

¹²³ Záznam této historicky důležité konference se autorovi nepodařilo ve zlínském archivu nalézt.

¹²⁴ Připomeňme politickou situaci z konce roku 1938, jak je o ní ve stručnosti psáno v kapitole 3 této práce: po abdikaci prezidenta Beneše trvalo dva měsíce, než byl zvolen nový prezident – Dr. Hácha. V tomto mezidobí chtěl zřejmě Baťa filmem propagovat svůj záměr.

¹²⁵ Elmar Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 9. Klos si situaci pamatuje nepřesně: „finančníci“ přeměňovali mlýny již od počátku 30. let a filmy tam vznikaly již zhruba od roku 1933 (viz kapitola 5 této práce). Nadto mylně uvádí i počet pražských ateliérů, v té době byly v Praze tři (Barrandov, Hostivař a Foja v Radlicích) a tedy plánovaný Baťův ateliér měl být čtvrtým.

se šéf odradit. Kolda s Elmarem odjeli do Prahy a sondovali. Elmar vyhledal volný pozemek u lesa ve Lhotce za Krčí u Prahy, vhodný na výstavbu Baťových filmových ateliérů, což měla být konkurence Barrandova. Když s tím přišli za šéfem Baťou, s koupí pozemku souhlasil, ale nebyl ochoten čekat řadu let, než se ateliery zprovozní (...). Mezitím se Kolda dozvěděl, že v pražské Hostivaři jsou opuštěné provozovny mlýna a pekáren. Kolda se tam jel hned podívat a zjistil, že po vystěhování tamního zařízení by z toho mohly být vhodné haly pro hraný film. Přednesl to Baťovi a ten souhlasil s koupí Hostivaře. To bylo na podzim roku 1937.¹²⁶

Pokud by se pominuly některé faktické nepřesnosti,¹²⁷ pak stejně zůstává problémem datace onoho Baťova rozhodnutí. Pokud byl příkaz vydán v politicky ještě klidném roce 1937, jak plyne z textu Horáka, pak je zcela falešná dramaticky podaná informace Klosova, která strategické Baťovo rozhodnutí umísťuje do kritického pomnichovského období. Za upozornění však stojí, že u obou pamětníků jsou události kolem rozhodnutí J. A. Bati o hledání ateliérů v Praze datovány do podzimních měsíců.¹²⁸ Oba citovaní pamětníci zároveň předestřeli své verze motivací, kvůli nimž chtěl Baťa do Prahy expandovat: Klos to odůvodňuje prezidentskými ambicemi, Horák Baťovou touhou vyrábět zábavní filmy.

Tato kapitola tedy nedokázala zodpovědět ani otázku Baťových motivací, ani časovou lokalizaci ke směřování filmařských aktivit ku Praze. Následující kapitoly o Baťovských aktivitách v Praze Hostivaři a Krčí-Lhotce se již opět opírají o věrohodnější primární archivní materiály.

¹²⁶ Antonín Horák, *Světla a stíny zlínského filmu. Volné vyprávění*. Vizovice: Lípa – A. J. Rychlík 2002, s. 34.

¹²⁷ Horákovy pamětnické informace na dění vzdálené šedesát let vzdálené nejsou přesné – a to nejen datací, ale i fakty: Horák kupř. tvrdí, že Kolda s Klosem se byli v r. 1937 podívat do Hostivaře, kde údajně seznali, že je filmová výroba by byla možná až po vystěhování zařízení z tamějších prostor. Autor této práce odkazuje na kapitolu 5, z níž vyplývá, že v té době měly být ještě ateliéry v provozu, byť omezeném. Úplná odstávka provozu proběhla podle primárních zdrojů autora až během zimy 1937/38, přičemž ale ateliérové vybavení tam zůstalo. Navíc Horákovy vzpomínky obsahují jednu závažnou chybu, jíž si nevšimli ani editoři textu: Horák na s. 35 tvrdí: „K tomu všemu nastaly nesnáze politické. V březnu roku 1938 (sic!) došlo k připojení pohraničních Sudet k německé nacistické říši a ke zřízení Protektorátu Čechy a Morava (sic!)“ (Obsahem téměř identický text Antonína Horáka vyšel i jako článek v časopise *Iuminace*. Informace ohledně příkazu J. A. Bati jsou stejné, viz Antonín Horák, *Světla a stíny zlínského filmu. Iuminace* 12, 2002, č. 2 / č. 38/, s. 137).

¹²⁸ Je možné, že v nějaké další sekundární literatuře (týkající se kupř. života J. A. Bati, popř. firmy Baťa) jsou informace ohledně této záležitosti zaznamenány. Pro účely této práce však nebylo možné pročitat nepřehledné množství textů, které – zvláště v posledních dvaceti letech – na oslavu rodiny Baťů a jejich firmy vznikly.

7. Baťa v Hostivaři

7.1 Nástup

V chronologickém popisu dění kolem hostivařských ateliérů v kapitole 5, v níž se dospělo až do začátku protektorátu, je nyní třeba se vrátit o něco zpět, do období první republiky. Již v polovině třicátých let, kdy si ještě firma Baťa nechávala vyrábět své reklamní filmy na zakázku, byly zakázky směřovány nejen na Barrandov, ale i do Hostivaře. O počátcích spolupráce mezi firmou Baťa a ateliéry HOST referuje Jiří Stejskal ve své disertační práci, a to v souvislosti s reklamním filmem společnosti Baťa „*Slon zachránce*“ (r. J. Ros-Aga /pseudonym Jaroslava Pagáče/, 1934).¹²⁹ Tento ještě němý film, vytvořený před vznikem zlínských ateliérů, kombinuje hrané a animované pasáže. Hrané části měly být realizovány v ateliérech HOST a animované ve spolupráci s výrobnou Ire-Film¹³⁰. Je to zřejmě první z řady baťovských filmů, realizovaných v prostorech ateliérů HOST.

Pokud J. A. Baťa koketoval s myšlenkou výroby celovečerních hraných filmů, pak nehledě na vzpomínky pamětníků Klose a Horáka, uváděných v minulé kapitole, muselo pro něho zřízení vnučené správy firmy HOST v březnu 1938 znamenat zcela jistě velkou výzvu. Vzhledem k tomu, že finanční problémy ateliérů HOST byly v dobovém tisku poměrně hodně zmiňovány, se dá předpokládat, že když už ne sám J. A. Baťa, pak Kolda s Klosem informace o finančních problémech tamních ateliérů a jejich státem garantovaných půjčkách zcela jistě mít museli. A Baťa jakožto skvělý obchodník mohl díky těmto finančním problémům HOSTu vytušit možnost, jak poměrně levně vstoupit do oblasti výroby celovečerních filmů. (Mimo jiné tedy právě fakt zřízení vnučené správy HOSTu a připravované exekuce na objekty ateliérů mohly být oním spouštěčem, který vybudil jeho zájem o výrobu celovečerních filmů). Kdy však přesně začala vzájemná jednání zástupců společností HOST a Baťa ohledně pronájmu ateliérů, je dnes těžké stanovit.¹³¹

¹²⁹ Jiří Stejskal, *Zlínská filmová výroba*. Disertační práce. Brno: FF UJP 1972, s. 19n a s. 49.

¹³⁰ Ire-film byla filmová společnost (lépe řečeno ateliér) manželů Ireny a Karla Dodalových. Ateliér byl zaměřený na výrobu animovaných filmů. Oba manželé, spolu s jejich „konkurenčním“ amatérským animátorem ing. J. C. Mackerlem z Brna, paří k průkopníkům animovaného filmu v českých zemích. S manželi Dodalovými spolupracovala v počátcích své kariéry také Hermína Týrlová.

¹³¹ V současném stavu bádání není známo, zda firma Baťa měla případné vážné ambice či aktivity ohledně záměru působit v Hostivaři již před rokem 1938, tj. za doby relativní stability firmy HOST, a. s.

O jednáních mezi HOSTem a Baťovskými byl autorem práce dohledán primární pramen pouze z jedné strany, a to od vnučeného správce objektů HOSTu, Antonína Dvořáka. Ten však tuto informaci poskytoval až treuhänderovi Schulzovi po pozbytí své funkce vnučeného správce. Jednalo se o komplexní zprávu o situaci v ateliérech, jež předcházela Schulzovu dosazení a není možná tak zcela nestranná – Dvořák v ní hájí správnost svých rozhodnutí při vedení firmy v době vnučené správy a zároveň nepříznivě referuje o osobě Josefa Jelínka, akcionáře společnosti HOST, člena správní rady této společnosti a zároveň jejího technického ředitele.

Z této německy psané shrnující zprávy ze dne 12. 12. 1939 (z níž bude co nejpřesněji v překladu čerpáno) mj. vyplývá, že jak věřitelé HOSTu, tak i vnučená správa, se snažili v roce 1938 o pronájem ateliérů, avšak dlouho neúspěšně – vzhledem k protichůdným zájmům věřitelů a zároveň příliš nízkým nabídkám výše nájmu ze strany zájemců.¹³² Začátkem prosince 1938 přišel za vnučeným správcem Antonínem Dvořákem do jeho pracoviště v České průmyslové bance člen závodní rady HOSTu, zmíněný Josef Jelínek, a informoval ho o neúspěšných jednáních o pronájmu prostor s firmami LEPKAFILM¹³³ a GRAFOFILM.¹³⁴ Jelínek zároveň Dvořákovi sdělil, že nyní má velmi seriózního zájemce a požadoval po něm poskytnutí paušální náhrady 10.000 Kč na úhradu jeho výdajů a časových ztrát („*Zeitverlustes*“) za zprostředkování pronájmu budov HOSTu.¹³⁵ Poté, co banka zprostředkovatelské výdaje ve výši 10.000 Kč schválila, přivedl Jelínek po předchozí prohlídce objektů HOST nejmenovaného zástupce BAPOZu k Dvořákovi do banky. Tam se ústně dohodl návrh nájemní smlouvy. Ta byla zpětně ředitelem právního oddělení banky Dr. Maršálkem písemně stylizována do podoby zápisu o ústním ujednání s názvem: „*Záznam o podmínkách nájemní dohody*“.¹³⁶

¹³² Zpráva bývalého vnučeného správce Dvořáka Schulzovi o pronájmu Hostivaře z 12. 12. 1939, poškozený průklep. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i. č. 60, nestr.

¹³³ Společnost LEPKAFILM patřila Josefu Burdovi, firma se zabývala kopírováním a titulkováním filmů a dalšími činnostmi. Bližší informace je možno získat studiem fondu Lepkafilm uloženého v NFA.

¹³⁴ Majitelem GRAFOFILMu byl podnikatel Leopold Vyhnánek. Firma podnikala v oblasti laboratorního zpracování filmů: „*Automatické vyvolávání, kopírování zvukových i němých filmů. Opatřování cizojazyčných filmů titulky do původních kopií systémem FILMATIP.*“ Viz reklamní prospekt in: *Ročenka ústředního sboru kinematografů* 18, 1939, vnitřní strana obálky. Příp. viz: FTK, Přesídlení Grafofilmu. *Filmová tisková korespondence* 3, 1935, č. 262 (9. 5. 1935), s. 1. Společnost Grafofilm však byla i producentem českých filmů, v ateliérech HOST realizovala jeden celovečerní hraný film: „*Dvojí život*“ (viz Seznamy filmů vyrobených v Hostu (roky 1935-1946). NFA, f. HOST a.s., k. 1, i. č. 23.

¹³⁵ Ve svém dokumentu s dřívější datací Dvořák zmíněnou částku 10.000 Kč proplatil Jelínkovi až z obnosu K 90.000,-, které firma BAPOZ zaplatila v květnu 1939 coby první nájemné. V témže textu Dvořák následně dodává, že Jelínek ještě má dostávat týdenní odměny 1.000Kč za sjednávání výroby dalších filmů. Viz Referát České průmyslové bance z 27. VII. 1939. NFA, k. 2, i. č. 57, s. 1 - 2.

¹³⁶ „*Záznam o podmínkách nájemní dohody*“ mezi BAPOZ a HOST. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 54, s. 1 - 3.

Z Dvořákova dopisu Schulzovi meziřádkově plyne, že jednání s BAPOZem ohledně výše nájmu za objekty HOST byla tvrdá: BAPOZ zprvu nabídl „pouhých“ („*bloß*“) 100.000 korun, zatímco Dvořák požadoval 150.000 Kč. Nakonec došlo ke kompromisní dohodě na částce 120.000 Kč ročně. (Dvořák k tomu Schulzovi dodal, že si uvědomoval nízkost domluvené částky s tím, že adekvátní suma za roční nájem by byla kolem 500.000 korun, aby se vracel bance investovaný kapitál. Avšak konstatoval, že to za dané situace nebylo možné, jinak by BAPOZ nebyl ochoten nájem uzavřít dlouhodobě.) BAPOZ mj. žádal ujištění, že vnučená správa bude ukončena do konce září 1939. Poté teprve hodlala firma uzavřít dlouhodobou nájemní smlouvu na tři až pět let. V další části dopisu Dvořák Schulzovi vysvětluje, jaké byly další důvody, aby přistoupil na tak nízký nájem: jednak to byly velké škody působením mrazu, které vznikly během odstávky ateliérů v zimě 1937/38 a které se firma BAPOZ zavázala na své náklady odstranit v rámci zprovoznění ateliérů (o tom viz níže). A dále to bylo pro samotné investice, které BAPOZ chtěl vložit do podniku, aby zvýšil jeho technickou úroveň a vybavení (zakoupení zvukové aparatury Klang-film Eurocord, kterou měl HOST pouze pronajatou, atd.).

Výše uvedené informace od A. Dvořáka však silně kolidují s nedávným bádáním historičky Hany Kuslové, která zřejmě čerpala pouze z archiválií umístěných v baťovském firemním archivu ve Zlíně. Kuslová totiž tvrdí, že na pronájmu ateliérů HOST se dohodl BAPOZ nikoliv přímo s HOSTem či vnučeným správcem, nýbrž s firmou HOCO-pictures. Kuslová taktéž uvádí: *„Nájemní smlouva vstoupila v platnost 1. ledna 1939, jako svědkové ji podepsali Ladislav Kolda a Elmar Klos. Nový název společnosti, jejímiž jedinými společníky byly Baťa, a.s. a BAPOZ, s.r.o., zněl: FAB, filmové podniky, s.r.o. (sic!) Obchodním ředitelem pražské pobočky byl Ladislav Kolda.“*¹³⁷

Vzhledem k pokročilému stavu bádání nad tímto tématem je nutno bohužel uvést, že Kuslová situaci popisuje zcela nesprávně, zřejmě nechtěným smísením dvou odlišných (byť blízkých) skutečností, vyzískaných z kusých informací, uložených ve zlínském archivu.¹³⁸ Její tvrzení je navíc zcela mylnou dedukcí – informace o firmě HOCO-pictures v tamějším archivu a dané složce sice skutečně figurují, ale, jak bude popsáno v kapitole 7.2., společnost HOCO-pictures byla v poněkud jiných vztazích vůči firmě Baťa a vůči

¹³⁷ Hana Kuslová, *Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři, Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně 4*, 2004, č.1 – 2, s. 87.

¹³⁸ Na počátku svého bádání jsem taktéž pracoval pouze s archiváliemi uloženými ve Zlíně, tamější zdroje však neposkytují ucelený obraz tehdejší skutečnosti. S informacemi, plynoucími z tamějších dokumentů jsem se tedy nespokojil – a jak níže dokážu, nejcennější „střípky“ skládačky jsou uchovány ve fondu KSO a fondu MHMP – živnostenském odboru.

Hostivaři. Nadto není pravda, že by podpisem nájemní smlouvy na objekty HOST došlo zároveň ke vzniku firmy FAB, s.r.o. Nic takového ve složkách s inventárními čísly, z nichž autorka čerpala, není a neplyne to ani z přidružených archiválií.¹³⁹

O tom, že jednání BAPOZ probíhalo nikoliv s HOCO-pictures, nýbrž přímo se společností HOST, resp. jí vnucenou správou, dokazuje nejen výše uvedená citace z Dvořákova dopisu treuhänderu Schulzovi, ale zároveň to plyne i ze samotné nájemní dohody. Ta se navíc dochovala ve dvou lehce odlišných exemplářích: Výše citovaný „Záznam o podmínkách nájemní dohody“¹⁴⁰, dochovaný v průklepu ve fondu HOST v NFA a uvádějící dataci 21. 12. 1938 (avšak bez podpisů), je obsahově téměř identický s taktéž v průklepu dochovaným dokumentem uloženým ve Zlíně. Ten má však mírně pozměněný název: „Zápis o podmínkách nájemní smlouvy“¹⁴¹ a z něj čerpala Kuslová. Tento průklep sice neobsahuje dataci podpisu dohody, ale zato uvádí anonymní rukou napsaná jména svědků, kteří zřejmě originál dokumentu podepisovali: za firmu Baťa, resp. BAPOZ to skutečně byli Klos a Kolda, jak uvádí Kuslová.

Tento ve dvou lehce odlišných verzích dochovaný třístránkový záznam nahrazuje písemnou smlouvu o pronájmu (v obou dokumentech je výslovně uvedeno, že „nájemní dohoda uzavírá se ústně, takže nebude podléhati poplatku“¹⁴²). Dohoda zcela konkrétně specifikuje, že BAPOZ (tedy nikoliv FAB) si pronajímá od vnuceného správce společnosti HOST tamější veškeré nemovitosti a jejich příslušenství a vybavení. Dohoda byla skutečně sjednána na dobu tří let od 1. 1. 1939 s možností strany najímající dát kdykoliv čtvrtletní výpověď k 1.1. toho kterého roku bez udání důvodu. Strana pronajímající však výpovědního práva neměla. Z nájemní částky 120.000 Kč ve čtvrtletních splátkách připadalo dle smlouvy 50.000 Kč za používání budov, 70.000 Kč za používání příslušenství a zařízení. Smlouva však zároveň definovala pro HOST poměrně výhodně záležitosti kolem nutných oprav a investic: strana najímající se zavázala provést na své náklady veškeré dle ní nutné adaptace (se souhlasem správce), přičemž ty úpravy a investice, které po skončení nájemního vztahu nelze demontovat a odvézt, měly zůstat straně pronajímající,

¹³⁹ Stejnou chybu ohledně názvu a faktického vzniku společnosti FAB však podává i Jiří Stejskal, když popisuje počáteční plány Baťovských v Hostivaři v lednu 1939: „Dramaturgem Filmových podniků FAB, společnosti s.r.o. v Praze Hostivaři, jak se pražská odnož Baťova filmového ateliéru oficiálně zvala, se stal Elmar Klos.“ (Viz Jiří Stejskal, *Zlínská filmová výroba*. Disertační práce. Brno: FF UJP 1972, s. 76.)

¹⁴⁰ „Záznam o podmínkách nájemní dohody“ mezi BAPOZ a HOST. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 54, s. 1 – 3.

¹⁴¹ „Zápis o podmínkách nájemní dohody“ mezi BAPOZ a HOST. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, i.č. 2, s.1 - 3.

¹⁴² „Záznam o podmínkách nájemní dohody“ mezi BAPOZ a HOST. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 54, s. 3; „Zápis o podmínkách nájemní dohody“ mezi BAPOZ a HOST. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, i.č. 2, s. 3.

a to bez jakékoliv náhrady investorovi. Naopak veškeré vnesené stroje a investice, které je možno demontovat, byla posléze strana najímající oprávněna si odvézt.¹⁴³

Nepřesné tvrzení Kuslové (a Jiřího Stejskala) o tom, že z důvodu pronájmu ateliérů HOST vznikla nová firma s názvem FAB, v sobě však určitou informaci má: pravdou totiž je, že ač nájemcem ateliérů byl BAPOZ, ateliéry byly skutečně určitou část nájemního období provozovány baťovskou firmou FAB. Avšak s tím dovětkem, že vznik firmy s názvem FAB nespadá do doby kolem počátku nájemní smlouvy, ale až do doby o půlrok pozdější, do průběhu července 1939.¹⁴⁴ A jak bude vysvětleno níže, byl to vznik odporující tehdejší předpisům okupantů, pokud vůbec můžeme o právním vzniku firmy s tímto názvem mluvit.

Součástí hostivařských ateliérů byl i hotel. V době před baťovským pronájmem byl provozován na HOSTu nezávislou osobou (která měla platit stanovené nájemné) a v té době byl ve finančních problémech – a to právě kvůli nepravidelnému a nevytíženému provozu ateliérů. V té době, kdy ateliéry byly spravovány BAPOZem (resp. zmíněnou firmou FAB), v hotelu hospodařili sami Baťovští – správcem hotelu byl v té krátké době Jaroslav Čáslavský¹⁴⁵.

Reflexi v dobovém tisku, referujícím o vstupu firmy Baťa do Hostivaře, zpracovala již ve svém textu kupř. zmíněná Hana Kuslová.¹⁴⁶ Z těchto zdrojů lze rekonstruovat aktivity zlínských filmařů, které musely být podniknuty, aby bylo možno obnovit filmovou výrobu. Jak uvádí Kuslová kupř. dle zdroje v časopise *Expres Praha* z 13.2.1939, firma Baťa tvrdila, že vloží do renovace částku 3 miliony korun.¹⁴⁷ Z archivních zdrojů ve Zlíně je pro neexistenci účetních dokladů z té doby obtížné rekonstruovat skutečné aktivity a investice zlínských filmařů, které jimi byly skutečně v Hostivaři provedeny.

¹⁴³ Tamtéž, v obou verzích dokumentů na s. 2 dané složky.

¹⁴⁴ To, že za provozovatele hostivařských ateliérů byla tehdejší veřejností považována firma FAB, plyne z novinových zpráv z protektorátní doby (dochované ve výstřižcích v archivu ve Zlíně). Avšak částečně nesprávnou informaci o provozovateli hostivařských ateliérů podává též ročenka *Finanční Compass*: „*Od začátku roku 1939 byl ateliér se vším příslušenstvím pronajat firmě BAPOZ (Baťovy pomocné závody), která jej provozuje pod firmou FAB filmové podniky, spol. s.r.o.*“ Viz německy psaný text in: Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka 1939*, ročník 72, *Compass Praha 1939*, s. 701.

¹⁴⁵ Autor této práce neprověřoval, zda shoda příjmení se současným známým filmovým historikem NFA Karlem Čáslavským je pouze náhodná, nebo zda jde o příbuzenský vztah.

¹⁴⁶ Hana Kuslová, *Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři*, *Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně 4*, 2004, č.1 – 2, s. 87 - 88.

¹⁴⁷ Z odstupní smlouvy mezi Baťovskými a okupanty, z níž budu čerpat později, vyplývá, že částka byla o dost nižší, než uvedené tři miliony korun (avšak odchylka mohla být způsobena i mezitím proběhlou přeměnou měny první republiky na měnu protektorátní, anebo odpisem investic).

Finanční problémy v ateliérech se však kumulovaly v samotném HOSTu i po obnovení filmové výroby BAPOZem a to vzhledem k tomu, že kromě vnučené správy existovalo vůči HOSTu několik dalších vydaných exekucí (převážně mobilárních). Kupř. BAPOZ coby nájemce areálu nechtěl uhradit domluvený čtvrtletní nájem vnučené správě, dokud nedojde ke zrušení dražby, vyhlášené již začátkem roku 1939 Okresním soudem exekučním (tedy již v době platnosti ústní nájemní dohody s BAPOZ). Alespoň tak vyznívají informace v dopisu vnučeného správce Dvořáka firmě BAPOZ ze dne 14. dubna 1939, ve kterém pisatel uvádí – coby očitý svědek –, že na den 14. 4. 1939 ohlášená dražba se nekonala (na základě mezitím podané vylučovací žaloby). Dvořák v dopise upomíná o zaplacení nájmu s tím, že pominuly důvodné námitky BAPOZu pro jeho neplacení.¹⁴⁸ Avšak exekuce zřejmě zrušena nebyla, protože Dvořák ještě dne 2. 7. 1939 sděluje BAPOZu, že právě ohlásil této nemocenské pojišťovně situaci ohledně tamějšího majetku: veškeré vybavení ateliérů je v katastrálních knihách zapsané coby „nerozlučně spjaté“ s tamějšími nemovitostmi, takže nelze na vybavení, vzhledem k již dříve uvalené vnučené správě, uplatňovat samostatné mobilární exekuce. Dvořák dodává, že na základě jeho intervence u pojišťovny snad již dojde ke zrušení této exekuce.¹⁴⁹

Avšak samotná Česká průmyslová banka, jejíž pohledávka ve výši 2.376.081 korun byla důvodem pro uvalení vnučené správy v roce 1938, neměla velkou trpělivost. I přes pronájem areálu BAPOZu iniciovala již v kapitole 5 zmíněnou dražbu všech nemovitostí HOSTu, která se měla konat 6. 11. 1939. Odhadní částka nemovitostí byla stanovena na téměř 6,5 milionu korun a vyvolávací cena na částku 4.332.000 korun.¹⁵⁰ Jak již bylo zmíněno, k dražbě nedošlo – pouhé tři dny před plánovanou dražbou, dne 3. 11. 1939, byl do firmy dosazen treuhänder Schulz a den nato říšský protektor vydal příkaz k zrušení exekuce.

Výše uvedeným odstavcem došlo v popisu situace v hostivařských ateliérech opět k posunu děje do období počátku Protektorátu Čechy a Morava. Zároveň závěr tohoto odstavce již pojednává o období následujícím po výnosu říšského protektora o židovském majetku ze dne 21. 6. 1939. Jak již bylo výše zmíněno, k dosazení treuhändera do vedení této akciové společnosti došlo na základě tohoto výnosu „až“ dne 3. 11. 1939, tedy

¹⁴⁸ Dopis Dvořáka BAPOZu z 14. 4. 1939. NFA, f. HOST, k. 3, i. č. 55, nestr.

¹⁴⁹ Dopis Dvořáka BAPOZu z 2. 7. 1939. NFA, f. HOST, k. 3, i. č. 55, nestr.

¹⁵⁰ Dopis Dvořáka Ministerstvu financí ze dne 12. 10. 1939 s přehledem dluhů a popisem situace kolem exekuce. NFA, f. HOST, k. 3, i. č. 56, nestr.

relativně po delší době od data tohoto výnosu. Do tohoto dne měl nájemce areálu, firma BAPOZ, relativní klid pro své obchodní a tvůrčí aktivity. Avšak byl to klid skutečně pouze relativní. Jestliže se totiž samotný vznik protektorátu se na chodu filmových činností nijak neprojevil a alespoň obchodní činnosti firem HOST a BAPOZ, jak je lze dnes vysledovat, zůstaly ve svých cílech a záměrech bez viditelných otřesů, pak ale onen výnos protektora z 21. 6. 1939 o židovském majetku tento obchodnický poklid výrazně narušil. V období po tomto datu totiž došlo k horečným živnostensko-právním aktivitám společností Baťa a BAPOZ,¹⁵¹ které měly zřejmě za cíl zachránit možnost filmové výroby pro firmu Baťa a zřejmě i zabránit převzetí ateliérů HOST německou okupační mocí. Že tyto aktivity byly konány ze zmíněných důvodů, je však pouze hypotéza, kterou se autorovi nepodařilo doložit přímými dokumenty. Avšak jakousi legitimnost pro toto autorovo tvrzení jsou de facto nepochopitelné kroky, podniknuté společností Baťa:

- 1) Firma Baťa se po výnosu ŘP o židovském majetku pokusila odkoupit malou, nevýznamnou distribuční firmu HOCO-pictures, s.r.o., která, jak vyplývá níže, byla de facto židovská. Zároveň se pokusila ji přeměnit na svou árijsky čistou dceřinou firmu FAB.
- 2) Společnost Baťa po pokusu o založení FABu přestala v Praze angažovat svou stávající dceřinou firmu BAPOZ.
- 3) Firma Baťa se snažila urychlit jednání o koupi pozemků na vlastní ateliéry ve Lhotce u Modřan a na Zbraslavi u Prahy.

Uvedené tři kroky, iniciované společností Baťa, a.s. však signalizují, že výnosem ŘP z 21. 6. 1939 si musela firma Baťa (anebo majitelé HOSTu) uvědomit nějakou skrytou skutečnost, jakýsi závažný problém, týkající se ateliérů, aby k těmto pokusům došlo. Zároveň se muselo jednat o problém, který souvisel nejen se samotným HOSTem, ale i s onou malou distribuční společností HOCO-pictures. Přestože autor nedohledal žádnou indicii, proč byly výše zmíněné kroky podniknuty, rozhodl se soustředit veškeré relevantní dostupné informace tak, aby mohly být východiskem pro případné budoucí historické zkoumání.

¹⁵¹ Termín „horečný“ používám zcela záměrně: skartacemi nedotčené složky firmy FAB v živnostenském rejstříku MHMP a složky HOCO-pictures v KSO dokládají přehršlí různých soudních podání a žádostí o zápisy změn v rejstříku, atd. Těmito změnami mělo být dosaženo postoupení vlastnických podílů ve firmě HOCO-pictures na BAPOZ a firmu Baťa, a.s. a posléze na změnu názvu firmy na FAB, Filmové podniky, s.r.o. Jak plyne z datací těchto dokumentů, mnohé živnostensko-právní kroky „zlinských“ byly mnohdy konány ještě i poté, co již bylo po právní stránce o arizaci HOSTu rozhodnuto dosazením treuhändera a firmě BAPOZ bylo znemožněno v Hostivaři natáčet.

7.2 Vznik firmy FAB, s.r.o. z firmy HOCO-pictures, s.r.o.

Krátce poté, co firma BAPOZ zahájila po několikaměsíčních rekonstrukcích hostivařských ateliérů výrobu filmů, došlo k pokusu o vytvoření vlastní baťovské filmové firmy, jež by podnikala pouze v Praze. BAPOZ se pravděpodobně měl v budoucnu angažovat pouze ve zlínských ateliérech. Pro ně firma Baťa a zainteresovaná veřejnost již od doby výstavby ateliérů na Kudlově používala označení Filmové ateliéry Baťa (včetně neformálního používání zkratky FAB). Ateliéry však byly, jak již bylo zmíněno ve čtvrté kapitole, ve skutečnosti provozovány firmou BAPOZ. Zkratka FAB nebyla ani obchodní značkou, byla pouze zažitým označením.

Zřejmě pro baťovskou expanzi do Prahy a snahu zakotvit se v oblasti celovečerních filmů nebyla značka BAPOZ (tedy Baťovy pomocné závody) dostatečně exkluzivní a došlo zřejmě k rozhodnutí označení FAB zakotvit v reálné firmě. Proč si však firma Baťa nezaložila novou dceřinou společností s tímto názvem, není možné kvůli nedochovaným informacím zjistit. V protektorátní době existovalo zřejmě nějaké (autorovi této práce neznámé) omezení, které znemožňovalo vznik nových firem.¹⁵² Je možné, že právě kvůli tomuto omezení bylo třeba převzít (odkoupit) společnost již existující. Každopádně firma Baťa si vybrala k převzetí, jak uvidíme níže, poněkud nešťastně společnost s názvem HOCO-pictures, s.r.o.

První náznaky o existenci firmy HOCO-pictures (resp. o osobách za ní schovaných) se autorovi odkryly v dokumentech, uložených v archivu firmy Baťa ve Zlíně. Zdánlivě nepřilíš podstatné zmínky o neúplně uvedených jménech Jelínek, Dr. Tuscherer, Wokoun a či o směnce „Letsch“, o nichž se poněkud šifrovaně zmiňují zlínské archiválie ve fondu FAB a BAPOZ, spolu s tamější zmínkou o nemožnosti obdržet doklad o árijskosti Dr. Tuscherera¹⁵³, vedly k hlubšímu bádání ohledně této firmy a jejího vztahu k firmě Baťa.

¹⁵² Zřejmě se muselo jednat o jakousi obdobu druho-republikového zákazu zakládání nových společností, který vyplýval z problematické situace stávajících firem po přílivu utečenců z pohraničí. Jednalo se zřejmě o ochranu podnikání již existujících společností. Je také možné, že novou firmu nemohla firma Baťa založit proto, že majoritní majitel J. A. Baťa byl v té době již v USA. Stávající jednatelé firmy (ing. Vavrečka, ministr Čipera) měli zmocnění pouze k zastupování a „znamenání“ firmy, viz kpt. 4., s. 23. Což znamená, že v jejich pravomoci bylo odkoupit jinou firmu, ale nikoliv založit zcela novou. Pochopitelně pro tato tvrzení by bylo třeba podrobně prozkoumat nejen stanovy firmy Baťa, ale i protektorátní zákony a vládní nařízení, stanovené pro tuto oblast podnikání.

¹⁵³ Již během počátečního bádání na základě dochovaných dokumentů s nepřímými náznaky naznačujícími tajemství se dalo tušit, že JUDr. Tuscherer nebude čistý „árijec“. Avšak dlouho jsem nemohl nalézt informace

Firma Hoco-pictures byla ve skutečné blízké spojitosti s ateliéry v Hostivaři, protože jejím spolujednateli a částečně i zakladateli, jak níže vyplývá, byli Josef Jelínek¹⁵⁴ a Vladimír Wokoun¹⁵⁵. Oba byli zároveň již několik let akcionáři, členy správní rady a řediteli HOSTu.

Dle obchodního rejstříku, ve kterém byla společnost HOCO-pictures zapsána pod značkou C XX-174, se ohlásila uvedená firma úřadům tzv. „podáním“ k tehdejšímu Krajskému soudu obchodnímu v Praze dne 14. 7. 1937.¹⁵⁶ Vnitřek tohoto podání, obsahující notářský spis z 9. července 1937, referuje o založení firmy mezi společníky JUDr. Leopoldem Tuschererem¹⁵⁷, Josefem Jelínkem a říšským Němcem Pavlem Letschem

o jeho plném jméně, bydlišti, datu a místu narození, abych mohl informace ověřovat kupř. v židovských matrikách. Dlouho jsem taktéž měl za to, že byl národností Čech. Teprve objevením „*Osvědčení o státním občanství Republiky Československé*“, které se náhodně dochovalo coby příloha baťovského podání pro KSO, jsem získal potřebné informace o datu a místu narození Dr. Tuscherera.

¹⁵⁴ Josef Jelínek, narozený 11. 6. 1897 v Horních Kounicích u Moravského Krumlova, zemř. 17. 9. 1973 v Praze. Začal studovat zemědělský obor na pražské technice, studium však musel přerušit kvůli I. světové válce, z níž se vrátil jako legionář. Poté založil filmovou půjčovnu Patriaf. V Praze posléze rozvinul několikero podnikatelských iniciativ: převzal kino Helios na Střeleckém ostrově, postavil kino Belvedere, dále vedl kino Alma a zřídil kina Kotva a Roxy. Mimoto vedl i jiná pražská a venkovská kina. (kino Roxy bylo v prostorách dnešních ateliérů FAMU v Klimentské ul. v Praze – pozn. autora této práce). Viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před rokem 1945*. strojopis, ČSFÚ, s. 106). Tým zdroj uvádí, částečně nepřesně, že se Jelínek angažoval při budování hostivařských ateliérů coby člen správní rady a založil výrobu HOCO-pictures, která (dle tohoto zdroje) za okupace likvidovala (jak bude dokázáno níže, situace byla poněkud složitější). Zdroj uvádí, že Jelínek zůstal poté i nadále činný v ateliérovém provozu na Barrandově, v Hostivaři i v Radlicích. Po osvobození republiky se údajně již k filmové činnosti nevrátil. K těmto tvrzením Jiřího Havelky je možno na základě výsledků bádání dodat, že Jelínek byl nejen akcionářem fy. HOST a.s., ale dokonce i společnosti A-B Barrandov, i když byl pouze minoritním akcionářem (kupř. v roce 1928 vlastnil 20ks akcií). Zároveň byl skutečně po celou válečnou dobu zaměstnancem A-B Barrandov (firmy posléze změněné na Prag-film), což nepřímě dokládá několik archiválií ve fondu HOST, a.s. uložených v NFA.

¹⁵⁵ Vladimír Wokoun, nar. 3. 7. 1886, zemř. 14. 10. 1949 – byl jedním z průkopníků českého filmu, jako elektrotechnik zařizoval na jubilejní výstavě 1908 biograf, posléze se stal promítačem a zařizoval další kina. Stal se ředitelem pražských kin Louvre a Fénix. Aktivním byl ve Svazu filmového průmyslu (viz anonym, *Protestní schůze proti postupu říšskoněmecké firmy AEG. Film 15*, 1935, č. 1 /1. 1. 1935/, s.3) a také předseda Ústředního svazu kinematografistů (viz FTK, *Filmová tisková korespondence 1*, č. 259, 3. 5. 1935). Zároveň byl členem Filmového poradního sboru. Jiří Havelka uvádí, že před okupací se Wokoun všech funkcí vzdal a stal se vedoucím propagace Elektafilmu. O jeho aktivitách za války se tento zdroj nezmiňuje. (Výše uvedené informace jsou převzaty z uvedených dokumentů a z Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 294.) Autor práce dále vybádal, že Wokoun nějakým způsobem figuroval ve výrobně-distribuční společnosti „Praha-Paříž“. Buďto ji spoluvlastnil, nebo zastupoval – alespoň tak plyne z informací v článku FTK, který referuje o exkurzi v HOSTu v r. 1934: „... (ministři) byli přítomni natáčení některých scén Binovcova filmu „Polibek ve sněhu“, který vyrábí za produkčního vedení V. Wokouna spol. Praha-Paříž.“ (viz FTK, *Exkurse v nových ateliérech HOST. Filmová tisková korespondence*, č. 148, /23. 11. 1934/, s. 1). Společnost Praha-Paříž skutečně v HOSTu natáčela, viz Seznam filmů realizovaných v HOSTu v letech 1935 – 1945. NFA, f. HOST a.s., i. č. 23, nestr.

¹⁵⁶ Podání Krajskému soudu obchodnímu ze dne 14. 7. 1937. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 5.

¹⁵⁷ JUDr. Leopold Tuscherer, narozen 8. 9. 1897 v Šarišských Lukách (dříve Šebeškelemeš) u Prešova na Slovensku. V roce 1936 se přestěhoval do Prahy. O jeho životě na Slovensku jsem nevypátral mnoho informací – pouze to, co plyne z policejní přihlášky k jeho pražskému pobytu. V této přihlášce se (v roce 1936, tedy již v době v Německu platících Norimberských zákonů) označil za osobu židovského původu. Zároveň z karty plyne, že byl v manželství taktéž se židovkou Piroskou a měli spolu dvě děti (na základě

z Berlína.¹⁵⁸ Dokument dále uvádí výši kmenového kapitálu (200.000 Kč) a tři předměty podnikání: „1) *Výroba filmů na účet vlastní a účet cizí, osob třetích; 2) Koupě a prodej filmů a jiné obchodní využití filmů; 3) Půjčování filmů po živnostensku.*“¹⁵⁹ Několikastránkový notářský spis zároveň uvádí podíly jednotlivých vlastníků: Tuscherer 60.000 Kč, Jelínek 70.000 Kč, Letsch 70.000 Kč, přičemž Letsch měl být ředitelem pro oblast mimo ČSR.¹⁶⁰

Jak vyplývá z dochovaných dokumentů, Ministerstvo vnitra ČSR ve vyjádření pro KSO podalo námítky proti zápisu společnosti do obchodního rejstříku s tím, že důvody budou ministerstvem sděleny dodatečně.¹⁶¹ V pozdější zprávě ministerstvo sdělilo, že by nemělo námitek proti zápisu společnosti, kdyby byl „...*kmenový kapitál se zřetelem na nynější hospodářské poměry přiměřeně zvýšen tak, aby odpovídal rozsahu vytčeného předmětu společenského podnikání...*“¹⁶² Zároveň z dokumentů uložených ve složce Hoco-pictures v SOA vyplývá, že předmnichovským organizacím vadil říšskoněmecký spolumajitel firmy. Alespoň se tak v tomto smyslu se vyjadřuje Obchodní a živnostenská komora v Praze (v odpovědi Magistrátu hl. města Prahy ohledně stanoviska ke vzniku firmy): „*Dle dosavadní praxe vyžaduje se i pro společníky společnosti s.r.o., pokud jsou cizími státními příslušníky, aby podali doklad o formálním povolení pro nastoupení živnosti*

rešerše v internetové databázi izraelského muzea Yad Vashem vyplynulo, že obě děti i manželka zůstaly na Slovensku, odkud byli 10. 7. 1942 odtransportováni do Osvětimi).

Kdy a jak se Tuscherer seznámil s pozdějšími společníky v HOCO-pictures, nelze nijak zjistit, ani to, kdy přesně si v Praze otevřel advokátní praxi. Tu však každopádně provozoval na adrese svého pozdějšího bydliště v Revoluční ul. č. 23, kde sídlila dočasně i firma HOCO-pictures. V květnu 1939 Tuscherer emigroval do Francie, kde již v té době podnikal jeho bratr (filmový producent) a usadil se v Paříži. Na základě Tuschererova poválečného dopisu Dr. Hubertu Ripkovi (tehdy ministru zahraničního obchodu ve vládě třetí republiky) plyne, že válku přežil. Jeho poválečné osudy jsem již nezjišťoval.

Rozporuplné osobnosti JUDr. Tuscherera bude věnována samostatná práce – autorem dohledané peripetie jeho života obsahují mnoho zajímavých momentů: mj. v lednu 1939 zřejmě zfalšoval opis svého rodného listu a židovství v něm zaměnil za katolické vyznání, viz. zmínku v kpt. 3., s. 16). Tuto listinu jsem objevil v archivu ve Zlíně až krátce před koncem bádání. Vzhledem k dataci vyhotovení tohoto opisu a celkově ke komplikovanosti tohoto objevu (včetně jeho vztahu k dalším průkazným dokumentům, jež dokazují naopak jiné varianty „rasové“ příslušnosti JUDr. Tuscherera), bude tato záležitost reflektována v samostatném textu v souvislosti s firmou HOCO-pictures.

¹⁵⁸ O Josefu Jelínkovi a JUDr. Tuschererovi jsem určité životopisné údaje uvedl výše v poznámce, avšak o říšském Němci Pavlu Letschovi se mi nepodařilo zjistit žádné informace.

¹⁵⁹ Podání Krajskému soudu obchodnímu ze dne 14. 7. 1937. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 6.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 8.

¹⁶¹ Vyjádření Ministerstva vnitra z 31. 8.1937 k zápisu HOCO-Pictures do obch. rejstříku. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 18.

¹⁶² Doplněk k vyjádření Ministerstva vnitra z 20. 9.1937 k zápisu HOCO-Pictures do obch. rejstříku. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 20.

ve smyslu § 8 živn.řádu. Ze spisu však není patrné, že by toto povolení bylo Pavlu Letschovi vydáno.¹⁶³

Krátce po prvním podání žádosti o zápis do obchodního rejstříku došlo ke změně poměrů ve vznikající firmě: I nadále zůstal spolujednatel Josef Jelínek a Dr. Tuscherer, ale místo Pavla Letsche se stal majitelem jeho závodního podílu Vladimír Wokoun (kterého tyto dokumenty označují za filmového podnikatele). Tato změna spolujednatelů společnosti byla ohlášena Krajskému soudu obchodnímu podáním dne 30. 10. 1937¹⁶⁴ na základě u notáře sepsaného dodatku společenské smlouvy ze dne 25. 10. 1937, vloženého spolu s dalšími přílohami do podání.¹⁶⁵ V tomto podání bylo zároveň deklarováno navýšení základního firemního kapitálu, které mělo být provedeno v těchto poměrech: JUDr. Tuscherer 120.000 Kč, Josef Jelínek 140.000 Kč, Vladimír Wokoun 140.000 Kč, celková suma tedy byla navýšena na 400.000 Kč¹⁶⁶ (tyto částky uvádím zcela důvodně v kontextu pozdějších jednání s firmou Baťa). Součástí dochované složky firmy je i notářský spis, kterým Pavel Letsch postupuje svůj podíl ve firmě (70.000 Kč) V. Wokounovi.¹⁶⁷

Na základě uvedených změn ve firmě a jejích stanovách již nemělo ministerstvo vnitra, ani Obchodní a živnostenská komora námitek k zápisu firmy HOCO-pictures do rejstříku.¹⁶⁸ Zápis firmy byl tedy proveden spolu s uveřejněním v Úředním listě Republiky Československé dne 19. 2. 1938 s uvedením jejího sídla: Praha II, V Jámě 1.¹⁶⁹ Skutečnými spoluvlastníky firmy HOCO-pictures, jak již bylo uvedeno, byli po odmítnutí Pavla Letsche Obchodní a živnostenská komora Josef Jelínek, Vladimír Wokoun a JUDr. Leopold Tuscherer.

Osoba JUDr. Tuscherera však existenci firmy přinesla další komplikace. Díky zachovaným obchodním spisům firmy v pražských archivech se autorovi podařilo dohledat

¹⁶³ Vyjádření Obchodní a živnostenské komory v Praze z 20.9. 1937 k zápisu HOCO-Pictures do obch. rejstříku. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 19.

¹⁶⁴ Podání Krajskému soudu obchodnímu ze dne 30. 9. 1937. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 22 a s. 40.

¹⁶⁵ Notářský zápis JuDr. Emericha Fialy ze dne 25. 10. 1937. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 23 – 26.

¹⁶⁶ Seznam společníků HOCO-pictures ke dni 25. 10. 1937– příloha k podání. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 33.

¹⁶⁷ Z tohoto spisu ani z kontextu dalších ve složce obsažených informací však není patrné, zda došlo k převodu podílu tak hladce, jak se píše ve smlouvě, či zda vůbec byl Pavel Letsch skutečně vyplacen (o několik let později firma Baťa zmiňuje neproplacenou „směnku Letsch“, viz výše).

¹⁶⁸ Viz Vyjádření ministerstva vnitra ve věci HOCO-pictures. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 48 a Vyjádření Obchodní a živnostenské komory k HOCO-pictures. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX-174, s. 44.

¹⁶⁹ Úřední list Republiky Československé, č. 42, ze dne 19.2. 1938, s. 1093. Toto nové sídlo firmy HOCO-pictures uvádím zcela záměrně: jedná se o adresu identickou s oficiálním sídlem firmy HOST, a.s. (později německy táž adresa zněla: Grube I., Prag II.).

Tuschererovy personálie a naštěstí se dochovala jeho osobní karta v pražských policejních přihláškách k pobytu.¹⁷⁰ Z ní jednoznačně vyplývá, že se při stěhování ze Slovenska do Prahy v roce 1936 přihlásil k náboženství „izraelitskému.“¹⁷¹ Kopii této přihlášky, která prokazuje jeho „rasovou“ příslušnost, přikládám k této práci v příloze.¹⁷²

Firma HOCO-pictures, člen Kartelu filmových dovozců, sice mohla začít podnikat již v roce 1938, ale ve skutečnosti nastartovala svou činnost až po začátku protektorátu. Tehdy tato de facto židovská firma uvedla v té době do distribuce svůj první a také jediný titul, snímek „*Čestná legie*“ (*Légions d'honneur*, r. Maurice Gleize, Francie 1939).¹⁷³ Jeho premiéra se odehrála měsíc po začátku protektorátu: 14. 4. 1939, film se hrál pouze týden ve dvou pražských premiérových kinech: Juliš a Louvre.¹⁷⁴

První indicie o tom, že zřejmě probíhala nějaká jednání mezi majiteli HOCO-pictures navzájem, nebo mezi některým z nich se zástupci firmy Baťa (případně BAPOZ) ještě před vydáním výnosu ŘP o židovském majetku, se dá vysledovat ze složky firmy, uložené v živnostenském rejstříku MHMP. Náznak toho, že společníci zamýšleli provést nějaké změny ještě před oním výnosem ŘP, plyne ze žádosti právního zástupce firmy JUDr. Hotovtze¹⁷⁵, podané úřadu dne 16. 6. 1939 a „*ohlašující budoucí změny v dosavadní*

¹⁷⁰ Policejní přihláška k pobytu JUDr. Leopolda Tuscherera. NA, f. Policejní ředitelství Praha - evidence obyvatelstva 1914 – 1953. Přesná signatura o umístění originálu nebyla autorovi práce s kopií přihlášky poskytnuta. Viz faksimile v příloze č. 7.

¹⁷¹ Rok 1936, v němž došlo k založení této policejní karty a s tím souvisejícímu přihlášení se k židovství, je velmi důležitý. Jedná se o období, které bylo dle Norimberských rasových zákonů rozhodné pro přiznání statutu Žida: jak totiž uvádí § 6. odstavec aa) výnosu ŘP z 21. 6. 1936: „*Za žida se též považuje ten (míšenec), který dne 15. 9. 1935 náležel k židovské náboženské obci neb po tomto dni je do ní přijat*“, anebo odst. bb) „*který dne 5. 9. 1935 byl v manželství se židem nebo s ním po tomto dni do manželství vstoupí*.“ (viz kpt. 3.).

¹⁷² Do této práce jej umísťuji přesto, že se jedná o dokument, na který se z dnešního hlediska uplatňuje právo na ochranu osobnosti. Tato práce však bude přístupná pouze badatelům, nikoliv širší veřejnosti a proto plně zveřejnění této osobní karty je nezávadné, nadto se v případě všech osob v ní uvedených jedná o osoby zemřelé. Z Národního archivu v Praze mi byla poskytnuta pro účely bakalářské práce bez dalších omezení.

¹⁷³ Autor poptával existenci filmové kopie tohoto snímku v NFA. Na základě informací poskytnuté vedoucí technického oddělení Janou Přikrylovou se kopie v NFA nenachází a tedy se s největší pravděpodobností nedochovala. Bohužel tedy je proto také ztracená případná znělka (filmové logo) společnosti HOCO-pictures, pokud jej firma před film v době premiéry umístila.

¹⁷⁴ Viz Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství*. 1938. Praha: Knihovna Filmového kurýru 1939, s. 32 - 34; Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství*. 1939. Praha: Knihovna Filmového kurýru 1940, s. 28, 29, 33, 43, 84. Jiří Havelka, *Filmové hospodářství v zemích českých a na Slovensku. 1939 - 1945*. Praha: Československé filmové nakladatelství 1946, s. 44. Dále viz též: Ika, *Čestná legie*. Hokofilm. *Kinorevue* 5, 1939, č. 36 (24.4. 1939), s. 200.

¹⁷⁵ V této souvislosti je již nutno zmínit blíže právníky, které firmu HOCO-pictures, FAB a BAPOZ právně zastupovali pro styk s úřady. Zatímco na počátku existence HOCO-pictures firmu zřejmě zastupoval sám spolujednatel firmy JUDr. Tuscherer (firma totiž opovídala v roce 1938 živnost bez právního zastoupení, přímo jmény svých jednatelů), tak počínaje podáním z 16. 6. 1939 již firmu zastupoval pražský advokát JUDr. František Hotovetz (na základě již v poznámce výše reflektované plné moci z 14. 6. 1939). JUDr. Hotovetz posléze zastupoval i pražské pobočky FAB a BAPOZ, i když na základě nové plné moci z 12. 7. 1939 – o ní více níže. Pro úplnost dodávám, že ve Zlíně měla firma Baťa (a tedy i její dceřiné firmy)

situaci“. Text tohoto podání žádá, aby prozatím nebylo pokračováno v úředním řízení ohledně podání ze 7. 6. 1938 týkajícího se „opovědi“ provozování živnosti výroby, půjčování a prodeje filmů. Bližší informace text neposkytuje.¹⁷⁶ Proč tedy podání vzniklo, je otázkou. Protože však JUDr. Tuscherer byl již od května v zahraničí, zřejmě v protektorátu zbylí společníci chtěli nějakým způsobem změnit vlastnické poměry ve firmě. Další kroky zřejmě zhatil výnos říšského protektora z 21. 6. 1939.

V době kolem vydání tohoto výnosu ŘP o židovském majetku byl zřejmě velmi aktivní Josef Jelínek, ač není zjistitelné, zda jednal sám za sebe, nebo zda byl k aktivitě vyzván zástupci firmy Baťa. Jisté je, že Josef Jelínek získal od JUDr. Tuscherera, toho času již žijícího v Paříži, plnou moc k zastupování ve věci HOCO-pictures. Ta byla údajně sepsána na konzulátu Česko-Slovenské republiky v Paříži ze dne 27. června 1939.¹⁷⁷

Dne 11. 7. 1939 došlo ke schůzce Jelínka, Wokouna se zástupci firmy Baťa v továrních místnostech společnosti Baťa ve Zlíně.¹⁷⁸ Interní dokumenty firem Baťa, BAPOZ nebo FAB ve jejich archivech o této schůzce mlčí (zřejmě kvůli dosaženému německému vedení firmy). Že se setkání konalo, lze vysledovat pouze z téhož dne provedených notářských zápisů a dalších obchodně-právních dokumentů s touto datací, dochovaných v jiných archivech.¹⁷⁹ Každopádně schůzka se odehrála jen několik dnů poté, co ve Věstníku nařízení říšského protektora vyšel inkriminovaný výnos o židovském majetku.¹⁸⁰ Důsledkem jednání byl vznik dvou notářských spisů zlínského notáře JUDr. Hugo Förstera, měnících poměry ve firmě HOCO-pictures. První listinou byla odstupní smlouva obsažená v notářském spisu č. 27.165 mezi firmou BAPOZ (zastoupenou jednatelem firmy BAPOZ Josefem Hlavničkou) a Dr. Tuschererem (zastoupeným Josefem Jelínkem). Druhou listinou byla odstupní smlouva zapsaná v notářském spisu č.j. 27.166

podnikového právníka, JUDr. Karla Cvachovce, který zastupoval baťovské firmy před úřady ve Zlíně a na Moravě.

¹⁷⁶ Podání HOCO-pictures pro AHMP ze dne 16. 6. 1939. AHMP, f. MHMP I – živnost. rejstřík, sign. E2/122757a, nestr.

Z textu podání zároveň vyplývá, že firma HOCO-pictures z nějakého neznámého důvodu živnostenský list do tohoto dne vůbec neobdržela. Podání JUDr. Hotovtze tedy následovalo po dlouhé době vzájemné neaktivity firmy HOCO-pictures a příslušných úředních orgánů, byť neaktivitu lze přičíst spíše na stranu společníků firmy, než úřadů.

¹⁷⁷ Plná moc JUDr. L. Tuscherera pro Josefa Jelínka z 27. 6. 1939. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 86 (notářský opis nedochovaného originálu, oboustranný dokument).

¹⁷⁸ Alespoň tak je popisováno místo podpisu smluv a dohod v notářských spisech JUDr. Förstera ze Zlína, který všechny tyto smlouvy zhotovoval.

¹⁷⁹ Určité vodítko o zákulisním průběhu schůzky podává několik pozdějších zmínek ve firemní korespondenci, z nichž budu ještě čerpat.

¹⁸⁰ Bylo již zmíněno výše, že výnos ŘP z 21. 6. 1939 vyšel v česko-německé verzi až 7. července 1939, tedy jen čtyři dny před schůzkou.

mezi firmou Baťa (zastoupenou členem správní rady firmy Baťa Josefem Hlavničkou) a pány Jelínkem a Wokounem.

Spis č.j. 27.165, kterým JUDr. Tuscherer v zastoupení Josefa Jelínka postupuje svůj podíl ve firmě HOCO-pictures na firmu BAPOZ¹⁸¹, je velmi zajímavý a to z vícero důvodů. Jednak Dr. Tuscherer prodává svůj podíl ve výši K 120.000 za pouhých K 20.500, zároveň smlouva výslovně uvádí, že se Josef Jelínek, coby plnomocník Dr. Tuscherera, s firmou BAPOZ ohledně odstupní ceny súčtoval a vyrovnal, přičemž tímto spisem zároveň příjem peněz „*per contractum kvituje*.“ Navíc smlouva obsahuje odstavec, který cituji v plném znění: „*Smluvní účastníci prohlašují, že jsou vesměs árijského původu, vztážmo, že nastupující firma jest árijskou.*“ Již samotné slovo „vesměš“ naznačuje, že smlouvy neodpovídají výnosu ŘP o židovském majetku.¹⁸²

Zmíněnou další odstupní smlouvu obsahuje spis JUDr. Förstera č.j. 27.166.¹⁸³ Své podíly v HOCO-pictures postupují firmě Baťa, a.s., zastoupené členem správní rady Josefem Hlavničkou, pánové Vladimír Wokoun a Josef Jelínek. I tato smlouva je zajímavá: oba spolumajitelé své identické firemní podíly, každého ve výši K 140.000, prodávají jeden i druhý firmě Baťa za pouhých 23.500 protektorátních korun, tedy za nečekaně nízkou částku. I v této smlouvě je podobná klauzule, v níž oba prodávající potvrzují, že se s firmou Baťa již srovnali a svým podpisem toto srovnání „*per contractum*“ stvrzují, což ve skutečnosti nebylo v dané chvíli splněno.¹⁸⁴ A zároveň i v této smlouvě je táž formule, že účastníci smlouvy prohlašují, že jsou vesměš árijského původu, a tedy že nastupující firma jest árijskou.

¹⁸¹ „Snímek“ notářského spisu č.j. 27.165 z 11. 7. 1939. AHMP, f. MHMP I – živnost. rejstřík, sign. E2/122757a, nestr.; popř. viz Opis snímku notářského č.j. 27.165 coby příloha k podání. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 87-89.

¹⁸² Smlouva nevyhovovala na základě § 7., odst.1, popř. i odst. 5., v nichž je za židovský podnik označen každý podnik, ve kterém je alespoň jeden židovský majitel či člen představenstva. Podle § 1 odst. 1 za výše uvedených předpokladů smí být jakékoli přesuny majetku a podílů v židovských firmách prováděny pouze na základě zvláštního písemného schválení. Odstavec 3 §1 pak definuje, že právní úkony odporující předpisům uvedeným v §1 odstavci 1 nebo sloužící k obejití těchto předpisů nemají právní účinnosti. Z těchto předpisů plyne, že i sebemenší židovský podíl byl důvodem pro arizaci. V tomto případě, kdy Dr. Tuscherer vlastnil na základě vlastnictví základního kapitálu téměř 30% firmy, nešlo očekávat bezproblémové chování úřadů. Proto slovo „vesměš“ již naznačovalo právní nejistotu i naivní alibismus.

¹⁸³ „Snímek“ notářského spisu č.j. 27.166 z 11. 7. 1939. AHMP, f. MHMP I – živnost. rejstřík, sign. E2/122757a, nestr.; popř. viz Opis snímku notářského č.j. 27.166 coby příloha k podání. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 90-92.

¹⁸⁴ Pro následující tvrzení již v této práci není dostatek místa: Jelínek, Wokoun, natož Tuscherer nikdy nedostali plně částky, uvedené ve postupních smlouvách. Zřejmě existovala jiná dohoda, pravděpodobně ústní, která definovala, že určitý podíl částky prodávající obdrží až po skončení převodních aktivit. Důkazy tohoto tvrzení jsou mezi řádky dohledatelné v MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i. č. 27.

Týž den, jako výše reflektované postupní smlouvy, byla navíc podepsána rezignace dosavadních jednatelů HOCO-pictures, Josefa Jelínka, Vladimíra Wokouna i JUDr. Tuscherera (zastoupeného J. Jelínkem), z vedení firmy.¹⁸⁵

Jak z výše uvedených odstupních částek plyne, jednání o postoupení závodních podílů Jelínka i Wokouna firmě Baťa byla zřejmě tvrdá. Možná, že šlo jen o záchranu firmy proti arizaci, ale možná, vzhledem k nízké částce, byla oběma stranám zároveň známá nějaká skutečnost, jež autorovi této práce uniká.¹⁸⁶ V jakém duchu probíhalo jednání o převodu podílů, se již nedá z dochované korespondence zpětně zjistit. Pouze v případě, že by že by snad existovaly v soukromých rukách dochované pozůstalosti zúčastněných osob, kupř. filmových podnikatelů (a ředitelů kin) Jelínka a Wokouna, by bylo možné informace doplnit.

Dne 11. 7. 1939 však byly, coby jakési stvrzení oné situace, sepsány ještě následující důležité dokumenty: Jednak to byl spis č. 27.169 notáře Förstera, který obsahuje „*Prohlášení*“ Josefa Hlavničky (zastupujícího zde najednou jak BAPOZ, tak firmu Baťa, čili nové majitele převzaté firmy) a týkající se změny společenské smlouvy firmy HOCO-pictures. Součástí změn této smlouvy z 9. 7. 1937 byla jednak přeměna – rozšíření – účelu podnikání: 1) výroba filmů na účet vlastní i na účet cizí; 2) koupě a prodej filmů a jiné obchodní využití filmů; 3) tovární výroba a zpracování filmů a fotografií, pronájem továrních objektů zcela nebo zčásti, pronájem technického zařízení, 4) nákup, prodej, půjčování, komisionářství potřeb s výrobou a obchodním využitím filmů souvisejících; 5) provozování živnosti hostinské v rozsahu § 16 živnostenského řádu. Prohlášení o změně společenské smlouvy dále definovalo změnu názvu společnosti: nově měla znít „*FAB, filmové podniky v Praze, s.r.o.*“ Poslední důležitou změnou vůči původní společenské smlouvě bylo nyní ustanovení nových tří jednatelů (namísto dřívějších tří společníků Wokouna, Tuscherera a Jelínka). Novými jednatelem se stali zlíňští (baťováci) úředníci: JUDr. Alexandr Menčík¹⁸⁷, Stanislav Křeček¹⁸⁸ a ing. Vítězslav Balajka.¹⁸⁹ Tímto

¹⁸⁵ Opis rezignace jednatelů Jelínka, Wokouna a Tuscherera z HOCO-pictures z 11. 7. 1939. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 74.

¹⁸⁶ Možná šlo o skutečnou hotovost firmy - její případné dluhy vzniklé z podnikání. Ale může to být též kvůli „směnce Letsch“ (o níž ještě bude řeč), a jejíž dlužníci byli zřejmě Jelínek a Tuscherer.

¹⁸⁷ JUDr. Alexander Menčík – vládní rada; zároveň místopředseda dozorcí rady Baťa, a. s. V dokumentech Baťa a.s. je uveden v organizačním schématu této firmy pro rok 1939-40 na pozici „sekretariát: Dr. Menčík“, viz MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, k. 127, i.č. 594, nestr. Avšak JUDr. Alexandr Menčík byl zároveň v protektorátním období členem správní rady České obchodní banky, viz Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka /Finanzielles Jahrbuch* 1942, ročník 75, Compass /Compassverlag Praha 1942, s. 255.

¹⁸⁸ Stanislav Křeček – většina baťováckých archiválií charakterizuje jeho pracovní pozici jako „úředník ze Zlína“, avšak, pokud nejde o shodu jmen, byl zároveň členem dozorcí rady v České obchodní bance (že

jednostranným aktem Josefa Hlavníčky byly tedy zásadně změněny poměry ve firmě HOCO-pictures.

K další schůzce zainteresovaných osob došlo zřejmě o den později, dne 12. 7. 1939. Datem tohoto dne je totiž označen dokument, který poskytoval pražskému advokátu JUDr. Františku Hotovtzeovi plnou moc k zastupování firmy HOCO-pictures (potažmo nyní FAB).¹⁹⁰

S datem o dva dny pozdějším, 14. 7. 1939, je označeno „podání“ pro KSO, které vyhotovil v zastoupení nových jednatelů HOCO-pictures JUDr. Hotovetz¹⁹¹. Toto podání (doručené soudu dle otisku razítka 26. 7. 1939) žádá provedení těchto změn v obchodním rejstříku: výmaz bývalých společníků HOCO-pictures a zápis nových (tedy firem Baťa s převzatým závodním podílem 280.000K a BAPOZ s podílem 120.000K), změnu názvu firmy na FAB, dále změnu v podnikatelském zaměření a taktéž zapsání tří nových jednatelů (Menčík, Balajka, Křeček).¹⁹²

Nelze opominout zcela pregnantní vyzvání Krajského soudu obchodního, reagující na výše uvedenou žádost o zapsání změn do rejstříku. Tento rukopisný dokument úředníka KSO, který je zcela nepochybně interním konceptem oficiálního dopisu pro firmu HOCO-pictures, datovaný 29. 7. 1939, obsahuje informace, jaké náležitosti mělo „podání“ obsahovat. Úředník tedy reagoval na nesprávně podanou žádost a požadoval dodatečně poskytnutí podpisů všech jednatelů, a hlavně: *„Dále se připomíná, že bude nutno vykázati souhlas živnostenského úřadu dle vlád. nař. č. 265/38 ku změně předmětu podniku i vstupu nových společníků a jednatelů a vykázati též arijský původ dosavadních společníků*

zřejmě nejde o shodu jmen, soudím proto, že dalšími významnými zástupci banky byli: Hugo Vavrečka – předseda správní rady banky a akcionář fy. Baťa, a.s., JUDr. Alexandr Menčík, člen správní rady této banky a Křečkův do FAB dosazený společník, JUDr. Karel Cvachovec - člen dozorčí rady této banky a vedoucí právního oddělení firmy Baťa a pak Miroslav Schubert – člen správní rady této banky a jeden z členů vedení BAPOZu, který byl zároveň šéfem pražské kanceláře firmy Baťa. Srv.: Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka /Finanzielles Jahrbuch* 1942, ročník 75, Compass /Compassverlag Praha 1942, s. 255. Co se týče Křečkova pracovního zařazení - jeho jméno zároveň figuruje v organizačním schématu firmy Baťa, a.s. pro rok 1939-40 na pozici: „Buchhaltung“, viz MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, k. 127, i. č. 594, nestr.

¹⁸⁹ Z trojice nových jednatelů firmy HOCO-pictures (FAB) se mi pouze o ing. Balajkovi nepodařilo nalézt žádné bližší informace, ani osobní karta zaměstnance. Avšak přesto byl taktéž zaměstnanec firmy Baťa – jeho jméno se občas objevuje na dokumentech coby odpovědná osoba za splnění příkazů „pana chefa“.

¹⁹⁰ Jedná se o bíanco předtištěný formulář, vyplněný strojopisně ve Zlíně a podepsaný novými jednateli firmy HOCO-Pictures (dochovaný dokument je originál, nikoliv opis). Viz Plná moc pro JUDr. Hotovtze. AHMP, f. MHMP I – živnostenský rejstřík, sign. E2/122757a, nestr.).

¹⁹¹ Dodávám, že tento právník před pražskými úřady zřejmě zastupoval i firmu BAPOZ, ač jsem k tomu nenalezl odpovídající plnou moc (vzhledem k tomu, že BAPOZ byla formálně zcela samostatná firma, oddělená od FAB, měla by existovat pro úřední zastupování samostatná plná moc).

¹⁹² Opis podání HOCO-pictures/FAB pro KSO z 14. 7. 1939. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 87 - 97.

*i jednatelů dle nařízení říšského protektora v Čechách i na Moravě ze dne 21. 6. 1939 o židovském majetku.*¹⁹³

Dne 22. srpna 1939 byla coby reakce na úřední dopis KSO dodána další, tzv. „doplněná opověď“¹⁹⁴ v níž je shrnováno zčásti totéž, co již firma uváděla v předchozím podání, avšak jsou přikládány jiné přílohy, tentokrát splňující úředníkovy námitky. Dokument však zmiňuje pro velmi důležitou součást jejího textu: „*Souhlas živnostenského úřadu (...) předložíme ve lhůtě do 30. září 1939. Arizační průkazy převodců, nabyvatelů závodních podílů a nových jednatelů předložíme do 15. 9. 1939.*“ Tato citace není uváděna bezdůvodně: kvůli skutečnostem týkajících se JUDr. Tuscherera se Baťovským pochopitelně nikdy nepodařilo tento svůj „slib“ naplnit – nedoložili ani živnostenský list, ani árijskost bývalých společníků, ani nedosáhli zápisu do živnostenského rejstříku. Pokusy o oddalování lhůt o dodání podkladů se táhly až do listopadu 1941, tedy nejen po celou dobu faktického fungování firmy Baťa v Hostivaři, ale ještě dlouho poté.

Jak již bylo zmíněno v závěru kapitoly 7.1., období činnosti firem a pracovníků kolem firmy Baťa po výnosu ŘP o židovském majetku je zde nazýváno „horečným“. Je to poněkud nadsazený termín, ale charakterizuje přehršlí různých (dochovaných) podání Krajskému soudu obchodnímu a živnostenskému odboru magistrátu, kterými se Baťovští snažili buďto podpořit své žádosti o vydání dokumentů legalizující firmu FAB, anebo alespoň oddálit lhůty stanovené pro dodání požadovaných podkladů. A zároveň tato všechna podání byla odůvodňována různě: tu nesouhlasem některého z úřadů, jindy zpožděním na úřadě oberlandráta, a jindy u protektora.

Dokazovat zde „horečnost“ konání baťovských se zdánlivě může zdát jako nedůležité, jelikož tato aktivita nevedla k žádnému výsledku. Avšak v této souvislosti je vhodné vzít v potaz první protektorovo prováděcí opatření, navazující na jeho výnos z 21. 6. 1939, které převádí u menších podniků právo schvalovat převody majetku na oberlandráty (viz kpt. 3, s. 20.). Je totiž možné, že firma HOCO-pictures, coby malá společnost, spadala pod působnost oberlandráta. A od něj firma Baťa mohla očekávat shovívavější přístup, než od ÚŘP. Je tedy možné, že některé dosud neznámé podklady,

¹⁹³ Rukopisný koncept vyrozumění úředníka KSO pro FAB s datací 29. 7. 1939. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 117.

¹⁹⁴ Doplněné podání z 22. 7. 1939 s několika přílohami. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 73a – 98.

kteře by osvĕtlily situaci, by mohly obsahovat archivnĕ dokumenty bĕvalĕch kancelářĕ oberlandrátů pro Āechy, pokud jsou dochovány kupř. coby souĀást jinĕch fondů.¹⁹⁵

Z obsahu jednotlivĕch podání promlouvají posuny v beznadějnĕ situaci, přĕpadně i její stagnace. Znovu v této souvislosti upozorňuji, že většina onĕch aktivit byla provádĕna již po dosažení treuhändera do vedení HOSTu, navíc mnohé i po ukonĀení firemnĕch aktivit v Hostivaři. Je proto diskutabilnĕ, v jakĕ zvrát situace Āi v jakĕ právnĕ akt firma Bařa doufala v přĕpadě, že by se jí podařilo obejĕt protektorátnĕ úřady i ÚŘP a dokázala úředně a právně zavĕst změny, o kteře se pokusila uzavřenĕm smluv dne 11. 7. 1939.

Bařovštĕi přesto skutečně uspĕli alespoň v jednom ohledu: podařilo se jim získat souhlas s odkupem podílů a přemĕnou HOCO-pictures na FAB od tehdejšího ministerstva obchodu, průmyslu a živnosti.¹⁹⁶ Navĕc toto ministerstvo v té době ještĕ nevedl JUDr. Kratochvíl, podporovatel Āeského filmu, ale ministr Šádek. Pro podepření žádosti k zapsání zmĕn do obchodnĕho rejstřĕku bylo vřak třeba ještĕ souhlasu ministerstva vnĕtra. Žádost o schválení zmĕn spoleĀenskĕ smlouvy protektorátnĕm ministerstvem vnĕtra byla dle dochovanĕch indiciĕ podána JUDr. Hotovtzem „samostatnĕm podáním“ dne 26. Āervence 1939 (pod Ā.j. 37.737/39 odd. 15).¹⁹⁷ Nepodařilo se vřak vysledovat, zda protektorátnĕ ministerstvo souhlas poskytl.

Přesto se dá říci, že v jednom ohledu byla firma Bařa „úspĕšnĕ“: dařilo se jí de facto nezákonnĕ podnikat s firmou FAB, aniž by tento podnik vlastnil živnostenskĕ oprávnĕní anebo byl zapsán do obchodnĕho rejstřĕku. Korunu tomu nasazuje fakt, že by mělo být na tuto firmu nahlíženo prizmatem výnosu ŘP z 21. 6. 1939, tedy jako na firmu židovskou.

Na problĕm s nemožností dodání potřebnĕch (a vĕrohodnĕch) dokumentů, jež by umožnily legalizovat převod závodnĕch podílů ve firmĕ HOCO-pictures, reagovala firma Bařa zorganizováním jednání s právnĕm zástupcem firmy FAB, JUDr. Hotovtzem, ve Zlĕně dne 15. 11. 1940. Z jednání se dochoval přesnĕ strojopisnĕ zápis zhotovenĕ o tři dny

¹⁹⁵ V Praze v NA uložený archiv ÚŘP (tedy veřkerĕ jeho fondy) autor práce prohledával důsledně a nahlĕžel do vřech jeho kartonů, kteře by mohly dle inventárnĕch seznamů fondů nabádat k tomu, že by tam nĕjakĕ spis ohledně zde jmenovanĕch firem mohl být. Avřak hledání bylo bez jakĕhokoliv výsledku.

¹⁹⁶ Samotnĕ dokument jsem nenalezl, ale na tento souhlas ministerstva obchodu se bařovštĕi odvolávali při podáních na KSO i MHMP. Viz kupř.: Opovĕď FAB pro MHMP z 30. 10. 1939. AHMP, f. MHMP I – živnost. rejstřĕk, sign. E2/122757a, nestr.

¹⁹⁷ Informace o tomto aktu vůĀi ministerstvu vnĕtra viz z mnou již citovanĕho dokumentu: Opis podání HOCO-pictures/FAB pro KSO z 14. 7. 1939. SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 73.

později.¹⁹⁸ Z textu záznamu vyjímám: „*Záležitost Hoco-pictures: Celá tato věc je komplikována tím, že Dr. Tuscherer je v cizině a že nelze ohledně jeho sehnání arijský doklad. V důsledku toho bylo by nutno o převod podílu Dra. Tuscherera jednat v arizačním řízení u úřadu říšského protektora a není proto naděje, že by převod tohoto podílu na firmu BAPOZ nebo firmu Baťa byl docílen vzhledem k zásadnímu stanovisku příslušného místa říšs. protektora, ověřeného řadou intervencí p. Dra. Hotovtze a p. Koldy. Navrhujeme proto tento postup: Dr. Hotovetz podá u obchodního soudu v Praze žádost o povolení nejméně dvouleté lhůty k předložení arijských dokladů Dr. Tuscherera (...)*“ V tomto strojopisně psaném dokumentu z 18. 11. 1940, který obsahuje ještě další bližší návod, jak řešit vzniklou patovou situaci, je rukopisně dopsána zcela zásadní poznámka: „*Dle rozhodnutí p. Čipery je p. Kolda pověřen, aby tyto podíly (v Hoco-pictures, pozn. aut.) prodal i třeba se ztrátou, jinak se ve věci nic nepodnikal a hleděl se toho zbavit.*“¹⁹⁹ Mj. tato zmínka značí, že hlavní český protektorátní ředitel fy. Baťa, zároveň ministr veřejných prací protektorátní vlády Dominik Čipera byl zasvěcen do skutečnosti, že se firma Baťa snažila „podloudně“ odkoupit židovský podíl, podléhající arizaci!²⁰⁰ Jak vyplývá z dalších podkladů, Kolda nepodniknul vůbec nic: podíly zůstaly dokonce války neprodány.

Důsledkem podání JUDr. Hotovtze (vzniklého na základě výše citovaného příkazu) však byly další opakované výzvy Krajského soudu obchodního na předložení dokladů. Na to reagovala firma Baťa tím, že pro pražského JUDr. Hotovtze sepsala další příkaz s postupem, jak vyřešit zauzlenou situaci. Dochovaný opis tohoto dokumentu je datován 8. 1. 1941 (formálně se jedná o dokument BAPOZu, ale je uložen v archivním fondu firmy FAB). Obsahuje návod pro konečné zlikvidování celé záležitosti firmy „HOCO-pictures kontra FAB.“ Dokument uvádí příkaz k výplatě 5.000 K Josefu Jelínkovi a dále cituji: „*V záležitosti firemní odpovědi u Krajského obchod.soudu v Praze žádáme Vás, abyste podání za fu. FAB vzal zpět, tak, aby celé řízení mohlo být považováno za skončené. Firma FAB nebude nadále žádným způsobem přicházeti ve styk s úřady, neboť pro rok 1941 nemá žádný provoz.*“ Z dalšího vyplývá, že se firma nechtěla vzdát vlivu ve firmě: „*Živnostenská oprávnění, která byla až dosud podána u Živnostens.úřadu v Praze střídavě za jednotlivé*

¹⁹⁸ Kdo všechno na jednání byl za BAPOZ, Baťa či FAB se nezjistí, jedná se o opis bez uvedení jednajících osob s nečitelnými podpisy. Avšak zcela jistě to bylo jednání bez vrcholového managementu, a tedy i bez německých dohlížitelů.

¹⁹⁹ Záznam o jednání s Dr. Hotovtzem ve věci HOCO-pictures dne 15.11.1940. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i.č. 27, nestr., viz příloha č. 3.

²⁰⁰ Skutečnost, že ministr protektorátní vlády byl osobně informován ohledně hrozby jménem JUDr. Tuscherer a jeho tajemství, by za předpokladu prolomení tohoto „tabu“, bývalo zřejmě muselo být obrovskou rozbuškou s vážnými následky jak pro něho osobně, tak pro firmu Baťa a BAPOZ.

firmy: HOCO-pictures a FAB, bude nejpozději do 13.ledna 1941 realizována tak, že živnostenská oprávnění budou žádána a vydána na firmu HOCO-pictures se zástupci p.p. Klosem a Hrdličkou....“ A dále: „V záležitosti zapovězení výzvy Krajs. obch. soudu v Praze ohledně provozu fy. Hoco-pictures oznámíte soudu za fu.HOCO-pictures ve stanov.lhůtě, že jmenovaná firma v létech 1939 a 1940 sama žádnou živnost neprovozovala, jelikož závodní podíly byly postoupeny firmě FAB, respektive Baťa a BAPOZ, které ihned po převodu podílů tuto za změnu ohlásily a podnik provozovaly jménem změněné firmy FAB a za tu také fatovaly u berní správy v Praze XIII. Ježto schválení převodu podílů není dosud úřadem říšského protektora skončeno, bude provoz v roce 1941 dít se opět pod firmou Hoco-pictures.“

Hotovetz obratem sepsal podání jménem firmy HOCO-pictures a jmény Balajky, Křečka a Menčíka pro KSO, s téměř zcela identickým textem, jaký měl příkaz BAPOZu. Toto podání pro KSO bylo nazvané „Zpětvzetí všech opovědí.“ Na obálce dokumentu je uvedeno rukopisně od úředníka KSO s datací 23. 2. 1941: „Zpětvzetí opovědi změn společenské smlouvy a změna v osobách jednatelů se bere na vědomí. Firma se vyzývá, aby ve lhůtě 14 dnů doložila seznam společníků.“²⁰¹ Pochopitelně tímto aktem, tj. podáním „zpětvzetí“, celá záležitost neskončila. Naopak, v podstatě se problém zacyklil, protože úředníci opětovně požadovali doložit souhlas původních společníků – Jelínka, Tuscherera i Wokouna – s návratem k výchozí situaci. Složka HOCO-pictures v KSO a složka firmy FAB v AHMP obsahuje ještě mnoho dokumentů, které dokazují nekonečnou řadu pokusů, jak situaci ukončit. Konečná likvidace a výmaz firmy HOCO-pictures z obchodního rejstříku proběhl až z moci úřední v roce 1950.²⁰²

Jak tedy z výše uvedených důkazů plyne, firma FAB, filmové podniky, s.r.o. coby nástupkyně HOCO-pictures, s.r.o. ve skutečnosti právně neexistovala, v podstatě vůbec nevznikla (a to právě tím, že úřady ÚŘP a Oberlandrát odmítly dát povolení/souhlas k převodu závodních podílů). Ač tedy v dobovém tisku a různé písemné komunikaci firma FAB byla považována za reálnou (měla i svůj hlavičkový papír, atd.), nevlastnila nikdy skutečné oprávnění k podnikání. Možná i výše zmiňovanou záměnou společnosti FAB za označení zlínských ateliérů stejným pojmenováním, byla tato neexistující firma FAB akceptována pro úřední styk jak protektorátními, tak říšskoněmeckými institucemi. Proto

²⁰¹ Opis podání JUDr. Hotovtze za HOCO-pictures pro KSO s datací 21. 1. 1941. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i.č. 27.

²⁰² Viz SOA Praha, f. KSO, sign. C XX – 174, s. 128 – 166.

odkazují na své tvrzení z kapitoly 4: používání názvu FAB pro pražskou firmu a zároveň pro zlínské ateliéry mělo za následek problém v rozlišení obou subjektů již v tehdejší době, což ale bylo pro firmu Baťa nečekaně výhodné.

Dodatkem předbíhajícím chronologii popisovaných dějů budiž, že v červenci 1942 se již firma signovala coby „*FAB, filmové podniky, společnost s.r.o. v likvidaci*“,²⁰³ přičemž její sídlo bylo z Hostivaře přesídleno do Weberovy ulice v Praze 2. Jakým způsobem byla firma FAB skutečně likvidována (a v jakém roce) nelze dohledat – zprávy k tomu neexistují. Je ale pravděpodobné, že žádná likvidace firmy neproběhla, protože firma FAB vůbec nevznikla.

7.3 Snahy o obranu

Dosazení treuhändera Schulze do HOSTu znamenalo zřejmě pro firmu Baťa počátek nátlaku, aby ateliéry opustila. Avšak primární písemné zdroje, dokazující nátlak okupantů, autor práce dohledal až z doby od února 1940. Neexistence dřívějších ataků a pokusu o expulzi baťovských firem z Hostivaře by zdánlivě naznačovaly, že se jednalo o poměrně klidné období, v němž Baťovští mohli v poklidu realizovat své komerční filmové projekty. Přesto z tohoto počátečního období existují minimálně dva dochované náznaky německých tlaků. Bohužel rozporuplnost a nepřesnost prvního svědectví snižuje přesvědčivost v něm zaznamenaných informací, druhý je zase příliš stručný, než aby osvětlil, kdo konkrétně verbálně či písemně nátlak realizoval.

Prvním svědectvím jsou již v kapitole 5.2. parciálně citované vzpomínky Elmara Klose: „*Od začátku roku 1940 stupňoval ředitel Prag-filmu Karl Schulz pokusy zmocnit se hostivařských ateliérů (sic! – viz.kpt. 5.2.). Proti našemu nájmu Hostivaře byly vzneseny právní námitky s odůvodněním, že jeden z akcionářů společnosti Host se nalézal neznámo kde v cizině (sic! – srv. s tvrzeními soudobých historiků Petra Bednařika, Marcely Kalašové a Terezy Dvořákové, viz kpt. 5.2. a s tematikou kpt. 7.2.). Zároveň ale bylo z míst nejvyšších orgánů říšského protektora zaútočeno na nekompetentnost firmy Baťa k výrobě filmů vůbec. Dokonce byly připravovány pokusy násilně obsadit ateliér Host a vytvořit tak*

²⁰³ Interní dopis mezi FAB a Baťa, a.s. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 24, i.č. 27.

„fait accompli“²⁰⁴, takže členové vedení studia se nějaký čas střídali na nočních hlídkách, aby zabránili vniknutí do podniku.“²⁰⁵

Následující citace je ve své úplnosti zařazena do kapitoly 9.1., v těchto místech z ní bude využita jen určitá část. Svědectví anonymního pisatele je dobovým interním sdělením pro firmu Baťa, které referuje o jednáních ohledně koupě pozemků pro filmové ateliéry. Sdělení vzniklo někdy kolem data 3. 11. 1939: „Německé úřady se snaží nám vnutiti některé své herce a zapřáhnouti do organizačního systému a pracovního programu německého filmového ústředí. Dražba objektů v Hostivaři má být provedena a německé zájmové kruhy jsou ochotni dát za tyto objekty K 12 milionů“.²⁰⁶

Jiné přímé informace o nátlaku z doby, která následovala krátce po Schulzově dosazení treuhänderem, se nepodařilo dohledat v žádném z archivních fondů, v nichž autor prováděl rešerši. Zvláště překvapivé je, že žádné písemnosti v této oblasti neviduje ani fond HOST v NFA, který jinak obsahuje poměrně čilou písemnou komunikaci treuhändera Schulze. Pokud nebudou nalezeny informační zdroje, dnes považované za ztracené (zvláště ty, které se týkaly vzájemné komunikace Baťových firem s ÚŘP, potažmo hlavně s jeho oddělením, kontrolujícího film – tzv. „filmovou skupinou“, později nazvanou „filmovým referátem“²⁰⁷), není možno v počátečním období po dosazení treuhändera do HOSTu nátlakové metody rekonstruovat.

Někdy v únoru 1940 obdržela firma Baťa od treuhändera HOSTu Karla Schulze z ateliérů neočekávaně výpověď. Jakou formou byla výpověď předána (zda ústně či písemně), potažmo jaké baťovské firmě (zda firmě Baťa, BAPOZ či FAB), nejde dnes zjistit. Autorovi práce se nepodařilo v žádném z fondů v tuzemských archivech písemnou formu výpovědi dohledat. V písemnostech, které se výpovědi týkaly, se navíc ani nepodařilo nalézt odkaz na konkrétní datum vydání tohoto jednostranného aktu. Sekundární zdroje výpověď také blíže nelokalizují, s výjimkou Petra Bednaříka: ten uvádí, že její datum bylo 22. 2. 1940.²⁰⁸

²⁰⁴ „Fait accompli“ - metoda stavějící odpůrce bez jednání a předchozího upozornění před hotovou věc. Viz in: Jiří Kraus a kol., *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia 2007, s. 231.

²⁰⁵ Elmar Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 11.

²⁰⁶ Interní zápis s nečitelným podpisem, sumarizující několikadenní události kolem Hostivaře a Lhotky. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, s. 137. Blíže viz kpt. 9.1.

²⁰⁷ Archiv Filmového referátu ÚŘP je považován za ztracený. Viz Tereza Dvořáková, *Prag-Film 1941 – 1945. V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 81.

²⁰⁸ Viz Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 58, který čerpal zřejmě z Klosových vzpomínek. Neurčitě ji časově určují ostatní badatelé: Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 21, Hana Kuslová, *Filmové*

Rekonstrukci průběhu tehdejších obranných snah firmy Baťa proti Schulzově výpovědi z ateliérů lze provést, dle autorem provedené rešerše v různých archivech, téměř výhradně na základě primárních zdrojů dochovaných ve zlínském archivu firmy Baťa. Tyto zdroje sice poskytují náznak podniknutých obranných aktivit firmy Baťa, avšak nedokazují s jistotou, že se jedná o veškeré obranné aktivity a všechna proběhlá jednání. Ale zdá se, že zachycují alespoň většinu tehdejších, dosud historicky nezpracovaných, událostí. Zároveň však tyto archiválie patří do interní komunikace ve firmě Baťa. Jsou tedy jednostranné, a mohly být tedy pisatelem upravovány tak, aby vyzněly vůči jeho provedené aktivitě příznivě. V následujícím textu tedy bude využito pouze z tohoto archivního zdroje s vědomím, že skutečnosti v něm uvedené nemusí být zcela věrohodné.

Informace jsou dochovány coby obsáhlé přílohy několika dopisů legačního rady Miroslava Schuberta (pražského zástupce firmy Baťa), které byly adresovány vedení firmy do Zlína. V těchto dopisech reflektuje Schubert v Praze podniknutá jednání a obranné kroky. Z nich vyplývá skutečně velmi urputná obrana "Baťovských", i když o některých krocích je referováno jen zprostředkovaně.

Archiválie lokalizují první jednání, jež se konalo coby reakce na Schulzovu únorovou výpověď z ateliéru, až na počátek dubna 1940. Dochoval se o něm německy psaný 11-ti stránkový zápis, který jednání datuje dnem 3. 4. 1940.²⁰⁹ Jak však plyne z tohoto zápisu, samotnému jednání předcházela určitý právní akt firmy Baťa proti výpovědi, učiněný zřejmě někdy v březnu 1940.

Oním aktem byla zřejmě stížnost či žaloba (německy *die Klage*), o níž se autorovi nepodařilo dohledat žádné bližší informace – tento dokument v dostupných archivech chybí. Rekonstruování přesného obsahu této bezprostřední reakce firmy Baťa na Schulzovu výpověď zůstává tedy nejasná (zřejmě se odvolává na nesprávnost arizačních rozhodnutí vůči HOSTu) a nejasné zůstává i to, jakému úřadu či organizaci byla adresována. Nejpravděpodobnější variantou by bylo podání stížnosti na ÚŘP (v zápise z jednání z 3. 4. 1940 je zmíněno, že stížnost vzal říšský protektor coby urážku). Z jiného jednání (proběhlého 27. 4. 1940 na MPOŽ a citovaného níže) se však zdá, že stížnost firmy Baťa byla podána buďto přímo na MPOŽ, anebo k právnímu zástupci protektorátní vlády, Dr.

ateliéry Baťa v Hostivaři, *Acta Musealia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně* 4, 2004, č.1 – 2, s. 89. Ale kromě nich ji neurčitě lokalizuje zmíněný pamětník Klos (viz citace níže). Antonín Horák podává informaci navíc zkreslenou: „V roce 1940 byly hostivařské haly Baťovi vyvlastněny“. Viz Antonín Horák, *Světla a stíny zlínského filmu. Volné vyprávění*. Vizovice: Lípa – A. J. Rychlík 2002, s. 35).

²⁰⁹ Německy psaný záznam jednání ze dne 3. 4. 1940 mezi zástupci firmy Baťa a říšskými zástupci pro filmové záležitosti. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr. Překlad tohoto textu viz příloha č. 5.

Martinovi. Avšak stejně tak mohla být adresována i nějakému českému soudu (Schubert při jednání dne 3. 4. 1940 zmínil, že firma Baťa dosud čeká na písemné stanovisko soudu - zřejmě soudu krajského). Stejně tak je ale možné, že stížnost (či žaloba) byla - kupř. skrze baťovskou firemní kancelář v Berlíně - směřována nějakému berlínskému úřednímu místu (Schubert v tomtéž jednání naznačil, že firma novou stížnost uvažovala podat k německému soudu). Z jednání 3. 4. 1940 totiž meziřádkově plyne, že stížnost, kterou právní oddělení firmy Baťa vytvořilo a kterou otevřeně kritizuje i německý dohlížitel firmy Baťa Dr. Bernhuber, vyvolala zřejmě skutečné pozdvižení mezi Úřadem říšského protektora a berlínským filmovým ústředím.²¹⁰

Zmíněné jednání 3. 4. 1940, reagující na baťovskou stížnost, proběhlo na popud říšského pověřence pro firmu Baťa Dr. Bernhubera a účastnili se ho dále Hermann Glessgen²¹¹ coby zástupce říšského protektora pro filmové záležitosti, Karl Schulz a za firmu Baťa to byli Miroslav Schubert a Ladislav Kolda. Z důvodu obsáhlosti jednání uvádím volnější překlad tohoto důležitého zápisu v příloze.²¹² Obsah jednání nebyl příliš konstruktivní. V úvodu sice Glessgen až téměř žoviálně reprodukoval kulturní záměry říše pro filmovou oblast v protektorátu s tím, že omezení počtu vyrobených filmů bude spíše kladem pro českou kinematografii. Zároveň definoval i omezení počtu českých výrobů na Lucernafilm a Elekta s tím, že ročně zůstane 6 filmů k volné výrobě. Ovšem dodal, že zároveň již nesmí dojít natočení podobného snímku, jakým byl snímek „*To byl český muzikant*“²¹³, který vyvolal „*hysterické reakce českých obyvatel*“. Posléze se ale situace při jednání vyostřila: firma Baťa trvala na stanovisku, že neopustí ateliery v Hostivaři jinak, než na základě písemného příkazu protektorátní vlády. Tyto obstrukce Glessgena postupně rozběsnily – mj. firmě Baťa vyhrožoval zákazem natáčení kulturních filmů. Vzhledem

²¹⁰ Pokud by se podařilo dalším bádáním doplnit některé chybějící informace, kupř. o adresátovi stížnosti, bylo by smysluplné pokusit se o hledání této stížnosti v německých archivech, anebo případně i v archivech firmy Baťa za oceánem - a to proto, že i za protektorátu existovaly písemné komunikační kanály mezi zahraničním místem pobytu J. A. Bati a ústředím firmy ve Zlíně. (Vzhledem k faktu, že J. A. Baťa byl ztrátou ateliérů ve svých ambiciózních plánech zastaven, mohl si vyžádat o dění v Praze podrobnější informace).

²¹¹ O Hermannovi Glessgenovi viz životopisnou poznámku č. 98 na konci kpt. 5.1.

²¹² Německy psaný záznam jednání ze dne 3. 4. 1940 mezi zástupci firmy Baťa a říšskými zástupci pro filmové záležitosti. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr. Překlad tohoto textu viz příloha č. 5.

Hrubé shrnutí tohoto jednání ze dne 3. 4. 1940 obsahuje i dopis z 4. 4. 1940 určený pro informaci jednomu z ředitelů firmy Baťa, ing. Františku Malotovi. Viz Dopis legačního rady Schuberta Malotovi ze dne 4. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr.

²¹³ Snímek „*To byl český muzikant*“ byl podle informací ve fondu HOST natočen koncem roku 1939 (dnešní zdroje uvádějí rok výroby 1940) režisérem Vladimírem Slavínským právě v hostivařských ateliérech. Film s Otomarem Korbelářem v hlavní roli pojednává o kolínském skladateli a kapelníkovi Františku Kmochovi. Na počátku protektorátu v tomto filmu diváci jinotajně spatřovali neústupnost českých povah a zároveň oslavu české kultury. Bouřlivé reakce diváků popudily říšskoněmeckou nadvládu, jak vyplývá i ze zde uváděné Glessgenovy kritiky.

k tomu, že navíc firma Baťa deklarovala záměr si odvézt veškeré technické vybavení a aparatury, Schulz upozornil, že ateliér je od 4. 11. 1939 „vojenským podnikem“ (*Wehrbetrieb*) a z tohoto důvodu by se jednalo o přísně trestanou sabotáž. Glessgenovi také vadila výše zmíněná stížnost firmy Baťa, která zřejmě byla rozbuškou pro toto jednání i pro všechna následující. Proto zdůraznil: „*Pokud tedy chcete, řeknu Vám to zcela otevřeně: Vaše stížnost byla urážka říšského protektora!*“²¹⁴ Schubert sice odpověděl, že jsou ochotni vzít vše zpět, pokud obdrží příkaz vlády na opuštění ateliérů, ale přesto následovala delší hádka. Z ní plyne neústupnost pozic na obou stranách: firma Baťa požadovala oficiální vládní příkaz a poté si chtěla odvézt všechno vybavení. Německá strana se oficiálního příkazu z nějakého důvodu bála a pokračovaly opakované výhrůžky Glessgenovy až do té míry, že po jeho posledních slovech, po nichž získali prostor k vyjádření Kolda se Schubertem, zápis místo dalších názorů Baťovských končí slovem: „*Mlčení*“ (*Schweigen*).²¹⁵

Zápis jednání také potvrzuje poznatky nynějších badatelů, že Schulzova výpověď z ateliérů, podaná firmě BAPOZ či FAB, byla okamžitá. Proto Schubert německým zástupcům vysvětloval, že výše reflektovanou stížnost musela firma Baťa podat proto, aby výpověď nenabyla právní moci.²¹⁶

Schubertův dopis, psaný do Zlína dne 4. 4. 1940 coby reakce na výše popsané jednání, znovu deklaroval ochotu firmy Baťa provést vše, co firmě bude úředně nařízeno, a stěžoval si na ostré jednání Glessgenovo s výhrůžkami. Zároveň však uvedl, že Glessgen požádal nejmenovaného zmocněnce pro český film u ministerstva obchodu (evidentně Dr. Martina), aby zařídil potřebné věci k převzetí ateliéru. A to proto, že Glessgen se prý odvolal na údajnou dohodu s protektorátní vládou na společném založení ateliérové společnosti k převzetí HOSTu a Barrandova. V Schubertově dopise je tlumočeno i stanovisko Dr. Martina: dle něj bylo tvrzení Glessgenovo nesprávné, protože dohoda mezi vládou a ÚŘP se týkala pouze ateliérů Barrandov a nikoliv HOST. Česká vláda prý neměla zájem na převzetí ateliérů HOSTu už proto, že by bývala na sebe vzala i veliký dluh ve

²¹⁴ Německy psaný záznam jednání ze dne 3. 4. 1940 mezi zástupci firmy Baťa a říšskými zástupci pro film záležitosti. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr. Překlad tohoto textu viz příloha č. 5.

²¹⁵ Pochopitelně jak již bylo zmíněno v souvislosti s celkovou zprávou Schuberta právnímu oddělení firmy Baťa, nemusí se ani v tomto konkrétním zápise jednat o text zcela nestranný (byl vyhotoven samotným Schubertem). Avšak i proto, že tento konkrétní zápis je zapsán v němčině (a byl tedy zřejmě určen pro německé vedení fy. Baťa), tak má určitě věrohodný základ. Věrohodnost navíc potvrzuje i ten fakt, že na Glessgenovy výhrůžky upozorňuje Schubert i v dopise z 30. 4., o němž je referováno výše.

²¹⁶ Německy psaný záznam jednání ze dne 3. 4. 1940 mezi zástupci firmy Baťa a říšskými zástupci pro film záležitosti. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr. Překlad tohoto textu viz příloha č. 5.

výši kolem 8 milionů korun, který na budově visel. Schubert v dopise tvrdil, že pro tento fakt chce Dr. Martin dát Glessgenovi zamítavou odpověď a v té souvislosti reflektoval situaci dodatkem: „*Stane-li se tak, pak celý plán p. Glessgena stává se neproveditelným, leda bychom sami dobrovolně ustoupili.*“ Dopis končí zajímavou informací, jinde neuváděnou: „*K úmyslu p. Glessgena, aby firma Elekta převzala atelier Host do nájmu, staví se Dr. Martin, jakožto budoucí ředitel této společnosti, naprosto negativně, takže i v tomto ohledu nebude moci p. Glessgen svůj úmysl provést.*“²¹⁷

Dnem 22. 4. 1940 je datován nesignovaný dopis firmy FAB, adresovaný ministru Kratochvílovi.²¹⁸ V něm je rekapitulováno jednání s Glessgenem dne 3. 4. 1940, přičemž je v něm vyjádřeno podivení, že teprve při tomto jednání firma Baťa zjistila, že německé moci nejde o zrušení nájemní smlouvy mezi firmou BAPOZ a bývalou vnucenou správou, ale o převzetí celého provozu ateliéru včetně vybavení, které patří firmě FAB. Dále je v dopise zmíněno ústní prohlášení Karla Schulze Ladislavu Koldovi vyřčené 16. 4. 1940, jehož obsahem byla informace: Glessgen údajně den předtím (15. 4. 1940) jednal o filmových věcech s Dr. Kratochvílem. Poté prý napsal Schulzovi dopis o údajně velkém zájmu ministra obchodu na ateliérech v Hostivaři, protože vláda protektorátu byla na tomto podniku zainteresována státní zárukou ministerstva financí. Glessgenův dopis prý dále obsahoval tvrzení, že sám ministr obchodu deklaroval úmysl vyzvat firmu Baťa-BAPOZ, aby se vzdala nájemní smlouvy. Údajně s ministrovým alibistickým odůvodněním, že zisk, který plynul z provozu ateliérů soukromé firmě, zúčtoval by se ve prospěch státu a věřitelů firmy HOST. Nesignovaný opis dopisu ministru Kratochvílovi dodává, že toto Glessgenovo tvrzení o záměru ministra Kratochvíla bylo firmě FAB „*nesrozumitelné*“ i proto, že Baťovští ateliéry zhodnotili adaptacemi. V dopise tedy FAB žádal ministra obchodu, aby chránil jejich zájmy a přikládal „*Přehled činnosti firmy ve výrobě filmů*“.²¹⁹

²¹⁷ Dopis legačního rady Schuberta Malotovi ze dne 4. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr. Tento dopis obsahuje přílohu s jedenáctistránkovým záznamem jednání s Glessgenem z 3. 4. 1940.

²¹⁸ Opis dopisu firmy FAB ministru MPOŽ Kratochvílovi z 22. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr.

²¹⁹ Jak plyne z jiného Schubertova dopisu mateřské firmě ve Zlíně (Dopis Schuberta právnímu oddělení fy Baťa z 30. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr.), tak Kratochvílovi adresovaný „*Přehled činnosti firmy ve výrobě filmů*“ je zřejmě identický s „*Memorandem*“, dochovaným v německém překladu coby příloha tohoto Schubertova dopisu. V tomto německém textu, zapsaném na čtyřech stránkách, firma Baťa podávala přehled vývoje svého filmového podnikání a naznačovala důvody svého konání. Zároveň v něm odkazovala na svůj dosavadní kulturní přínos, o kterém se vyjadřila, že se jedná o „*průkopnickou činnost*“. Zároveň také uvádí několik obecných informací o nájmu Hostivařských ateliérů. Zajímavostí tohoto memoranda je, že se důsledně vyhýbá označení firemní provozovatelky: ani jednou není zmíněn název firmy Baťa, natož BAPOZ či dokonce FAB. Dokument důsledně hovoří o firmě pouze pomocí zástupného zájmena „*my*“. (viz: Nedatované a nesignované memorandum v německé řeči coby příloha dopisu z 30. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr.).

Dalším krokem ve věci výpovědi z ateliérů, který se odehrál, bylo Němcům zapovězené jednání ministra Kratochvíla, Dr. Martina a Schuberta dne 25. dubna 1940. I o něm existuje zápis.²²⁰ Záznam znovu deklaroval, že firma Baťa neměla úmysl opouštět ateliéry. Zápis také potvrzuje, že pár dnů zpět společnost předložila Dr. Kratochvílovi firemní stanovisko v memorandu, v němž bylo vyličeno, proč firma Baťa není „*filmfremd*“²²¹. Firma Baťa ministroví v jednání deklarovala, že je i nadále ochotna přinášet příspěvek české filmové kultuře, i když ji to stojí peníze, protože za kulturní filmy jí nikdo nic nezaplátil. Ministr obchodu na toto dle textu zápisu odpověděl, že souhlasí se stanoviskem firmy Baťa a že taktéž nevidí důvod, proč by firma měla ateliér a zařízení prodávat. Poté trio českých diskutujících zcela obrátilo naruby konstelaci skutečnosti, v níž je česká strana zatlačována do defenzivní polohy, v jakousi nereálně snovou situaci, kdy naopak německým cílům bude českou stranou pouze něco málo poskytnuto: Dr. Martin ubezpečil, že předá německé straně stanovisko o nabídce poskytnout německým produkcím určitý počet dní v roce k jejich natáčení.²²² Ministr Kratochvíl poté absurdní situaci korunoval: zápis obsahuje jeho upozornění, že věc „*nesmí se řešiti pouze jednostranně v zájmu filmu německého, nýbrž že do počtu točících dnů jak v ateliéru AB, tak v HOSTu, se musí zahrnout i filmy české*“. Závěrem schůzky Kratochvíl českým protějškům slíbil, že při brzké schůzce s německou stranou bude stanovisko firmy Baťa hájit.

Zřejmě poslední a rozhodující jednání mezi všemi zainteresovanými stranami se konalo dne 27. 4. 1940.²²³ Odehrálo se na ministerstvu obchodu za předsednictví ministra JUDr. Kratochvíla. Účastnili se ho dále Glessgen, zástupce říšského protektora; Dr. Martin, zplnomocněnec pro filmové věci v protektorátu; Schulz, komisař; a kromě Schuberta a Koldy za firmu Baťa byli přítomni další zástupci říše: Dr. Pfenning²²⁴ za „Bureau

²²⁰ Opis zápisu z jednání mezi Dr. Martinem, Dr. Kratochvílem a Schubertem z 25. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i.č. 304, nestr.

²²¹ Hanlivé označení „*filmfremd*“ („filmu cizí“) k označení firmy Baťa použil v neurčeném proslovu či písemné formě H. Glessgen. Tento výraz se evidentně výrazně dotkl všech filmových pracovníků firmy, protože ve většině následných jednání na tento nelibý výraz upozorňovali a vymezovali se vůči němu.

²²² Zde je nutno podotknout, že firma Baťa a Dr. Martin se snažili úplně obrátit situaci, jako by ani neexistovala výpověď podaná Schulzem a jako by firma Baťa byla majitelkou ateliéru, nikoliv nájemcem a jako by měla právo s ateliéry disponovat (což na základě výnosu říšského protektora z 21. 6. 1939, který byl protektorátem přijat, zcela jistě neměla).

²²³ Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, k. 114, i. č. 304, nestr. Faksimile archiválie viz příloha č. 6.

²²⁴ Dr. Bruno Pfenning byl zástupce firmy Cautio Treuhand, GmbH. V dokumentech firmy Baťa je Dr. Bruno Pfenning nazýván říšským zmocněncem pro německý film. Viz Záznam z jednání mezi Šenkýřem a Schubertem 31. 5. 1940. NFA, f. HOST a.s., i.č. 62.

Winkler²²⁵ v Berlíně; Dr. Schwerin coby právní zástupce kanceláře Winkler a dále Hein, revizor téže kanceláře. Česky psaný záznam z jednání, kde Hermann Glessgen neustále vyhrožuje a „Baťovští“ velmi sofistikovaně kontrují, je umístěn ve faksimilii do přílohy této práce. Zmíněné jednání sice situaci s výpovědí z ateliéru nezvrátilo, ale dokládá velkou morální převahu českých zástupců nad okupanty. Pozice Glessgenova se zdála v ten den naprosto sebevědomá a neotřesitelná. A přitom pouhé čtyři dny po tomto jednání byl ze své funkce odvolán.²²⁶

Jednáním 27. 4. 1940 na celý měsíc vzájemné aktivity utichly. Jaký dozvuk všech proběhlých dramatických jednání musel být ve Zlíně, to se autorovi nepodařilo zjistit, protože žádné záznamy z jednání ve Zlíně z té doby nejsou dochovány. Minimálně jedno jednání zcela jistě proběhlo, protože Schubert ve shrnujícím dopise z 30. 4. 1940, adresovaném právnímu oddělení firmy Baťa ve Zlíně, sděluje: „*Bližší záležitosti o stavu záležitosti podá Vám pan Kolda dnes osobně ve Zlíně.*“²²⁷

Neochotu a neústupnost se firma Baťa pokusila dodržet ještě v květnu 1940. Datem 31. května je datován český zápis jednání mezi „sekčním šéfem“ ministra obchodu Dr. Šenkýřem²²⁸ a Schubertem z firmy Baťa (tento zápis se zcela neočekávaně dochoval pouze v archivním fondu arizované firmy HOST).²²⁹ Šenkýř tlumočil firmě Baťa sdělení z dopisu říšského protektora z 21. 5. 1940, ve kterém je ministerstvo obchodu žádáno, aby vhodným způsobem zařídilo bezodkladné zřeknutí se ateliérů HOST firmou Baťa. Na tuto Šenkýřovu informaci Schubert z příkazu firmy BAPOZ (*sic!*) deklaroval firemní stanovisko: na jednání 27. 4. 1940 prohlásil Dr. Pfenning, že říše z důvodu nedostatku technických prostředků potřebuje více ateliérů. A z tohoto důvodu měl být dočasně (*sic!*)

²²⁵ Bureau Winkler v Berlíně byla právní kancelář, která byla za doby Třetí říše prostředníkem pro vykupování důležitých soukromých podniků (zvláště filmových) a jejich koncentraci do rukou státních. V některých případech došlo k převedení vykoupených podílů přímo na státní firmy (kupř. UFA-Film GmbH), jindy zůstaly vykoupené akcie či podíly přímo v rukách Bureau Winkler. Vedoucí osobou kanceláře byl Max Winkler, který měl zároveň titul říšského pověřence pro německý filmový průmysl. Blíže viz Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 26n.

²²⁶ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 82.

²²⁷ Dopis Schuberta právnímu oddělení fy Baťa z 30. 4. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr. V tomto dopise je kromě jiného zmiňován dopis firmy FAB ministru Kratochvílovi z 22. 4. 1940 (viz výše). V Schubertově dopise je však mylně uvedeno, že jde o dopis BAPOZu, nikoliv FABu: („*zasíláme opis dopisu firmy BAPOZ na pana ministra obchodu Dr. Kratochvíla.*“) Tato mýlka zaměstnance firmy Baťa budiž dalším příkladem nemožnosti odlišit od sebe jednotlivé baťovské firmy, jejichž konání zaměřovali i jejich vlastní zaměstnanci. Dopis ministrovi je totiž skutečně signován firmou FAB.

²²⁸ JUDr. Antonín Šenkýř byl prezidiálním šéfem ministerstva obchodu a předsedou Filmového poradního sboru v letech 1938 – 1939. Viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*, ČSFÚ 1979, s. 250.

²²⁹ Záznam z jednání mezi Šenkýřem a Schubertem 31. 5. 1940. NFA, f. HOST a.s., i.č. 62.

převzat ateliér HOST tak, aby na dobu dvou let mohlo být ateliéru plně využito. Zároveň měly být provedeny další investice, aby ateliér plně odpovídal potřebám německého filmu. Schubert opět deklaroval: „*Firma Baťa má plné porozumění pro tyto aktivity a je připravena poskytnout 250 natáčecích dnů v roce a ponechat si pro svou potřebu pouze 50 dnů*“. Dále ale zopakoval, že firma BAPOZ nikdy neslíbila nějaké prohlášení o zřeknutí se ateliérů. Schubert poté jménem firmy Bapoz znovu požádal ministerstvo obchodu, aby se ujalo hájení zájmů firmy Baťa.

Uvedená jednání však nebyla jedinými kroky, které Baťovští podnikli pro zvrácení situace. Na samém počátku dubna 1940 se snažili dokázat neplatnost výnosu říšského protektora, jímž dosadil do HOSTu treuhändera Schulze. Bohužel k těmto snahám se dochoval zřejmě jen jediný přímý doklad: nabídka pražského advokáta JUDr. Jana Čermáka²³⁰ s návrhem na způsob prokázání, že firma HOST není židovským podnikem.²³¹ Z textu nabídky JUDr. Čermáka plyne, že vznikla na popud Josefa Jelínka, člena správní rady HOSTu. Jelínek Čermákovi údajně vysvětlil, že je třeba podat důkaz o tom, že alespoň většina akcionářů byla árijci. Čermák tedy v dokumentu uvedl, že by bylo třeba vyjednat s majiteli syndikátních akcií, aby vydali prohlášení o svém árijském původu a aby dali souhlas s užitím svého jména ku podepření žádosti, že podnik není židovský. Dále by prý muselo být dáno podání na ÚŘP, že domněnka o židovském podniku je vyvrácena. Čermák dodal: „*Pokud je mi známo, jest majorita akcií v rukou arijských. Ve správní radě nebyl žádný Žid, poněvadž Kafka prohlašoval, že židem není. V dozorčí radě byl pak jedině Žid Fischl, který ale dle mých informací dávno před 15. březnem resignoval.*“²³²

Bohužel zdroj, kde je dopis JUDr. Čermáka uložen, neobsahuje žádnou další korespondenci v tomto tématu. Proto není jasné, zda firma FAB (potažmo možná samotná firma Baťa) na nabídku přistoupila a zda byli skutečně majitelé akcií HOST tímto právníkem osloveni. Případně, zda věc byla dotažena do konce a na ÚŘP byl dodán důkaz o árijskosti společnosti HOST. V této souvislosti budiž pouze odkázáno opět na kapitolu 5 této práce, v níž je reflektován stav bádání v dané věci. A to konkrétně tvrzení Petra

²³⁰ O JUDr. Janu Čermákovi, s kanceláří v ulici Na Poříčí 14 Praha 2, se nepodařilo nalézt téměř žádné informace, autorem práce byl navíc dlouho považován za najatého advokáta. Avšak na jediném, německy psaném soupisu akcionářů společnosti HOST je uveden taktéž i jakýsi JUDr. Johann Čermák, Deutschherrenstrasse č.?, Prag II coby vlastník 100 ks akcií. Je možné, že v obou případech jde o totožnou osobu (Autor se nepokoušel analyzovat shodnost českého a německého názvu obou ulic, zda jsou týmiž).

²³¹ Dopis JUDr. Jana Čermáka firmě FAB ohledně árijskosti HOSTu. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, i.č. 14, s. 15. Viz faximilie archiválie v příloze č. 4.

²³² tamtéž.

Bednařika z jeho publikace, který píše, že akcionáři později vyvrátili oprávněnost dosazení treuhändera protektorem.²³³ Bednařik tedy zřejmě disponuje dalšími případnými důkazy.

Každopádně z Čermákova dopisu vyplývá, že aktivity k odstranění treuhändera se nepokusili vyvolat samotní majitelé HOSTu (to by se tak zcela jistě snažili provést již krátce po dosazení Schulze v listopadu 1939). Pokus o prokázání árijskosti firmy HOST se tedy evidentně pokusily až Baťovy společnosti po obdržení výpovědi z ateliérů (buďto byli akcionáři paralyzováni či zavražděni okupanty, anebo naopak je brzdila firma Baťa, aby nedošlo k narušení její zdánlivě zdárně probíhající obchodní činnosti).²³⁴

Zároveň je však třeba zpětně upozornit na závěr zmíněné páté kapitoly: v ní je reflektována snaha protektorátního ministerstva vnitra o evidenci informací o neoprávněně arizovaných českých firmách. Zpráva ministerstva vnitra pro PMR, z níž je ve zmíněné kapitole citováno, uvádí, že společnost HOST již požádala ÚŘP o odvolání treuhändera.²³⁵ Zdá se tedy, že advokát Čermák (nebo někdo jiný), dotáhl pokus o prokázání árijskosti firmy HOST do konce. V silách autora bohužel není dostatek sil dohledat v tuzemských archivech o tom průkaznou zmínku či protokol, poněvadž dle všech indicií ve fondech dochovaných po ÚŘP a po MPOŽ se nic takového nedochovalo. Zbývající možností by bylo pokusit se najít složku kupř. JUDr. Čermáka, pokud po roce 1945 či 1948 musel svou kancelář uzavřít a odevzdal své spisy některé tehdejší nástupnické či archivní instituci.

Jak je vidět z této kapitoly, situace byla mnohem složitější a zajímavější, než jak se dosud traduje v historických publikacích, které o Hostivaři referují jen okrajově. Zároveň archiválie reflektované v této kapitole (a ve faximiii uvedené do příloh) určitým způsobem přesahují zčásti rámec kolem problematiky ateliérů v Hostivaři, protože poskytují obecnější ponětí o způsobu nátlaku, jakým okupační moc na český filmový průmysl působila. Tyto záznamy jednání poskytují čtenáři také možnost udělat si vlastní úsudek ohledně charakterových vlastností diskutujících.²³⁶ I proto jsou záznamy z jednání zařazeny v nezkrácené podobě do příloh této práce. Zařazeny jsou taktéž proto, že i po

²³³ Viz Petr Bednařik, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 58.

²³⁴ Z důvodu, že snaha o odvrácení arizace byla iniciována Baťovskými, je tato aktivita o prokázání árijskosti řazena do této kapitoly Snahy o obranu a nikoliv do kapitoly 5, týkající se HOSTu.

²³⁵ Zpráva Ministerstva vnitra Předsednictvu ministerské rady ze dne 16. 6. 1940. NA, f. PMR, k. 3418, nestr.

²³⁶ Z citovaných archiválií v této kapitole vyplývá kupříkladu jedna nemilá skutečnost: ministr obchodu JUDr. Kratochvíl se snažil „lavírovat“ mezi oběma stranami – českým zástupcům firmy Baťa rázně dokazoval svou podporu a ochotu bránit nejen jejich zájmy, ale dokonce i zájmy celého českého filmu. Při jednání s Glessgenem o HOSTu údajně naopak hodlal firmu Baťa vyzvat, aby se ateliérů vzdala. Velmi nápadné je to zvláště při jednání na ministerstvu obchodu. (Viz Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/4, k. 114, i. č. 304, nestr., faksimilii téhož viz příloha č. 6.).

autorově rozsáhlém bádání existují nadále „bílá místa“ v historii Hostivaře, zvláště ta, týkající se baťovské „stížnosti“. A právě tyto zápisy nabízejí některá vodítka – čili způsoby čtení meziřádkových informací – k případným dalším rešerším a bádáním.

7.4 Odchod z Hostivaře

Vzhledem k tomu, že v jednáních, která probíhala v průběhu dubna roku 1940 mezi Baťovskými a německou stranou, se argumenty obou stran příliš neproměňovaly a ani z nich nebyla patrná zvyšující se úroveň německého nátlaku, je otázkou, co způsobilo ochotu firmy Baťa ustoupit a z atelierů odejít. Mohly to být argumenty, zastrasování či nátlak, který z německé strany probíhal pouze verbálně mimo hlavní jednání. Ale stejně tak to mohlo být vnitřní uvědomění firmy Baťa, že odkoupením židovského podílu ve firmě HOCO-pictures si společnost koupila i časovanou bombu. Nálož, která by mohla tím mocněji vybuchnout, čím hlasitěji by firma Baťa upozorňovala na neoprávněné aplikování protizidovských zákonů na ateliéry HOST. Přesto je toto uvedené tvrzení jen možnou variantou – skutečnost je neznámá. Každopádně baťovské společnosti se v Hostivaři udržely ještě další dva měsíce. Otázkou je, proč – možná byly důvodem obchodní smlouvy a závazky vůči českému filmu. To však není příliš pravděpodobné; spíše šlo o finanční nebo právní nepřipravenost k formálnímu převzetí atelierů ze strany německé.

Petr Bednařík ve své publikaci dění v Hostivaři shrnuje takto: „*Od počátku roku 1940 se tlak na FAB ze strany správce Schulze stupňoval. Dne 22. února 1940 dal Schulz bez udání důvodů a bez ohledu na platnou nájemní smlouvu firmě FAB okamžitou výpověď. Rovněž Úřad říšského protektora zpochybnil schopnost společnosti FAB provozovat filmové ateliéry a vyrábět filmy. V červenci 1940 vyzvalo protektorátní ministerstvo obchodu firmu FAB, aby se bezodkladně vzdala atelierů Host, protože jí bylo odebráno právo k jejich provozování a nyní přešly do správy společnosti A-B. Filmové podniky FAB proto 8. července 1940 předaly objekt filmových atelierů v Hostivaři firmě A-B.*“²³⁷

Autor práce nemůže potvrdit ani vyvrátit tvrzení Petra Bednaříka ohledně zpochybnění ÚŘP ohledně schopnosti FABu natáčet filmy.²³⁸ Avšak otázkou je, jakým důkazem má Petr Bednařík podpořené své předposlední souvětí uvedené citace. Nic

²³⁷ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 58.

²³⁸ Možná to může vysvětlovat hanlivé označení „*filmfremd*“, které Baťovské uráželo a vůči němuž se vymezovali, viz min. kapitola.

takového totiž není pravda. Důkazy, dochované ve Zlíně, totiž promlouvají jinak a jsou soustředěny níže. Bednaříkovou pravdou zůstává pouze datum předání ateliérů společnosti A-B. Zdá se tedy, že historik evidentně čerpá ze vzpomínek Elmara Klose, který napsal, že z míst nejvyšších orgánů říšského protektora bylo zaútočeno na nekompetentnost firmy Baťa k výrobě filmů a navíc, že údajně německá strana podnikla snahy o násilné obsazení hostivařských ateliérů.²³⁹

Výše uvedené citace v hrubých obrysech shrnují fakta z minulých kapitol, i když informace o záměru okupantů obsadit ateliér fyzickým napadením jsou jakýmsi přídatkem. Žádné archiválie na pokus o tento násilný akt nebyly objeveny, citované tvrzení je uváděno mimo rámec ověřených informací. Každopádně po marných snahách o obranu následovala evidentní, byť v dokumentech nikde nedochovaná, „kapitulace“ firmy Baťa a její ochota podřídit se diktátu. Autorovi práce se ani nepodařilo dohledat Bednaříkem zmiňovanou výzvu ministerstva obchodu k „vzdání se ateliérů“ (existence příkazu by byla zajímavá i tím, zda skutečně výzva byla adresována právně neexistujícímu FABu, anebo BAPOZu, který byl nájemcem ateliéru).²⁴⁰ Faktem pouze zůstává to, že v nadsázce zmíněná „kapitulace“ nebyla „bezpodmínečná“: z dalších dochovaných protokolů vyplývají právní a finanční podmínky, za nichž byla firma Baťa ochotna z ateliérů odejít.²⁴¹

Dne 27. 6. 1940 se konala schůzka mezi treuhänderem A-B Schulzem a BAPOZem, zastoupeným Koldou, Barošem a JUDr. Hotovetzem. Ze schůzky vznikl německý záznam („*Aufzeichnung über die Verhandlungen*“).²⁴² V několika bodech byly dojednány základní parametry předání, včetně data převzetí: mělo proběhnout v noci ze 7. na 8. července 1940. Bylo dohodnuto, že společnost A-B převezme veškerou techniku, fundus i zaměstnance (přitom z jiných zdrojů a archiválií plyne, že Baťovští si svůj poměrně velký kádr zaměstnanců /kameramani, zvukaři, technici/ převedli k sobě do Zlína.) V zápisu je však i důležitá pasáž ohledně možnosti dalšího natáčení filmů v Hostivaři firmou BAPOZ. Dle zápisu z tohoto jednání údajně treuhänder Schulz nevěděl o

²³⁹ Elmar Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 11. Citace Klosova tvrzení je uvedena na s. 60 - 61 této práce.

²⁴⁰ Otázkou je, zda skutečně ministr Kratochvíl podepsal příkaz MPOŽ k tomu, aby Baťovy firmy vyklidily ateliéry.

²⁴¹ Viz text níže.

²⁴² Fotokopie zápisu obchodního jednání mezi BAPOZ a A-B ze dne 27. 6. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i.č. 27, nestr.

předchozích slibech Hermanna Glessgena ohledně umožnění pozdějšího využívání ateliéru BAPOZem (v době probíhajícího jednání již Glessgen nebyl říšským pověřencem pro filmové věci v protektorátu). Schulz ale přesto BAPOZu přislíbil 75 natáčecích dnů v jednom ateliéru HOSTu bez zúčtování (tedy zdarma). Zároveň zápis definoval částku, kterou měl A-B zaplatit za BAPOZem přenechané zařízení: 500.000 K.²⁴³

Dnem převzetí ateliérů, 8. 7. 1940, je datován „Pamětní protokol“ („*Gedächtnisprotokol*“), kterým Baťovští postoupili hostivařské ateliéry a v nich zanechané vybavení firmě A-B Barrandov.²⁴⁴ Protokol není uceleným, komplexním textem, je to pouze doplněk zmíněného textu „*Aufzeichnung über die Verhandlungen*“ ze 27. 6. 1940. Některé body tohoto záznamu ponechává Pamětní protokol beze změny (a tedy v něm nejsou znovu vypsány) a textově zmiňuje pouze ty body, v nichž došlo k posunu ve vyjednávacích pozicích. Jednalo se zvláště o tyto změny: původně přiřknutá částka 500.000 K coby kompenzace BAPOZu je zde změněna na dvě položky: 275.000 korun měl BAPOZ obdržet za své investice a dalších 600.000 K měla být náhrada za převzatý sklad materiálu, fundus a za potraviny pro hotel HOST. Další změnou bylo, že A-B snížil ochotu poskytnout jeden z ateliérů zdarma: nově jen na 50 natáčecích dní, přičemž bylo výslovně uvedeno, že BAPOZ v těchto dnech směl natočit 1 celovečerní film a další krátké snímky do vyčerpání oněch 50 dnů. Dále A-B garantoval pronájem ateliéru na dalších 25 dní za normálních obchodních podmínek, které BAPOZ mohl použít na další hraný celovečerní film. Obě nabídky na poskytnutí natáčecích dnů platily pouze do 31. 12. 1941 s tím, že jsou určeny pouze pro firmu BAPOZ a nejsou převoditelné na žádnou jinou společnost. Zajímavostí je, že v Pamětním protokolu již není vůbec zmiňována společnost FAB.

Čtyři dny po převzetí hostivařských ateliérů vznikl poslední písemný záznam, tentokrát česky psaný (zástupci za A-B byli v tomto případě jen čeští prokuristé této firmy), týkající se převzetí skladů a zařízení firmy FAB firmou A-B. Vyčíslením všech jednotlivých položek dospěly obě strany k částce 1.010.816 K.²⁴⁵

Zda byly v protokolech uvedené částky firmou A-B skutečně uhrazeny, není v silách autora práce dohledávat. Ve zlínském archivu jsou ale dodnes účetní knihy firem Baťa, BAPOZ a dokonce i FAB dochovány a tím pádem je tedy dosud případná rešerše možná. Bádání by však bylo komplikováno již zmíněnou situací o vzájemné provázanosti

²⁴³ Tato částka ani po amortizaci neodpovídá financím, které údajně firma Baťa (BAPOZ) v roce 1939 vložila do rekonstrukce a koupě zvukové aparatury - viz kpt. 7.1.

²⁴⁴ Pamětní protokol mezi BAPOZ a A-B z 8. 7. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i.č. 3, nestr., fotokopie téhož in MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i.č. 27, nestr.

²⁴⁵ Záznam o převzetí vybavení ateliérů z 11. 7. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i. č. 3, nestr.

firem (přestože každá firma měla své vlastní uzavřené účetnictví). Je tedy prvotní otázkou, které firmě z oněch tří Baťovských vůbec byly peníze zaslány, navíc na který účet (každá z firem měla vícero účtů u českých bank).

Každopádně 3. 2. 1942 napsal treuhänder Hostu Schulz protektorovi shrnující dopis, v němž uváděl: „...Poté co byla nájemní smlouva s FAB na základě ujednání mezi FAB, ministerstvem obchodu a říšským protektorem v dobrém ukončena (...), pronajal jsem ateliérové provozy Prag-filmu (...). Tato nájemní smlouva byla říšským protektorem schválena dne 4. 6. 1941.“²⁴⁶

V polovině roku 1940, kdy došlo k odchodu BAPOZu (FABu) z Hostivaře, již Barrandovské ateliéry byly ve většinových rukách okupační moci nejen dosazeným treuhänderem, ale i převzatými závodními podíly Miloše Havla, kterému v té době již zbývala pouze minorita. Havlova výrobní Lucernafilm však měla v zabraných ateliérech A-B rezervován určitý prostor, během něhož tam mohla v realizovat české filmy. Baťovští měli v Hostivařských ateliérech pamětním protokolem přislíbené v určitých ohledech podobné podmínky, jako Havel pro svůj Lucernafilm na Barrandově, přestože to byly dispozice mnohem skromnější. I tak zůstává otázkou, zda oněch 50 dnů bylo slíbeno pouze formálně, aby firma Baťa byla vůbec ochotna ateliéry postoupit společnosti A-B, anebo zda to byla seriózně míněná nabídka.²⁴⁷ Každopádně Baťovští se již do Hostivaře nevrátili. V pozdější korespondenci ohledně proplacení nevyužitých natáčecích dnů (viz níže) argumentovali tím, že BAPOZu nebylo prodlouženo povolení potřebné k natáčení filmů. Přitom ale jedině autorem dohledané žádosti BAPOZu o obnovení „konsesí“ na atelier, výrobu filmů a laboratoř byly podány až o rok později, 28. 6. 1941. A úřední zamítnutí těchto tří žádostí Českomoravským filmovým ústředím bylo vydáno až 10. ledna 1942. Pokud tedy není ztraceno nějaké předchozí zamítnutí žádostí povolení o natáčení filmů, pak teoreticky BAPOZ neměl úředních překážek.

BAPOZ se tedy mohl o výrobu celovečerního filmu pokusit, a pokud ne v Hostivaři, pak v nejhorším případě alespoň v prostorově stísněných ateliérech Zlíně (jak již zmíněno, BAPOZ ve Zlíně – Kudlově disponoval sice jen malým atelierem, ale jinak

²⁴⁶ Německy psaný dopis treuhändera HOSTu Schulze říšskému protektorovi z 3. 2. 1942. NFA, f. HOST, i. č. 61, s. 64n.

²⁴⁷ Plyne to z Glessgenova návrhu na organizaci filmových věcí v protektorátu, který byl veřejně známý a který halasně propagoval i v reflektovaných dvou jednáních 3. 4. 1940 a 27. 4. 1940. Z návrhu plynulo, že ročně smělo vzniknout 25 českých filmů, z toho většinu sice měla realizovat arizovaná Elekta, ale 5 filmů Lucernafilm a 6 filmů mělo být „k volné výrobě“ – viz zápisy z jednání, umístěné do příloh této práce. Právě tato „volná výroba“ mohla být i lákadlem pro firmu Baťa.

vybaveným jak kamerami na 35mm film, tak i zvukovou aparaturou a navíc i filmovými laboratořemi, tj. de facto Baťovští byli soběstační).²⁴⁸

7.5 Finanční prokletí Hostivaře: ztráty BAPOZu a FABu z realizace filmů

Počátek BAPOZem obnovené výroby filmů v hostivařských ateliérech klade Marcela Kalašová v Prozatímním inventárním seznamu HOST a.s. do května roku 1939, kdy údajně tato firma začala natáčet ve své produkci celovečerní film „*Kouzelný dům*“.²⁴⁹ Elmar Klos však v *Historii Kudlovské stodoly* uvádí, že tento film se začal točit v srpnu 1939, a uvádí, že v květnu tam Baťovští natočili anekdotu „*Podvod s Rubensem*“ (režirovanou Otakarem Vávrou).²⁵⁰ A vnucený správce Dvořák v informačním dopise o stavu ateliérů České průmyslové bance uvádí, že „... Firma BAPOZ prováděla téměř 5 měsíců adaptační práce (...) a ve vlastní režii vyrobila reklamní svůj film (pravděpodobně ozvučení „*Indické trilogie*“ Alexandra Hackenschmieda, anebo zmíněný „*Podvod s Rubensem*“) a pronajala pak ateliery fě. Grafofilm (...) na výrobu filmu *Dvojí život*.“²⁵¹ Dopis je z července 1939, proto z toho plyne, že adaptační práce musely být ukončeny někdy v květnu 1939, a Dvořák v něm v této souvislosti „*Kouzelný dům*“ nezmiňuje. Porovnáním všech tří verzí zůstává otázkou, kdy přesně a jakým filmem se natáčení v Hostivaři znovu obnovilo.

Písemné záznamy ve fondu HOST v NFA sice evidují soupis v Hostivaři natočených filmů, ale ohledně datování snímků přesné informace nepodávají. Za jediné a

²⁴⁸ Pro doplnění informací z autorem "nabádaného" primárního materiálu, již bez odkazů na zlínské konkrétní archivní prameny, zde shrnuji další peripetie kolem volné natáčecí kapacity, Schulzem přislíbené firmě BAPOZ: Poté, co byla na počátku roku 1942 firma Baťa tlačena do prodeje zařízení i ve svém domovském ateliéru ve Zlíně a obdržela zákaz natáčení filmů, obnovila jednání o přislíbených natáčecích dnech v Hostivaři. Firma Baťa vedla pohledávku na 40 natáčecích dnů, které zbyly ze Schulzem slíbených 50. Tuto formální pohledávku obratně překloupila na účetní položku, a požadovali po Prag-filmu vyplacení náhrady 27.000 K za každý den. Později se firma snažila pohledávku postoupit firmě DESCHEG, která měla vybavení jejich zlínských ateliérů odkoupit. I DESCHEG byla v jednání s Prag-filmem neúspěšná, protože krátce po prodeji zlínského zařízení DESCHEGu a předání tamějších filmových provozů, vznikl dopis fy. Baťa BAPOZu, který shrnuje situaci: „*Vzhledem k tomu, že Prag-film nehodlá zbytek svého závazku plnit, poděkujeme firmě Descheg za snahu a necháme to plavat.*“ Zdá se tedy, že obstrukce, které natáčení znemožnily, nebyly úřední zákazy od protektorátních orgánů či od ÚŘP, ale spíše „přízemní“ překážky, které kladl Schulz v roli treuhändera: neuvolnění kapacity ateliérů k natáčení.

²⁴⁹ Marcela Kalašová, *Prozatímní inventární seznam fondu HOST, a.s. NFA 2008*, s. IV.

²⁵⁰ Elmar Klos, *Historie Kudlovské stodoly*. In: Elmar Klos, Hana Pinkasová (eds.), *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha, ČSFÚ 1984, s. 10-11.

²⁵¹ Referát Dvořáka České průmyslové bance z 27.VII. 1939. NFA, k. 2, i. č. 57, s. 1 - 2.

i poměrně věrohodné informace o průběhu natáčení filmů v Hostivaři lze tedy považovat zprávy o finančních ztrátách při výrobě tamějších filmů, vyhotovené pro vedení firmy Baťa Ladislavem Koldou v lednu 1940.²⁵² Z nich lze vyčíst jednak výše ztrát (o tom viz níže), ale zároveň uvádí u některých filmů i termíny natáčení. A z nich plyne, že prvním celovečerním filmem realizovaným v době baťovského pronájmu byl skutečně snímek „*Dvoji život*“ (24. 6. – 15. 7. 1939), natáčený společností Grafofilm Leopolda Vyhnálka. Po něm následovaly „*Ženy u benzínu*“ výroby P.D.C. – J. Musila (21. 7. – 15. 8. 1939) a poté „*Mořská panna*“ výroby Zdarfilm – Vladimíra Pošusty (14.8. – 5. 9. 1939). Všechny tři filmy režíroval Václav Kubásek. Teprve poté se začal natáčet „*Kouzelný dům*“²⁵³ režiséra Otakara Vávry. Následně byl v ateliérech realizován snímek „*Muž z neznáma*“ výroby Lloydfilm (20. 11. – 9. 12. 1939) a v režii Martina Friče. Rok 1939 uzavíral „*Žabec*“ společnosti Excelsiorfilm (17. 11. – 5. 12. 1939) režiséra Vladimíra Slavínského.

Kolda ve vyhotoveném přehledu o natáčení v Hostivaři řadí filmy „*Dvoji život*“ a „*Ženy u benzínu*“ k firmě BAPOZ (s tím, že natáčeny byly v režii producentů na základě pronájmu ateliérů), zatímco snímky „*Mořská panna*“, „*Kouzelný dům*“, „*Muž z neznáma*“ a „*Žabec*“ přiřazuje pod firmu FAB s komentářem, že se jednalo o filmy realizované přímo FABem na pevnou finanční objednávku producenta.

Na přelomu roku 1939 / 1940 byl natočen ještě film, který rozčílil okupanty: „*To byl český muzikant*“ společnosti Elekta, režírovaný Vladimírem Slavínským (premiéra byla až v roce 1940). O jeho realizaci ohledně produkce však již nebyly v archivu ve Zlíně nalezeny žádné další informace, stejně tak, jako u snímků natočených Baťovskými v produkčním roce 1940.

V roce 1940 vznikly během doby pronájmu ateliérů firmou Baťa tyto tituly: „*Vy neznáte Alberta?*“ (r. Čeněk Šlégl, produkce Zdarfilm, 1940) „*Čekanky*“ (r. Vladimír Borský, produkce Terrafilm, 1940) a jako poslední „*Muzikantská Liduška*“ (r. Martin Frič, produkce Lloydfilm, 1940). O těchto filmech se však již zřejmě nevyhotovovalo žádné

²⁵² Zpráva L. Koldy s kalkulacemi nákladů jednotlivých filmů ze dnů 19 - 20. 1. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, i. č. 16, s. 27nn.

²⁵³ Snímek „*Kouzelný dům*“ byl natáčen pro zatím ještě nearizovanou společnost Elektafilm a v (poválečných) titulcích filmu je uveden za produkci Alois Fiala, který byl ředitel Elekty v době do dokončení její arizace. Bohužel zrovna u tohoto titulu není v Koldových podkladech uváděna přesná datace začátku natáčení, pouze jeho konec. S přípravnými pracemi se započalo údajně koncem července 1939, natáčení bylo skončeno 5. 11. 1939 (tj. dva dny po dosazení treuhändera Schulze do HOSTu).

Dodatkem ohledně snímku „*Kouzelný dům*“ budiž, že Jíří Stejskal ve své disertační práci a Hana Kuslová (která zřejmě ve svém textu Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři čerpá právě z J. Stejskala) téměř shodnými slovy uvádějí, že „*Kouzelný dům*“ byl jediný film realizovaný čistě v produkci FABu – to však není pravda. Kuslová a ani Stejskal zřejmě Koldovy zprávy o finančním hospodaření nečetli důsledně – protože ze zpráv jasně vyplývá, které filmy byly v přímé produkci BAPOZu a FABu natáčeny.

vyúčtování, které by mohlo poskytnout informace o tom, zda byl pronájem ateliérů pro Baťovy firmy úspěšný či nikoliv. Zároveň také u těchto filmů žádný primární zdroj neuvádí přesnou časovou dataci jejich výroby.

Autor však objevil ve Zlíně písemný dokument, který ve zmínce uvádí, že v Hostivaři byl ve sledovaném období (tj. do 8. 7. 1940) natáčen ještě jeden film. Jedná se o film „*Blutsbrüderschaft*“ (r. Philipp Lothar Mayring, produkce Terra-Filmkunst, 1941)²⁵⁴ uvedený do německých kin až o rok později, než kdy byl natáčen. Realizace proběhla zřejmě v období 6. 5. – 20. 6. 1940.²⁵⁵ Jedná se o první německý film z dlouhé řady, natočený v protektorátním období v Hostivaři. Natáčen začal byl tedy ještě v době, kdy formálně provozoval objekty BAPOZ - FAB. Jelikož se jedná o německý film, dá se dedukovat, že samotné natáčení již zřejmě bylo výsledkem aktivity treuhändera HOSTu Schulze. Snímek „*Blutsbrüderschaft*“ se z nějakých důvodů neobjevil nejen v žádných soupisech filmů ani ve Zlíně, ale dokonce ani v přehledových tabulkách hostivařských filmů ve fondu HOST v NFA.²⁵⁶

Ladislav Kolda dostal za úkol v lednu 1940 vytvořit rozbor hospodaření v pražských ateliérech se zaměřením na reflexi ztrátovosti tamější filmové výroby (z něž byly výše čerpány informace o termínech natáčení jednotlivých filmů). Kolda v dokumentu uvádí, že jen u filmů realizovaných do konce roku 1939 vznikla FABu ztráta 943.691 korun a BAPOZu 91.762 korun.²⁵⁷ Po sečtení vychází ztráta obou filmových firem přes jeden milion korun, a to ještě v přehledu není Koldou reflektován „*To byl český muzikant*“. Dá se tedy říci, že touto vysokou ztrátou 1.035.453 korun se z obchodního hlediska jednalo o výrazný neúspěch firmy Baťa (přesněji řečeno jejich dvou dceřiných firem), ztrátou o to větší, že byla násobená dřívějšími investicemi do znovuoobnovení výroby.

Na základě ztráty, vyčíslené v lednu 1940 Ladislavem Koldou, byl v únoru do Hostivaře vyslán Josef Baroš, kalkulant firmy Baťa. Ten měl za úkol vyhotovit návrh na

²⁵⁴ *Blutsbrüderschaft*. Dostupný na WWW: <http://www.imdb.com/title/tt0158503> [vyšlo: neuvedeno, cit. 7. 8. 2011].

²⁵⁵ Informace o tomto filmu se dochovaly proto, že tehdejší baťovský správce hotelu HOST, Jaroslav Čáslavský, byl nařčen z nevyúčtování zásob potravin, které obdržel pro tento film a byl pokutován částkou 10.000 korun. (Viz Nález magistrátu hl. m. Prahy z 19. 2. 1941 ve věci Jaroslava Čáslavského. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, k. 4, i.č. 27.). Dochované indicie naznačují, že vyúčtování měla provést již firma A-B, která v době natáčení filmu převzala hostivařské ateliéry. Dle bádání autora posléze za J. Čáslavského, coby za „nemajetného“, zaplatila pokutu sama firma Baťa, jelikož veškeré námítky na neoprávněnost tohoto rozhodnutí byly neúspěšné.

²⁵⁶ Fond HOST, a.s. v NFA jinak obsahuje kompletní soupis všech v Hostivaři natáčených filmů v období 1935 – 1946. Viz obsah složky: Seznamy filmů vyrobených v HOSTu (roky 1935-1946). NFA, f. HOST a.s., k. 1, i. č. 23.

²⁵⁷ Zpráva L. Koldy s kalkulacemi nákladů jednotlivých filmů ze dnů 19 - 20. 1. 1940. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, i. č. 16, s. 27nn.

zabránění vzniku ztrát v budoucích filmech. Baroš vytvořil obširnou zprávu pro vedení firmy Baťa, ve které za viníka finančních neúspěchů označil vedoucího ateliérů Ladislava Koldu (avšak ne z důvodů neschopnosti, ale pro přemíru povinností, které na něho v souvislosti s vedením ateliérů byly naloženy). Nalezl chyby v účetnictví, v hospodaření i v organizaci práce. Ve svém elaborátu také navrhl možnosti, jak v budoucnu podobné situaci zabránit: přesunem některých odpovědností, novou organizací filmové produkce či zřízením kontrolních hospodářsko-ekonomických funkcí. Do hlavní kontrolní funkce se sám navrhl. A zároveň doporučil, aby budoucí filmy nebyly realizovány v produkci FABu, ale aby byly ateliéry pronajímány konkrétním filmovým produkcím minimálně do doby, než dojde k uhrazení dosud vzniklých ztrát.²⁵⁸ Jeho návrhy se však příliš nedostaly do praxe: tím, že firma Baťa, potažmo FAB, obdržela v únoru 1940 z ateliérů výpověď (viz kpt. 7.3.), se následující několikaměsíční období se vlivem pokusů o obranu vůči výpovědi z hlediska výroby filmů téměř promarnilo. V té době v ateliérech vznikly pouze tři výše zmíněné české filmy. Na Barošovo doporučení však byly vyrobeny přímo produkcemi jednotlivých společností, které si ateliery od firmy FAB pronajímaly.

Otázkou zůstává, zda se výroba těchto posledních třech filmů (potažmo možná i čtvrtého, německého „*Blutsbrüderschaft*“) pohybovala v červených, či v černých číslech a zda došlo k zacelení provozní ztráty, kterou vyčíslil L. Kolda. Zodpovězení této otázky by mohlo přinést důkladné prostudování dochovaných účetních knih FABu a BAPOZu. Ve fondu FAB je k tomuto tématu ještě mnoho dokumentů, jejichž zpracování opět přesahuje dispozice této práce a zaslouží si samostatný historicko-kritický text. Teprve reflexí těchto dokumentů by bylo možno kapitolu o finančním prokletí Hostivaře ukončit.

Dokumenty, vyhotovené Koldou a Barošem, však mimoděk vypovídají ještě jednu důležitou informaci: ač od 3. 11. 1939 byl ateliér formálně v rukách treuhändera Schulze, tak ten evidentně nijak nezasahoval do organizace výroby filmů, ani do finančního provozu Hostivaře. Dá se totiž tvrdit, že případné obstrukce by se zřejmě nějak promítly do finanční stránky baťovského hospodaření či jejich organizačního systému. Tuto skutečnost by oba pisatelé zřejmě neopomněli zmínit ve svých interních zprávách, zatímco takto se poměrně překvapivě o treuhänderovi vůbec nezmiňují. Mlčení ohledně treuhändera je překvapivé zvláště ve zprávě Barošově, ve které navrhoval budoucí řešení organizačních záležitostí.

²⁵⁸ Zpráva Josefa Baroše o opatřeních v oblasti zefektivnění výroby filmů v Hostivaři. MZA, pracoviště Zlín, f. FAB, i. č. 12, s. 2nn.

8. Situace v Hostu po dokončení odchodu Baťových firem

Pokud má být dění v Hostivaři zpracováno komplexně, je třeba se ještě vrátit k situaci v samotném HOSTu. Poté, co došlo k expulzi firmy Baťa z Hostivařských ateliérů, byly tyto ateliéry spravovány treuhänderem Schulzem coby neformální součástí arizovaných ateliérů A-B na Barrandově. Vůči třetím osobám sice za ně Schulz vystupoval samostatně (dokonce i korespondence mezi oběma podniky byla vedena s německou důsledností, jako by šlo o zcela samostatné subjekty), ale vzhledem k jeho funkci na Barrandově se skutečně jednalo pouze o samostatnost formální.

Přestože by se mohlo zdát, že přiřčením hostivařských ateliérů k A-B bylo již arizačních a centralizačních německých cílů dosaženo, tak z dlouhodobého hlediska to okupantům nestačilo. HOST byla i nadále samostatná akciová společnost a německé snahy se tedy po vytlačení Bati z ateliérů zaměřily na přesun majetku a akcií firmy HOST a její následnou likvidaci. K započatí těchto snah došlo zřejmě až po přeměně společnosti A-B na Prag-film (přeměna proběhla v listopadu 1941).²⁵⁹ V kapitole 7.4. zmíněném dopisu Karla Schulze říšskému protektorovi (dopis ze dne 3. 2. 1942) o smírném ukončení smlouvy s FABem je také referováno o předložení HOSTu. Schulz uvádí, že celkové závazky HOSTu jsou k 31. 12. 1941 ve výši 13.750.798.80 korun.²⁶⁰ Nedlouho po tomto dopisu, dnem 22. února 1942, je datován dopis společnosti Prag-film treuhänderu HOSTu Schulzovi s nabídkou na odkoupení hostivařských ateliérů. Nabídnutá částka byla poměrně závratná: deset milionů protektorátních korun.²⁶¹

Někdy v době, kdy okupační moc začala uvažovat o likvidaci firmy HOST, vstoupila do hry opět také Česká průmyslová banka, někdejší největší věřitelka HOSTu. Ta byla arizací odříznuta od svých pohledávek, ale nechtěla o své finance přijít. Vzhledem k tomu, že jí nevyšla soudní pře u Krajského soudu civilního, kde již krátce po dosazení treuhändera napadla jeho rozhodnutí o pozastavení exekuce (viz závěr kpt. 5.2. tohoto textu), snažila se zřejmě domoci svých práv různými intervencemi na ÚŘP. Zároveň jednala s treuhänderem Schulzem na finančním vyrovnání. Ve fondu HOST, a.s. v NFA se dochovala v této věci částečná korespondence mezi oběma zmíněnými stranami ohledně konkrétních podmínek finančního narovnání. První schůzka zřejmě proběhla 20. 7. 1942. Z ní plyne, že došlo ke návrhu ceny, kterou bance nabídla německá společnost UFA-Film

²⁵⁹ Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 34-35 a 53nn; Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 23nn.

²⁶⁰ Dopis treuhändera HOSTu Schulze říšskému protektorovi z 3. 2. 1942. NFA, f. HOST a.s., i. č. 61, s. 64n.

²⁶¹ Nabídka Prag-filmu HOSTu na postoupení ateliérů. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.).

GmbH (UFi)²⁶² za to, že se banka vzdá nároků na hostivařské ateliéry: 9.000.000 protektorátních korun.²⁶³ Je dochována taktéž žádost Prag-filmu společnosti UFA-Film ze dne 19. 10. 1942, aby tato UFi převedla zmíněnou částku na konto České průmyslové banky výměnou za to, že banka vymaže veškeré své pohledávky proti firmě HOST, a.s.²⁶⁴

Problematika ohledně tohoto finančního narovnání mezi Českou průmyslovou bankou a HOSTem (resp. spíše Prag-filmem), ponechává ještě prostor k dalšímu bádání – autorovi této práce se nepodařilo při zběžné rešerši fondu HOST v NFA dohledat výslednou smlouvu či pamětní protokol, jímž by byla tato záležitost zlikvidována, ani potvrzení příslušných protektorátních úřadů.

Ke dni 21. 7. 1942 došlo k výměně treuhändera HOSTu Schulze za Josefa Heina, který se zároveň stal i novým treuhänderem mezitím vzniklého Prag-filmu. (O důvodech odstranění treuhändera Schulze referují obsírně již existující studie.²⁶⁵) Oficiální jmenování Heina treuhänderem HOSTu říšským protektorem je datováno 8. srpna. 1942.²⁶⁶ Nedlouho poté, 30. 9. 1942, jmenoval říšský protektor Heina i likvidátorem (*Treuhänder zwecks Abwicklung*) firmy HOST.²⁶⁷

Dnem 14. 12. 1942 datoval Josef Jelínek na Heinovu žádost vytvořený elaborát, v němž shrnul veškeré investice společnosti HOST vložených od založení společnosti do jejich budov a vybavení. Částku vyčíslil na 14 milionů korun.²⁶⁸ S touto částkou bylo zřejmě určitým způsobem manévrováno proti (výše zmíněné) částce týkající se závazků firmy. Je to pouze domněnka autora, avšak skutečností je, že oproti prvotní nabídkové ceně ve výši 10 milionů korun, kterou Prag-film 22. 2. 1942 nabídl HOSTu (a zřejmě bez ohledu na Jelínkem vyhotovený soupis investic), došlo posléze ke snížení kupní ceny za společnost HOST. Výsledná kupní cena, uzavřená mezi Prag-filmem a HOSTem 4. 2. 1943 a potvrzená výměrem magistrátu Hl. Města Prahy dne 24. 5. 1943 byla dokonce již jen na

²⁶² UFA-Film, GmbH (zkráceně UFi, založená v lednu 1942), byla německá koncernová společnost, zastřešující pod sebe všechny německým státem (skrz firmu Cautio) skoupené filmové firmy a organizace, včetně původního (předválečného) německého koncernu UFA. Bližší viz Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 10.

²⁶³ Zápis o jednání mezi Schulzem a zástupcem České průmyslové banky. NFA, f. HOST a. s., i. č. 68, nestr.; Dopis Prag-filmu České průmyslové bance z 19. 10. 1942. NFA, f. HOST a. s., i. č. 68, nestr.

²⁶⁴ Dopis Prag-filmu firmě UFA-Film, Berlín ze dne 19. 10. 1942. NFA, f. HOST a. s., i. č. 68, nestr.

²⁶⁵ Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 36; Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 88.

²⁶⁶ Jmenování Josefa Heina treuhänderem HOSTu. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

²⁶⁷ Jmenování Josefa Heina likvidátorem HOSTu. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

²⁶⁸ Kalkulace Josefa Jelínka pro treuhändera Heina. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

částku 5.500.000 K.²⁶⁹ Samozřejmě je otázkou, zda částka pět a půl milionu korun byla skutečně společností Prag-film HOSTu vyplacena a kdo vlastně tuto částku obdržel. Zřejmě se de facto jednalo o „finanční vklad“ či virtuální převod mezi oběma společnostmi, protože se dá očekávat, že bývalí akcionáři neobdrželi nic.

Z předložených archiválií plyne, že německá moc vydala za převzetí hostivařských ateliérů horentní částky, které dle autorova názoru přesahovaly komerční finanční hodnotu předlužených ateliérů (kdyby se německá moc odvážila podniknout riziko dražby, zřejmě by za ateliéry vydala mnohem méně, viz citaci neznámého pisatele na počátku kapitoly 7.3., s. 61). Součtem obnosu, který vyplatila UFi České průmyslové bance a částky, kterou údajně uhradil Prag-film HOSTu, se totiž jedná o 14.500.000 protektorátních korun. I za předpokladu, že z toho oněch 5,5 milionu korun bylo jen „fiktivní částkou“, kterou Prag-film poslal sám sobě, pak i zbylých devět milionů korun je vysokou cifrou za „sanaci“ arizovaného podniku. A to zvláště v porovnání s celkovým obnosem, jaký museli němečtí uzurpátoři vydat za odkoupení podílu Miloše Havla v nepoměrně větších ateliérech společnosti A-B.²⁷⁰

Jak je v problematice kolem HOSTu očekávatelné, výše jednoduše vypadající situace, ohledně Němci vynaložených částek není zcela jednoznačná. Tereza Dvořáková totiž ve své diplomové práci na základě jiných archiválií tvrdí, že Prag-film zakoupil hostivařské ateliéry za částku 6,8 milionu korun.²⁷¹ Dvořáková čerpá podklady pro své tvrzení z fondu Prag-film, uloženého v NFA. Zde by měl být dochován dopis Dr. Herzoga, ředitele Deutsche Kulturfilmzentrale²⁷² řediteli Prag-filmu Schulzovi, datovaný dnem 9. 2. 1942 s uvedenými informacemi.²⁷³

²⁶⁹ Výměr Magistrátu hlavního města Prahy ohledně akceptace koupě HOST z 24. 5. 1943. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

²⁷⁰ Blíže viz Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 46nn; srv. Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 21, která uvádí, že Havel získal za akcie 6,8 milionu korun. V porovnání částek vynaložených za odkoupení HOSTu a A-B, které zde autor v textu zmiňuje, míní pouze částku, kterou museli Havlovi vyplatit Němci, nikoliv obnos, který posléze vyzískal ještě od protektorátní vlády jako odškodnění za ztrátu zakladatelské pozice (viz Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 54 - 55).

²⁷¹ Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 21.

²⁷² Deutsche Kulturfilmzentrale = Německé ústředí pro kulturní film.

²⁷³ Autor této práce Herzogův dopis v rozsáhlém fondu Prag-filmu nevyhledával, mj. i proto, že tento dokument je dřívějšího data, než archiválie, z nichž je v tomto textu čerpáno.

Po odkoupení HOSTu Prag-filmem začala probíhat zdlouhavá likvidace společnosti HOST. Finanční podklady pro tuto akci prováděl někdejší vnucený správce HOSTu, účetní Antonín Dvořák. Ten vyčísloval pro treuhändera majetek firmy a stávající nesplacené pohledávky u třetích firem. Mezi informacemi, pro tuto práci nedůležité, vyniká pouze požadavek Josefa Jelínka na jakési odškodnění. Jedná se o škodu (či neproplacenou pohledávku), vzniklou tím, že Jelínek měl být vlastníkem 200 akcií firmy HOST, které mu ale nikdy nebyly vydány.²⁷⁴ Ve fondu nejsou dochovány žádné jiné žádosti od bývalých akcionářů o vyřešení pohledávek (pouze od věřitelů mimo okruh majitelů firmy). I proto je Jelínkův požadavek poměrně překvapivý.²⁷⁵

Otázkou však zůstává, jakou formou byli ze společnosti HOST vystrnaděni ostatní akcionáři a věřitelé. Věřitelem de facto byla i protektorátní vláda, která převzala dědictví státních záruk, poskytnutých za doby první republiky. Zda tato záležitost byla nějak řešena, se nepodařilo dohledat. Mezi soukromými věřiteli vyniká stavitel Karel Beran, který treuhänderu Heinovi připomněl horentní dluh HOSTu ve výši 3.675.000 K za stavební práce provedené jeho firmou v letech 1920-1921.²⁷⁶ Vysledování likvidace této i dalších pohledávek již přespříliš přesahuje stanovený půdorys této bakalářské práce, ale jejímu autorovi přišlo (v ohledu k metodologickému úvodu této práce zvolené strategii Nové filmové historie) účelné, tyto zdánlivé marginálie, včetně Jelínkovy, alespoň zmínit a tedy „znovuobjevit“ pro případné další historické bádání.

Samotné vyrovnání s věřiteli a potenciálními dlužníky firmy trvalo poměrně dlouho. Proto teprve ke dni 14. 6. 1944 byla firma HOST a.s., resp. vložka této firmy č.j. B IX-100 v obchodním rejstříku KSO, na předchozí popud treuhändera Heina vznesený na tento soud, vymazána.²⁷⁷

²⁷⁴ Tuto škodu Jelínek ocenil nejprve na K 110.000, avšak uplatňoval ještě pohledávku po firmě ve výši dalších 206.500 korun. Posléze se zřejmě byl ochoten vzdát všech pohledávek vůči firmě HOST za 50.000 K. Žádost Josefa Jelínka mj. svědčí o jeho poměrně sebevědomé pozici - která mohla být pevná i proto, že Jelínek byl v té době již zaměstnancem Prag-filmu a pro Prag-film pracoval zřejmě v hostivařských ateliérech. O Jelínkovi viz blíže obsah inventárního čísla 68. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

²⁷⁵ Překvapivá je Jelínkova záležitost i proto, že jeho nárok kupodivu německá strana neignorovala - fond HOST v NFA obsahuje dokonce více archiválií, na nichž je záležitost Jelínkovy pohledávky opakovaně řešena - a na prošetření oprávněnosti jeho požadavku byla nakonec povolána i firma TRG. Ta jej sice uznala, ale jeho výši snížila. Jelínkův požadavek se tak skutečně dostal mezi pohledávky, které byly před konečnou likvidací firmy finančně vyrovnávány. Viz průběžně obsah inventárního čísla 68. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

²⁷⁶ Dopis stavitele Karla Berana treuhänderu Heinovi z 17. 6. 1943. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

²⁷⁷ Cyklostylové ohlášení výmazu firmy HOST, a.s. NFA, f. HOST a.s., i. č. 68, nestr.

Avšak výmazem z rejstříku dění kolem firmy HOST nekončí. V poválečné době někteří bývalí akcionáři podali žádost, aby došlo k zrušení likvidace firmy a anulování všech rozhodnutí, které byly provedeny ve válečné době. Akcionáři vystupovali nekonkrétně, dokument neuvádí jednotlivá jména - byli anonymně zastoupeni advokátem, který žádost směřoval ke „*Zplnomocněnci pro správu filmových ateliérů a laboratoří*“.²⁷⁸ Svou žádost, kterou se snažili opět domoci svého majetku, odůvodňovali dekretem č. 5 z 19. 5. 1945 prezidenta Beneše, který retroaktivně rušil kroky, podniknuté v době nesvobody od 29. září 1938.²⁷⁹ Žádost bývalých akcionářů však byla advokátem podána až 2. 10. 1945, tedy již v době platnosti Benešova dekretu č.50 z 11. 8. 1945, jímž byla československá kinematografie znárodněna.²⁸⁰ Zda tedy akcionáři uspěli a obdrželi alespoň formální - parciální - odškodnění, se autorovi dohledat nepodařilo, avšak není to příliš pravděpodobné.

Ateliéry, koncem války poškozené požárem, byly mezitím začleněny do vznikající struktury Československého státního filmu.

9. Baťovské filmové intermezzo: plány na vlastní pražské ateliéry

9.1. Dvě či tři lokality?

O plánech J. A. Bati na výstavbu ateliérů v Praze nebyla autorem zpracována cílená rešerše informačních zdrojů v tuzemských archivech. Kromě podnikového archivu firmy Baťa ve Zlíně, jehož autorem probádané fondy byly v tomto ohledu soustředěny v úvodu kapitoly 6., není s výjimkou periodického tisku mnoho možností, kde by další informace mohly být nalezeny. Nějaké poznatky by mohly být vyzískány z případných osobních pozůstalostí po vedoucích činitelích firmy Baťa nebo jejích zaměstnanců, by mohl nějaké podněty obsahovat kupř. archiv Katastrálního úřadu hlavního města Prahy, který však autor neměl možnost probádat.

²⁷⁸ Žádost o zrušení likvidace firmy HOST. NFA, f. HOST, a.s., i.č. 81, nestr.

²⁷⁹ Více o tomto dekretu kupř. In: Drahomír Jančík, Eduard Kubů, Jan Kuklík ml., „*Arizace*“ a restituice židovského majetku v českých zemích (1939 – 2000), Karolinum, Praha 2003 s. 43 a s. 49.

²⁸⁰ Znárodnění kinematografie viz: Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 102.

Vzhledem k tomu, že společnost Baťa kupovala v Praze a okolí velké množství nemovitostí a pozemků, bylo obtížné z nich v rozsáhlém registru „trhových smluv“, dochovaných v podnikovém archivu, vytipovat ty, jenž měly skutečně sloužit pro výstavbu ateliérů. Nakonec na základě analýzy dochované firemní korespondence vyplynulo, že firma Baťa usilovala v Praze o dvě lokality: Jednou byla oblast lesa zvaná "Kamýk" v katastrálním území Lhotka u Modřan. Druhou oblastí pak byly prostory u Zbraslavi u Prahy, přičemž tato lokalita byla v některých firemních dokumentech označována taktéž místopisným názvem Lhotka. Kusé informace o těchto oblastech i aktivitách Baťovských poskytují archiválie uložené v podnikovém archivu fy. Baťa.²⁸¹

Z dokumentů zároveň vyplývá, jako by aktivity spojené se záměrem zakoupit pozemky pro výstavbu pražských ateliérů začaly až kolem poloviny roku 1939. Tedy až v době, kdy se rozjíždělo natáčení v Hostivaři a kdy nastalo období kolem výnosu ŘP z 21. 6. 1939. Přitom jak bylo zmíněno v kapitole 6, referující o záměrech J. A. Bati, příkaz, aby byly hledány vhodné lokality, vznikl zřejmě již někdy na podzim roku 1938. A právě tato více než půlroční prodleva mezi vydáním příkazu a prvními aktivitami je na dynamičnost Baťovy úřední mašinérie poměrně netypická. Je tedy možné, že přibrzdění ve vyhledávání prostor pro vlastní ateliéry bylo způsobeno pronájmem Hostivaře. Jednak adaptační práce zřejmě vyžadovaly stálou přítomnost vedoucích pracovníků (Kolda, Klos, atd.) a jednak až do začátku protektorátu nebyla pozice Baťovských v Hostivaři špatná. Proto je možné, že mohlo být od hledání lokalit dočasně upuštěno. Bohužel dochované primární informace ohledně důvodů, proč chtěla firma Baťa kupovat zmíněné lokality, jsou poměrně nekonkrétní.

Lokalita „Lhotka“ na Zbraslavi o výměře asi 15ha, spadající do katastru obce Lipence, kterou si firma Baťa vyhlédla, patřila majiteli Cyrilu Bartoňovi.²⁸² Ten podle všech indicií z archiválií prodej lokality odmítal. Z rukopisného dopisu Ladislava Koldy právnímu oddělení datovaného 3. 5. 1939 vyplývá, že lokalitu si prohlédl ministr Čipera i Josef Hlavnička a oběma se zamlouvala.²⁸³ Hlavnička navíc doporučoval, aby se Bartoňovi

²⁸¹ Viz obsah složek: MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339 a i.č. 310 (Lhotka), a dále MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 352 (Zbraslav), z nichž bude v tomto textu převážně čerpáno.

²⁸² O Cyrilu Bartoňovi se některé dokumenty ve fondu Baťa I/7 zmiňují jako o „rytíři“ z Dobenína a průmyslníku z Náchoda. (server Wikipedie informace potvrzuje, viz: Anonym, Cyril Bartoň z Dobenína. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Cyrl_Barton_z_Dobenina [vyšlo 24. 4. 2011, cit. 9. 8. 2011]).

²⁸³ Časová lokace návštěvy obou ředitelů firmy Baťa na Zbraslavi není v dopise naznačena, ale dle jeho datace i stylu, jakýmž o návštěvě referováno, se jednalo se o dobu blízkou vzniku této zprávy.

naznačilo, že prodej je potřebný z hlediska „národních zájmů“.²⁸⁴ Koupě této lokality „Lhotka“ na Zbraslavi zřejmě vůbec neproběhla, protože v jinak dokonale dochovaném a systematicky tříděném registru „trhových smluv“ se jméno Bartoň nenachází. Ale je přece jen pravděpodobné, že se smlouva mohla ztratit. Každopádně archiv firmy Baťa do roku 1948 již další písemné zmínky o této lokalitě nenabízí.

Druhou lokací byl zmíněný les tehdy zvaný „Kamejk“ či „Kamýk“, nacházející se nad Modřanskou roklí a spadající do katastrálního území Lhotka na území tzv. Velké Prahy (oblast spadala do Prahy XV). Firma Baťa zde již z dřívějšíka vlastnila sousedící stavební pozemky. Ty byly zakoupeny firmou Baťa v roce 1931 od majitelů tamějšího velkostatku Lhotka - Zátíší manželů Schubertových. Za firmu Baťa tehdy trhovou smlouvu signoval sám Tomáš Baťa.²⁸⁵ Otázkou je, k jakým účelům byly pozemky v roce 1931 zakoupeny. Zdá se, že byly plánovány pro výstavbu obytných domů. Každopádně z výstavby zřejmě sešlo, protože posléze se pro tyto prostory plánovalo jejich využití coby pozemky pro ateliéry. Toto území, koupené T. Baťou, zřejmě svou rozlohou pro velké ateliéry nepostačovalo. Bezprostředně však sousedilo se zmíněným lesem, o který firma Baťajevila eminentní zájem od poloviny roku 1939. Právě o tomto lesním pozemku (který měl v katastrálních mapách označení č. 50) se v archivních fondech po firmě Baťa dochovalo nejvíce konkrétních informací.

Informace obsažené v obsáhlém inventárním čísle 339 fondu Baťa I/7 lze shrnout takto: les „Kamýk“ o výměře přes 23 ha patřil před koupí velkostatkáři Schubertovi, jehož hospodářství bylo nedaleko.²⁸⁶ Statkář nechal ještě za první světové války provést hydrologický průzkum spojený s chemickým rozbořem vody tří zdejších pramenů a hodlal zde v té době vybudovat sanatorium, zaměřené hlavně na rekonvalescentní pacienty.²⁸⁷ Na jeho plány nedošlo, ačkoliv předběžné úřední schválení záměru obdržel. Na pozemek totiž postupně navalil velké množství dluhů, takže v době koupě firmou Baťa bylo v katastru připsáno ku pozemku mnoho finančních zástav a exekučních výměřů (interní zpráva fy. Baťa nadsazeně upozorňuje, že se jedná o „*snad milion pohledávek*“).²⁸⁸

²⁸⁴ Dopis Ladislava Koldy právnímu oddělení fy Baťa z 3. 5. 1939. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 352, s.7 – 8.

²⁸⁵ Smlouva trhová mezi firmou Baťa a Albertem a Marií Schubertovými ze dne 26. 10. 1931. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 310, s. 77 – 80.

²⁸⁶ Obsah složky 339. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, s.1 - 166.

²⁸⁷ Hydrologický průzkum – chemická analýza z r. 1916. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, s.145nn.

²⁸⁸ Dopis právníka L. Janoše firmě Baťa z 1. 1. 1939. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, s. 108.

Ve třicátých letech, v době vzniku projektu Velké Prahy, došlo ke změně regulačního plánu. Podle něho mělo být umožněno, aby 10% lesa bylo vykáceno a přeměněno na stavební pozemky. Zřejmě i pro tento fakt firma Baťa tolik stála o koupi lesního pozemku, a to i přesto, že jednání započatá v červenci 1939 se vlekla: původní majitel měl zprvu přemrštěné finanční požadavky a firma Baťa naopak chtěla koupit pozemek za cenu dokonce nižší, než za jakou by býval byl vykupován městem Prahou. Nakonec došlo ke kompromisu, ale až ve chvíli, kdy statkář Schubert byl již zbaven svéprávnosti a zastupovala jej manželka Marie. Kupní smlouva byla dokonce podepsána až v prosinci 1939, v době, kdy byl již statkář Schubert krátce po smrti a na lesní pozemek bylo uvaleno dědické řízení.²⁸⁹ Pozemek byl ve výsledku koupen za částku 2.500.000 protektorátních korun s podmínkou, že jej firma Baťa převezme do měsíce od podepsání smlouvy oddlužený. Skutečné převzetí se však odkládalo i vlivem dlouhou dobu neukončeného pozůstalostního řízení a zřejmě i arizace (z náznaků v dokumentech se uvádí, že na velkostatek byla dosazena „*správa věrné ruky*“).²⁹⁰

Zajímavostí je, že se nedochovala oběma stranami podepsaná kupní (trhová) smlouva, ale pouze nesignovaná a nedatovaná fotokopie. Firemní korespondence však o smlouvě pojednává jako o uzavřené. Zároveň je třeba podotknout, že pozemek nekupovala firma Baťa ani FAB, nýbrž společnost Zlínská stavební, a.s., což byla dceřiná společnost firmy Baťa, která realizovala většinu staveb pro svou mateřský podnik. Je možné, že signovaná trhová smlouva může být dochována v archivním fondu po tomto podniku, pokud je dochován.

Že ke koupi pozemku vůbec došlo, je zajímavé i pro následující fakt: firmě Baťa již bylo v době podpisu smlouvy jasné, že okupační moc jim stavbu ateliérů nepovolí. Tato informace vysvítá z následující citace, psané neznámým pisatelem, zřejmě L. Koldou: „*Při konferenci (3. 11. 1939, pozn. aut.) s p. Klosem, po včerejší návštěvě ateliéru p. ministrem (Čiperou, pozn. aut.) sděluje mně, že pozemky pravděpodobně potřebovati nebudeme. Německé úřady se snaží nám vnutiti některé své herce a zapřáhnouti do organizačního systému a pracovního programu německého filmového ústředí. Dražba objektů v Hostivaři má být provedena a německé zájmové kruhy jsou ochotni dát za tyto objekty K 12 milionů*

²⁸⁹ Datum koupě v tomto časovém horizontu naznačují indicie v doprovodném dopise právníka Ludvíka Janoše z Prahy, který v této věci firmu Baťa zastupoval. Dopis JUDr. Janoše firmě Baťa z 23. 12. 1939 o sestavení kupní smlouvy. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, s. 89.

²⁹⁰ Obsah složky 339. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339.

(sic! - ²⁹¹) *Dle našeho odhadu nemohli bychom za tyto dát 4 miliony, neboť při dalších investicích by byla filmová produkce pasivní. Mimoto, dávají na vědomí, že v případě zakoupení pozemků či budov, kde bychom chtěli filmovou produkci přenést, nebude tato úřady schválena. Jsme tedy ve slepé uličce, ze kterého není žádného jiného východiska, než podrobit se.*²⁹² I přes tyto defenzivní myšlenky byla koupě lesa Kamýk provedena. Tímto aktem zároveň záznamy ve fondu Baťa, a.s. o faktických posunech v situaci ohledně této lokality po válečnou dobu končí.

V úvodu kapitoly bylo uváděno, že firma Baťa zřejmě vytipovala pouze dvě lokality pro filmové ateliéry. Není to tak zcela pravda. V „doušce“ jednoho z dopisů právního oddělení Ladislavu Koldovi se v souvislosti s lesem Kamýk uvádí: *„Odmítnutím Kamýku měli bychom pouze jedinou možnost a tou by byly Butovice. (...) Upozorňujeme ovšem, že jednání o Butovice bude delší dobu trvat, jelikož jde o město...“*²⁹³ Avšak žádné bližší informace o této lokalitě, která je poměrně velmi blízko Barrandovu, se nepodařilo dohledat.

9.2. Kamýk u Lhotky – sen o velkých ateliérech Baťa

Ateliéry ve Lhotce měly být velkou konkurencí Barrandovu. Antonín Horák ve svých vzpomínkách píše: *„Hostivařské haly byly jen dočasným provizoriem, mezitím se pokračovalo na plánech nových ateliérů ve Lhotce. Vypracování plánů bylo zadáno předním architektům. Na přání Jana Bati výstavba měla být velkorysá. Kromě natáčecích hal tam měly stát restaurace pro stravování zaměstnanců, hotely a studovny pro herce, zábavní a sportovní objekty, bazény pro koupání a rekreaci tvůrců a hostů.. Měly to být ateliéry rozsáhlejší a vybavenější, než barrandovské.“*²⁹⁴

Zajímavou záležitostí je pokus o rozbor záměrů a cílů, s nimiž firma Baťa šla do pořízení lesních pozemků „Kamýk“ koncem roku 1939, v době, kdy sám ministr Čipera

²⁹¹ Konference, na niž pisatel odkazuje, proběhla dle autorových zjištění 3. 11. 1939, tedy v den, kdy shodou okolností byl do HOSTu dosazen treuhänder. Tuto informaci však evidentně pisatel zprávy o konferenci nevěděl.

²⁹² Interní sdělení s nečitelným podpisem zřejmě z 4. či 5. 11. 1939, sumarizující několikadenní události kolem Hostivaře a Lhotky. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, s. 137.

²⁹³ Dopis právního oddělení firmy Baťa Ladislavu Koldovi do Hostivaře ze dne 11. 10. 1939. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní – nemovitosti, i. č. 339, s. 138.

²⁹⁴ Antonín Horák, *Světla a stíny zlínského filmu. Volné vyprávění*. Vizovice: Lípa – A. J. Rychlík 2002, s. 34.

prohlásil, že je jejich koupě již zbytečná (viz citace výše). Důvodů mohlo být několik. V první řadě to mohla být snaha za každou cenu vyhovět příkazu J. A. Bati, toho času již jsooucího v zahraničí. Druhou motivací k hledání mohl být výnos ŘP z 21. 6. 1939, na jehož základě se dala očekávat arizace ateliérů HOST, (a posléze i proto, že v době dokončení koupě pozemků již byl do HOSTu dosazen treuhänder).²⁹⁵ Pochopitelně firma Baťa možná mohla chladně kalkulovat s tím, že nacistické Německo bude chtít do Prahy přesunout mnohem více filmových produkcí, než jaké by stávající tři pražské filmové ateliéry (Barrandov, HOST a FOJA v Radlicích) mohly pojmout. V tom případě by rozhodnutí poříditi si vlastní ateliéry bylo odůvodnitelné. Avšak i v tomto případě platí, že pokud by se firma dotázala na příslušných úředních místech (ÚŘP), dostala by zřejmě odpovědi, že soukromé ateliéry jsou nežádoucí. Nejvíce pravděpodobnou stimulací se ale jeví případná a pochopitelná snaha „uložit“ výhodně vydělané finanční prostředky - investicí do koupě pozemků je uschovat na lepší časy. Stejně tak to mohly být i důvody expanzivní politiky firmy, či důvody čistě ekonomické - zisk. Ale mohly být i jiné, dnes nedohledatelné, důvody.

Na druhou stranu, i při odhlédnutí od poznámky ministra Čipery, kterou je doložen nátlak okupantů na firmu Baťa v Hostivaři, je zde nápadných několikero rizik: Prosinec 1939 byl ještě počáteční nejistotou ve formě nového „státního“ útvaru - protektorátu - s německou nadvládou, jež navíc veřejně deklarovala ambice soustředit filmovou výrobu do svých rukou, resp. pod svůj dohled.²⁹⁶ Zároveň nátlak, v době mezi srpnem až listopadem 1939 vedený na Miloše Havla ohledně ateliérů A-B, musel být vedení firmy Baťa známý, mj. pro osobu ministra Čipery v protektorátní vládě. A v neposlední řadě, do vedení firmy Baťa byl říšským protektorem dosazen Dr. Bernhuber, který měl dostávat veškeré informace a měl právo přednostního rozhodování. Dá se předpokládat, že pokud by byl o skutečném stavu věcí informován, aktivitu kolem výstavby ateliérů by zabrzdil. Dle dochovaných informací se zdá, že Bernhuber o koupi pozemků nevěděl - a pokud ano, nevěděl o tom, že byly zakoupeny pro plánované ateliéry.

Každopádně výsledkem těchto iniciativ byly nemalé investice na koupi pozemků, které se firmě ekonomicky nevrátily. Dá se tedy shrnout (i v souvislosti se ztrátami

²⁹⁵ Pokud byla informace Němců o 41% akcií firmy HOST a.s. v rukách židovských majitelů pravdivá (viz kpt. 5), byla firmě Baťa koncem roku 1939 tato skutečnost známa? Díky postavě akcionáře HOSTu Josefa Jelínka, se kterým Baťovští v roce 1939 úzce spolupracovali, mohli informace o počtu židovských akcií vědět.

²⁹⁶ Připomeňme, že pověřenec říšského protektora pro filmové záležitosti Hermann Glessgen na toto téma vytvořil hned po svém nástupu do funkce v dubnu 1939 elaborát a ve filmových kruzích se německými záměry netajil viz: Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 31.

vzniklymi z realizace šesti filmů v Hostivaři za doby pronájmu), že v oblasti „velkých“ filmových ambicí byla firma Baťa až nečekaně finančně neúspěšná. Tyto neúspěchy - částečně způsobené i politickou situací - každopádně poněkud boří mýtus o ekonomicky prosperující firmě, dravě profitující ve všech oblastech, v nichž podnikala.

I přes marnost provedené investice byla skutečně vyvíjena další aktivita, jak tvrdí A. Horák: dochována je hrubá vizualizace ateliérů a nějaké další dílčí drobnosti a plány.²⁹⁷ Hrubá vizualizace ateliérů (viz příloha č. 8) je sice nesignovaná, ale dle organizace statických konstrukcí, na nákresu zachycených v řezech, se zdá, že jde o typickou „baťovskou“ architekturu se železobetonovými nosnými sloupy a překlady. A proto by to mohl být nákres Baťova „dvorního“ architekta Františka L. Gahury²⁹⁸, nebo jeho týmu.

Vizualizace průčelí ateliérů výrazně připomíná čelní pohled na hlavní (správní) budovu barrandovských ateliérů, ale na rozdíl od Horákova tvrzení se zdá, že lhotecká správní budova měla být spíše skromnější. Avšak i pro tento baťovský filmařský areál byly plánovány za správní budovou dva obří ateliéry, podobně, jako je tomu na Barrandově a v Hostivaři.

Les Kamýk poté patřil celou válku firmě Zlínská stavební, a.s. ve Zlíně, dceřině společnosti firmy Baťa.²⁹⁹ Po válce a po znárodnění firmy Baťa došlo s Gramofonovými závody ke směně tohoto lesního pozemku za pozemky v Hloubětíně, které byly vhodné pro menší strojírenský závod.³⁰⁰ Lesní pozemek, narozdíl od sousedících stavebních pozemků, zůstal možná i popsanou zvláštní shodou politických náhod zachován do dnešních dnů a nebyl dosud zastavěn.³⁰¹

²⁹⁷ Nesignované a nedatované plány filmových ateliérů ve Lhotce u Prahy. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 339, nestr.

²⁹⁸ František Lydie Gahura byl významný český architekt a sochař meziválečné éry, tvořící ve funkcionalistickém stylu. Navrhl většinu zlínských staveb, realizovaných firmou Baťa.

²⁹⁹ Odpověď firmy na dopis kostelnímu spolku kvůli žádosti o odprodej části lesa a zřízení lesního hřbitova. MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 310, nestr.

³⁰⁰ Viz obsah složky: MZA, pracoviště Zlín, f. Baťa I/7 právní - nemovitosti, i.č. 372, nestr.

³⁰¹ Při porovnání dochovaného plánu pozemku v i.č. 339 se situací zachycenou na dnešních mapách plyne, že pozemek je dodnes lesem, dokonce se stejným tvarem ohraničení okolními pozemky.

10. Závěr

Předkládané téma této práce je, i přes všechna zúžení, poměrně široké. Proto bylo při zpracovávání poměrně náročné uvést veškeré důležité informace, které se dané problematiky týkají. Také bylo obtížné zaměřit pozornost pouze na hlavní téma, jímž bylo samotné angažmá firmy Baťa a jejích dceřiných firem v Hostivaři – a to z toho důvodu, že dosud neexistuje sekundární literatura, která by se dění kolem Hostivaře samostatně věnovala. Proto nebylo možné zpracovat tuto tematiku bez poměrně široké exkurze do toho, co baťovskému nájmu předcházelo, stejně tak, jako nešlo vynechat boční dějové linky (vznik FAB z HOCO-pictures, atd.). Také bylo obtížné vyhnout se vzhledu do situace následující, která obvykle určitým způsobem uzavírala a dokončovala záležitosti, rozběhnuté ve sledovaných letech 1939 – 1940. Tyto tři přesahy bylo třeba naznačit i pro výše zmíněný důvod: zde reflektovaná témata dosud nebyla v hledáčku zájmu filmových historiků a jsou tedy poměrně neznámá.

Vzhledem k tomu, že v dobových primárních pramenech se nepodařilo dohledat téměř žádné interní příkazy či záznamy z porad vedení firmy Baťa, nelze zodpovědět některé základní otázky, které se v této práci objevují. Tedy kupříkladu kdy přesně došlo k prvnímu impulsu rozšířit filmovou výrobu do Prahy; proč firma Baťa zvolila zrovna firmu HOCO-pictures jako tu, na níž převedla svou činnost v Praze, atd. Protože se dá předpokládat, že v archivních fondech bývalého koncernu Baťa uvedené informace dochovány jsou (avšak zřejmě zasunuty mezi dokumenty zcela jiného ražení), tak do budoucna zůstává poměrně široká možnost dalších badatelských aktivit.

Zároveň se také nepodařilo dosáhnout zcela jednoznačného rozklíčování některých nejasných skutečností, zvláště těch, které se týkaly vzájemné komunikace Baťových firem s Úřadem říšského protektora a s jeho filmovým oddělením, „filmovým referátem.“ Jak již bylo zmíněno v kapitole 7.3., archiv tohoto oddělení je považován za ztracený.³⁰² Za chybějící informační zdroje pro mou práci taktéž patří písemné komunikáty Baťových vedoucích pracovníků s právním zástupcem protektorátní vlády, JUDr. Viktorem Martinem. Tuto pro tehdejší český film důležitou osobnost zmiňují proto, že o nedochované korespondenci s ním zprostředkovaně referují písemné archiválie v archivním fondu bývalé firmy Baťa a.s. Stejně tak se mi též nepodařilo dohledat v živnostenském

³⁰² Viz informace a poznámka na s. 61 v kpt. 7.3.

rejstříku spisovou složku firmy HOST, a.s., někdejšího vlastníka hostivařských ateliérů. Zmíněné zdroje jsou pravděpodobně nenávratně zničeny a určitých ohledech není tedy možno provést zcela jednoznačné dekódování příčin některých (i známých) důsledků. Ze zdrojů sekundárních mi bohužel zůstala neznámá seminární práce Moniky Oravové „*Filmové podnikání firmy Baťa*“,³⁰³ která v sobě může nějaké informace týkající se Hostivaře obsahovat.

Pro neexistenci primárních zdrojů nebylo také možno reflektovat záležitost několikaměsíční koexistence treuhändera Schulze a nájemce areálu, firmy FAB (BAPOZ). Je totiž překvapivé, že společnost neobdržela výpověď ihned po Schulzově nástupu na začátku listopadu 1939, ale až po téměř čtyřech měsících, koncem února 1940. Otázkou tedy je, jaké aktivity Schulz během té doby vyvíjel.³⁰⁴ Zdá se tedy, že období oněch čtyřech měsíců bylo jakýmsi testovacím časem, během něhož okupační moc uvažovala nad dalšími kroky, ale sama o sobě zůstávala navenek nečinná.

Autor však nedokáže v této souvislosti nezmínit jednu jemu zajímavou hypotézu: snímek „*To byl český muzikant*“, jehož reakce českých diváků po premiéře 9. února 1940 tolik rozzuřily okupanty, byl realizován pro Elektu pod patronací FABu. Gleesgen při jednání s FABem později naznačil, že takové filmy propříště nesmí být natáčeny. Odhlédneme-li od cenzurních možností (Filmprüfstelle), pak ovládním činnosti v ateliérech bylo možno určitým způsobem průběžně dohlížet na nezávadnost vyráběných filmů. Zatímco Barrandovské ateliéry, potažmo Lucernafilm i Elekta coby výrobní, již byly na počátku roku 1940 zpacifikovány a pod dohledem, hostivařské ateliéry a firma FAB (jež by bývala mohla sama být výrobní i půjčovnou) vyprodukovaly pro Elektu pobuřující snímek. Hypotézou autora tedy je, zda premiéra tohoto filmu na počátku února 1940 a následné divácké protiněmecké ohlasy nemohly být spouštěčem výpovědi firmě

³⁰³ Monika Oravová: *Filmové podnikání firmy Baťa*. Seminární práce. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1998, 41 s.

³⁰⁴ Vzhledem k tomu, jak čilou korespondenci treuhändera Schulze obsahuje fond HOST v NFA, pak neexistence jakýchkoliv jeho příkazů či jiných písemných aktivit z doby mezi listopadem 1939 a zhruba dubnem 1940 naznačuje, jakoby v té době byl bez jasného konceptu, jak proti Baťovským zasáhnout. Neexistence komunikátů naznačuje, že v té době neprováděl ani majetkové analýzy, ani převody majetku. Přitom v ateliérově výrobě se angažovat nemohl, tam organizoval výrobu FAB. (Vzhledem ke Koldově zprávě, zmiňované v kpt. 7.5., která neobsahuje žádné zmínky o tom, že by nějaké ztráty byly způsobeny zásahem třetí strany se zdá, že až do února 1940 FAB měl ateliéry prakticky plně ve svých rukou). Jak již bylo zmíněno, první německý film, „*Blutbrüderschaft*“ (viz kpt. 7.5.) začal být natáčen v Hostivaři až v květnu 1940. Zdá se tedy, že Schulz nájemní smlouvu mezi HOST a BAPOZ byl nucen zpočátku akceptovat. Autor však toto tvrzení vynáší pouze na kompletní rešerši fondu HOST v NFA, ale nikoliv kupř. fondu firmy A-B Barrandov v NFA, kde taktéž by mohly zmínky o HOSTu být.

Baťa z ateliérů. Tato výpověď, Baťovskými reflektovaná coby neočekávaná, byla vydána jen zhruba tři týdny po premiéře filmu.

Dosud také nebyl v této práci dostatečně zhodnocen risk, s jakým Baťovští vstupovali do přeměny firmy HOCO-pictures na FAB. Toto konání bylo pro existenci společnosti BAPOZ (jež převzala podíl JUDr. Tuscherera) velmi nebezpečné, jelikož se jednalo o trestný čin (viz § 10 výnosu ŘP v kapitole 3, s. 19). A zvláště nebezpečný pro firmu BAPOZ a Baťa z tohoto výnosu byl bod č. 4 paragrafu 10: „*Vedle trestů může být uznáno na zabavení majetku, pokud byl předmětem trestného činu. Nelze-li stíhati určitou osobu, může být uznáno na zabavení majetku i samostatně.*“ Z uvedeného vyplývá, že nechybělo mnoho a firmě Baťa mohly být zabaveny filmové provozy ve Zlíně, provozované BAPOZem (a které posléze v březnu roku 1942 Němci museli odkoupit za 2 miliony korun).

Na právních krocích, které byly (mnoha zúčastněnými) prováděny s cílem převést židovský podíl v HOCO-pictures na „árijsky čistou“ organizaci FAB, se podílelo mnoho lidí. Navždy tedy zřejmě zůstane nezodpovězenou otázkou, kdo všechno z pracovníků firem kolem firmy Baťa byl do této akce zasvěcen (kromě ministra Čipery a Josefa Hlavničky, kteří o akci byli zřejmě přesně informováni, je otázkou, zda o tom věděli další spoluvlastníci firmy Baťa, kteří byli v protektorátu: kupř. Hynek Baťa, Hugo Vavrečka, František Malota, atd.). Otázkou je také angažovanost a informovanost tří zaměstnanců firmy Baťa – funkcionářů v České obchodní bance, kteří se stali novými jednatelem firmy HOCO-pictures/FAB: ing. Vítězslava Balajky, JUDr. Menčíka a Stanislava Křečka. Do jaké míry o celé pravdě věděl kupř. Elmar Klos, je také tajemstvím, dá se předpokládat, že on i Ladislav Kolda veškerou pravdu znát museli. Každopádně Klos se o této aktivitě ve spojení s firmou HOCO-pictures ve svých pozdějších vzpomínkách, uveřejněných v „*Pamětech kudlovské stodoly*“, nezmiňuje. Je pochopitelně jasné, že všechny tyto kroky byly prováděny za zády dosazených německých členů správní rady: nejprve Dr. Bernhubera a posléze Dr. Miessbacha.

Zároveň je překvapivé, že protektorátní státní orgány (úřad Oberlandráta, pražský Magistrát, KSO), ale i ÚŘP, zřejmě považovaly HOCO-pictures za árijskou firmu. Plyne to z toho, že tyto úřady pasivně a trpělivě čekaly na dodání požadovaných podkladů, aniž by se snažily vyvinout vlastní aktivitu. Kdyby býval některý z úřadů vznesl žádost na policii,

z tamější přihlášky k pobytu JUDr. Tuscherera by bylo vše jasné. Mimochodem je s podivem, že se tento dokument dochoval a nebyl skartován.

Všem českým aktérům však teoreticky hrozil přísný postih, možná o to vážnější, že šlo o oblast kinematografie. Celé konání zúčastněných kolem HOCO-pictures tak lze bez nadsázky označit coby významný akt rezistence (a možná i za zvláštní formu pokusu o sabotáž). I když je pravděpodobné, že alespoň z části aktéry k výše popsaným aktivitám nevedly ani tak pohnutky vlastenecké, jako spíše důvody obchodní.

Jak již bylo naznačeno v úvodu kapitoly 7.4. na s. 70, právě existence pokusu o odkoupení židovského podílu ve firmě HOCO-pictures firmou BAPOZ, nájemkyní hostivařských ateliérů, mohla způsobit podvolení se firmy Baťa německému nátlaku a s tím souvisejícím odchodem z Hostivaře. Mohlo se jednat pouze o preventivní ústup, aby se okupační moc o tomto faktu nedozvěděla a nedošlo k ohrožení celé firmy BAPOZ, popřípadě jejího jednatele. Pochopitelně zmíněné tvrzení je pouhou hypotézou, jíž lze vyslovit pouze z důvodu zřejmé neexistence dokumentů, které by tuto domněnku vyvrátily. Je však možná i proto pravděpodobné, že se firma Baťa snažila tvrdohlavě odkoupit pozemky ve Lhotce u Krče, protože tyto by posléze byly árijsky čisté.

Zdá se, že ve zlínském archivu neexistují dokumenty, které by naváděly k myšlence, že by firma Baťa měla po červenci 1940 ještě ambice realizovat v Hostivaři nějaké natáčení, ač jim byl pro to formálně přislíben prostor pamětním protokolem. Ale v té souvislosti by se daly položit otázky, z jakého důvodu se firma Baťa do Hostivaře nevrátila nebo se o to nepokusila. Byla to obava z dalších finančních ztrát? (viz kapitola 7.6). Nebo by jim byly činěny obstrukce ať ze strany úřadů, nebo komisaře Schulze coby treuhändera? Neexistence námětu překážkou nebyla, zlínský archiv skrývá minimálně dvě zajímavé, v kontextu doby však víceméně politicky provokativní nabídky na scénáře celovečerních filmů. Zodpovězení těchto otázek by však znamenalo nutnost hlubšího ponoření do problematiky právních a hospodářských skutečností, které souvisely s možnostmi vyrábět a exploatovat české filmy v době protektorátu.

Poslední otázkou této práce zůstává, jaká byla skutečnost ohledně árijskosti akciové společnosti HOST. Jak ukazují kapitoly 5.2. a 7.3., primární zdroje si protirečí a nynější bádání historiků se dosud spokojilo pouze s převzetím vzpomínek Elmara Klose

(viz úvod kapitoly 7.3). Autor práce se tedy sám neodvážil vynést nějaký konečný rozsudek; je toho mínění, že některá tuzemská archivní instituce vlastní dosud neznámý, rozhodující dokument, ať jím je již cokoliv. Avšak bylo by třeba věnovat arizaci HOSTu samostatně zaměřené bádání, které by se zaměřilo na „nepravděpodobné“ archivní fondy – kupř. fondy protektorátní České průmyslové banky. A je zde ještě jedna naděje – objevení dnes zřejmě ztracené složky společnosti HOST č. B IX / 100 v obchodním rejstříku. Pracovníci městského soudu v Praze autorovi práce totiž sdělili, že po povodních roku 2002 došlo k zmrazení některých zaplavených částí archivu Městského soudu v Praze. Rozmrazování dokumentů má probíhat v průběhu let 2011 – 2012.

Úplným závěrem odkazuji – v souvislosti se šíří popisovaných dějů – na zmínku v mém metodologickém úvodu. Zpracované téma práce má totiž zčásti poměrně blízko k soudobého příklonu k tzv. „malým dějinám“ (a odklonu od dějin „velkých“, sledujících komplexní politicko-společenské proměny). Kvůli všem zvrátům, které přinesly proměny „velkých dějin“, by bylo velmi zajímavé sledovat podrobněji život Josefa Jelínka, případně Vladimíra Wokouna stejně tak, jako osobností z firmy Baťa, které se snažily uhájit filmový ateliér v Hostivaři před německým převzetím: Ladislava Koldu, Miroslava Schuberta, potažmo i Elmara Klose.

Stejným způsobem, přes prizma „malých dějin“, však lze nahlédnout kupř. i na osobnost JUDr. Jaroslava Kratochvíla, která v této práci na základě předkládaných archiválií vychází co do odvahy a vlastenectví jako poněkud ambivalentní (viz příloha č. 6, záznam z jednání na MPOŽ dne 27. 4. 1940). Zároveň však tento obraz jeho osoby, který z dokumentů prosvítá, není celistvým obrazem jeho charakteru. Autor se domnívá, že jakási Kratochvílova nejistota či přímo obava chránit firmu Baťa možná vyplývá z toho, že většina osudových jednání, ve kterých on nějakým způsobem participoval, proběhla na začátku jeho ministerské funkce. Tedy v době, kdy se teprve ve své funkci a svých omezených pravomocech snažil zorientovat, nalézt prostor a formu rezistence vůči okupační moci. Jak bylo zmíněno v kapitole 3, Kratochvíl byl zvolen ministrem MPOŽ dne 3. 2. 1940, tedy v měsíci, kdy firma Baťa (či BAPOZ) obdržela výpověď z Hostivaře. Poslední historicky doložené jednání mezi firmou Baťa a okupanty proběhlo 27. 4. 1940 za Kratochvílovy účasti právě na MPOŽ. Celé kritické období tedy spadá do prvních tří měsíců, kdy byl ministr Kratochvíl ve své funkci a v nichž působí co do rozhodnosti zcela

jinak, než později, v době organizování „Filmových žní“³⁰⁵. Je tedy možné, že Kratochvílova větší angažovanost by bývala mohla zapříčinit alespoň odsun definitivního opuštění ateliérů.

Na základě „malých dějin“ a NFH bych doporučoval též podrobit důkladnému zkoumání filmovou produkcí té doby v souvislosti s temporalitou času, jeho zvrstvením a proměnou rytmu. Stejně tak by bylo vhodné provést přezkoumání nepřiliš kladného hodnocení filmů, vzniklých v Hostivaři v době baťovského pronájmu a to na základě nových hledisek, vycházejících z nové filmové historie: poměřit tyto filmy prizmatem toho, že snímky vznikaly de facto v produkci nezkušené firmy Baťa. A zároveň zpětně zohlednit také fakt, že filmy se natáčely sice za okupace, ale v zázemí firmy Baťa, tedy za určité myšlenkové svobody. Tato svoboda totiž mohla umožnit kupř. samotný vznik filmu naplněného jinotaji: „*To byl český muzikant*“. Je možné, že znovuotevřením produkčně-ekonomických otázek a politických vlivů by mohlo dojít nejen k proměně pohledu na tyto filmy, ale zároveň k znovuobjevení dnes ztracených či zanedbaných skutečností, které měly klíčový vliv na výslednou podobu těchto snímků.

³⁰⁵ „Filmové žně“ – Jednalo se o filmovou přehlídku české tvorby, spíše však o „svátek“ filmu, pořádaný ve Zlíně v červenci 1940, který oproti předpokladům okupantů přerostl ve velkou národní manifestaci. Nacisté povolili ještě druhý ročník v roce 1941, nad kterým však již byl vyšší dohled. Filmové žně probíhaly pod patronací ministra MPOŽ.

Dramatis personae

Balajka, Vítězslav, ing. – jeden z tria jednatelů HOCO-pictures/FAB. Zároveň jediná zcela neidentifikovatelná persona tohoto seznamu. V archivu firmy Baťa o něm nebylo možno nalézt žádné bližší informace, ani osobní karta zaměstnance. Avšak přesto byl taktéž zaměstnanec firmy Baťa – jeho jméno se občas objevuje na dokumentech coby odpovědná osoba za splnění příkazů „pana chefa“.

Baroš, Josef – kalkulant firmy Baťa, posléze také vedoucí úředník v FAB a následně v německé BMS - ČMÚ.

Bernhuber, Dr. – říšským protektorem byl dosazen do pozice „*Pověřenec říšského protektora pro firmu Baťa*“. Firma Baťa mu byla za tuto funkci nucena vyplácet odměny. Autorovi se nepodařilo dohledat ohledně Dr. Bernhubera žádné bližší personálie, dokonce ani křestní jméno. V nalezených dokumentech je vždy zmiňován pouze ve spojení akademického titulu a svého příjmení, a to i v těch písemných komunikátech, jejichž vznik inicioval on sám.

Čermák, Jan, JUDr. – osoba, kterou nelze s jistotou rozklíčovat. Je autorem pokusu o prokázání árijskosti firmy HOST. Zároveň byl možná i akcionářem této společnosti. Důkazy jsou ovšem nekompletní.

Čipera, Dominik – nar. 3. 8. 1893, zemř. 3. 9. 1963 v Kanadě – předválečný starosta města Zlína, souběžně též ministr veřejných prací ve vládě pomnichovské československé republiky od 1. 12. 1938 a taktéž v první protektorátní vládě div. gen. Aloise Eliáše (až do 19. ledna 1942). Později opět jen starosta města Zlína a místopředseda Ústředního svazu průmyslu. Zároveň byl členem správní rady firmy Baťa, a.s. a to již od zápisu firmy Baťa, a. s. do obchodního rejstříku dne 7. 5. 1931. Zmocnění k „znamenání“ firmy získal od J. A. Bati 28. 7. 1932.

Gahura, František Lydie – nar. 10. října 1891, zemř. 15. září 1958 – významný český architekt a sochař meziválečné éry. Patří mezi nejvýznamnější české architekty, tvořící v duchu funkcionalismu. Pro Baťu navrhl většinu staveb, realizovaných ve Zlíně a okolí (vč. tzv. „zlínského mrakodrapu“ a Velkého kina pro 2.500 diváků).

Glessgen, Hermann – byl dosazen v dubnu 1939 do oddělení kulturně-politických záležitostí (Gruppe für Kulturpolitische Angelegenheiten) u ÚŘP. V tomto oddělení se stal vedoucím referátů propaganda, divadlo a film. Zároveň byl ustanoven i zástupcem přednosta tohoto oddělení, Karla von Gregoryho. Glessgen však v souvislosti

s těmito funkcemi obdržel titul „*Zmocněnce pro filmové záležitosti*“ při ÚŘP. Tuto funkci však spolu s ostatními vykonával dočasně, dnem 1. 5. 1940 byl ze svých funkcí u ÚŘP odvolán. Více o něm viz: Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha, Karolinum 2003, s. 30 – 31 a 79 – 83.

Hlavnička, Josef – stejně jako D. Čipera byl jednatel firmy Baťa, a.s., člen její správní rady a její akcionář. Stal se třetím jednatelem fy. Baťa (od 19. 6. 1939 - viz BAPOZ i.č. 45, fol. 39, 40). Navíc byl i v úzkém příbuzenském vztahu s J. A. Baťou – oženil se s jeho sestrou Marií. Josef Hlavnička zahynul tragicky při automobilové nehodě uprostřed protektorátní doby: 24. 5. 1943.

Jelínek, Josef – nar. 11. 6. 1897, zemř. 17. 9. 1973 v Praze – začal studovat zemědělský obor na pražské technice, studium však musel přerušit kvůli I. světové válce, z níž se vrátil jako legionář. Poté založil filmovou půjčovnu Patriaf. V Praze posléze rozvinul několikero podnikatelských iniciativ: převzal kino Helios na Střeleckém ostrově, postavil kino Belvedere, dále vedl kino Alma a zřídil kina Kotva a Roxy. Mimoto vedl i jiná pražská a venkovská kina. (kino Roxy bylo v prostorách dnešních ateliérů FAMU v Klimentské ul. v Praze – pozn. autora této práce). Viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před rokem 1945*. strojopis, Praha: ČSFÚ, s. 106). Týž zdroj však uvádí, částečně nepřesné informace o jelínkovi ve spojení s HOCO-pictures. Zdroj však správně uvádí, že Jelínek zůstal poté i nadále činný v ateliérovém provozu na Barrandově, v Hostivaři i v Radlicích. Po osvobození republiky se údajně již k filmové činnosti nevrátil. K těmto tvrzením Jiřího Havelky je možno na základě výsledků bádání dodat, že Jelínek byl nejen akcionářem fy. HOST a.s., ale dokonce i společnosti A-B Barrandov, i když byl pouze minoritním akcionářem (kupř. v roce 1928 vlastnil 20ks akcií). Zároveň byl skutečně po celou válečnou dobu zaměstnancem A-B Barrandov (firmy posléze změněné na Prag-film), což nepřímo dokládá několik archiválií ve fondu HOST, a.s. uložených v NFA.

Klos, Elmar – nar. 26. 1. 1910 v Brně, zemř. 19. 7. 1993 v Praze – pohyboval se od svých 15. let u českého filmu. Kolem roku 1935 byl angažován jako „libretista“ do zlínských ateliérů, avšak spektrum jeho tamějších povinností bylo mnohem širší. Velmi úzce spolupracoval s Ladislavem Koldou, vedoucím zlínských a později i hostivařských ateliérů. V době pronájmu Hostivaře firmou Baťa byl Klos pracovní angažován hlavně tam, po jejich ztrátě se přesunul zpět do Zlína. Po přechodu zlínských ateliérů do německých rukou dostal Klos na starosti kina, spravovaná baťovskými firmami. V době „horečných“ aktivit Baťovských kolem společnosti HOCO-pictures byl formálně dočasně

ustanoven jejím „zástupcem“. V době okupace byl velmi činný ohledně plánovaného znárodnění kinematografie. Více viz: Jan Lukeš (ed.), *Černobílý snář Elmara Kloše*. Praha: NFA 2011. Klosovy aktivity poválečné, vč. režijního tandemu s Jánem Kádárem do této práce nepatří a jsou nadto poměrně známé.

Kolda, Ladislav – nar. 18. 2. 1903, zemř. 28. 1. 1983 – začínal jako filmový korespondent, posléze organizoval v r. 1931 v kině Kotva v Praze představení avantgardních filmů. Založil první pražské kino aktualit Kinema (1932). Byl produkčním u některých českých filmů, mj. u „*Muži v offsidu*“, v němž i účinkoval. Vedl zlínský Bapoz od založení ateliérů (a to i v době, kdy byl zároveň vedoucím pracovníkem v Hostivaři). Po návratu z Prahy do Zlína v r. 1942 byl z důvodu obstarávání potravin pro zaměstnance tamějších ateliérů zatčen gestapem a necelý rok vězněn v koncentračním táboře v Bautzenu. Firmě Baťa se jej podařilo pro „nepostradatelnost“ vyžádat zpět. Po znárodnění filmu byl činný ve zpravodajském filmu, dovozu i exportu filmů a taktéž v kinematografické produkci. Závěrem své kariéry vystoupil do služeb UNESCO v Paříži, posléze do OSN v New Yorku, kde několik let vedl filmové oddělení. (Viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před rokem 1945*. strojopis, Praha: ČSFÚ, s. 127)

Kratochvíl, Jaroslav, JUDr., nar. 17. 1. 1885 – ministr průmyslu, obchodu a živností v druhé protektorátní vládě gen. Eliáše (tato vláda existovala již od 27. 4. 1939, ale JUDr. Kratochvíl do ní vstoupil až po svém předchůdci Vlastimilu Šádkovi dne 3. 2. 1940). Kratochvíl „... významně pomáhal českým filmovým pracovníkům mluvit ve filmu k národu v jeho řeči. Výrazem těchto snah byly i *Filmové zně 1940 a 1941 pořádané ve Zlíně pod jeho patronací*.“ (Citace převzata z Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 134.) Server Wikipedia o něm dodává (zřejmě jej zaměnil za osobnost téhož jména a data narození), že JUDr. Kratochvíl byl zatčen gestapem v lednu 1945, byl deportován do Terezína, kde zemřel 20. 3. 1945. Anonym, Jaroslav Kratochvíl. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Kratochvíl [vyšlo 4. 11. 2010, cit. 6. 8. 2011]. (Autor této práce pravdivost informace neprověřoval).

Křeček, Stanislav – jeden z jednatelů HOCO-pictures, jinak „úředník ze Zlína“, zřejmě hlavní účetní firmy Baťa. Avšak, pokud nejde o shodu jmen, byl zároveň členem dozorčí rady v České obchodní bance (spolu s Hugo Vavrečkou, JUDr. Alexandrem Menčíkem a Miroslavem Schubertem).

Martin, Viktor, JUDr. – právní zástupce / advokát. Za okupace pracoval pro protektorátní vládu. Baťovské dokumenty ho titulují označením „*Plnomocník* /

zplnomocněnec vlády protektorátu pro filmové věci“ anebo jako „*Právní zástupce protektorátní vlády*“. Jiří Havelka jeho funkci označuje jako „*Zvláštní vládní pověřenec pro filmové věci*“ (viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 160). Po arizaci Barrandova se stal Dr. Martin právním zástupcem A-B Barrandov (viz Plná moc společnosti A-B pro JUDr. Martina ze dne 16. 3. 1940. SOA, f. KSO, sign. B XIII – 621, s. 355, příp. viz Sdělení pro KSO o právním zastupování společnosti A-B Barrandov ze dne 5. 2. 1940. SOA, f. KSO, sign. B XIII – 621, s. 347). Informace o jeho poválečném pracovním zařazení se autorovi práce nepodařilo zjistit.

Menčík, Alexander, JUDr. – vládní rada; zároveň místopředseda dozorcí rady Baťa, a. s. V dokumentech Baťa a.s. je uveden v organizačním schématu této firmy pro rok 1939-40 na pozici „sekretariát: Dr. Menčík“. Avšak JUDr. Alexandr Menčík byl zároveň v protektorátním období členem správní rady České obchodní banky (spolu s Hugo Vavrečkou, Stanislavem Křečkem a Miroslavem Schubertem).

Miesbach, Albrecht, Dr. – nástupce Dr. Bernhubera ve funkci „*Pověřence říšského protektora pro firmu Baťa*“, nastoupil v roce 1940. Dobové periodikum České slovo – Moravská Ostrava ze dne 7. 2. 1943 se o něm vyjadřuje: „*Dr. A. Miesbach pracuje jako prostředník mezi říšskými úřady a zlínskými závody...*“ (šifra mk, Vyznamenání dr. A. Miesbacha. *České slovo – Moravská Ostrava* 7. 2. 1943, výstřižek in: MZA, f. Baťa a.s., II/8, i.č. 458, s. 32). Bližší informace o něm budou samostatnou vědeckou prací autora.

Pagáč, Jaroslav – ve službách Baťova koncernu začínal jako redaktor a posléze šéfredaktor továrních novin „*Sdělení*“. Posléze začal pracovat v organizační části filmového oddělení společnosti Baťa, a.s. Po vybudování zlínských ateliérů se stal jejich technickým vedoucím.

Pfenning, Bruno, Dr. – zástupce firmy Cautio Treuhand, GmbH. V dokumentech firmy Baťa je Dr. Bruno Pfenning nazýván „*Říšským zmocněncem pro německý film*“ (Viz kupř. Záznam z jednání mezi Šenkýřem a Schubertem 31. 5. 1940. NFA, f. HOST a.s., i.č. 62).

Ripka, Hubert, Dr. – za války byl v londýnské exilové vládě zástupcem ministra zahraničí Jana Masaryka. Po válce byl za stranu Národně socialistickou jmenován ministrem zahraničního obchodu – do února 1948. (Blíže viz V.M. Havel, *Mé vzpomínky*. Nakladatelství Lidové Noviny (NLN, s.r.o.) Praha, 1993, s. 227).

Söhnel Vilém (Willi, Wilhelm), JUDr. – právní poradce u říšského protektora (viz dopis Dvořáka BAPOZu z 8.11.1939. NFA, f. HOST a.s., k. 3, i.č. 55). Jeho osoba a

jeho angažmá v protektorátní době je komplikovaná a pro tuto práci nedůležitá (Blíže viz V.M.Havel, *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové Noviny (NLN) 1993, s. 62 a 63). Dále o něm viz Petr Bednařík, *Arizace české kinematografie*. Praha: Karolinum 2003, s. 86).

Šenkýř, Antonín, JUDr. – byl prezidiálním šéfem ministerstva obchodu a předsedou Filmového poradního sboru v letech 1938 – 1939. (Viz Jirí Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*, ČSFÚ 1979, s. 250).

Tuscherer, Leopold, JUDr., nar. 8. 9. 1897 – narozen v Šarišských Lukách (dříve Šebeškelemeš) u Prešova na Slovensku. V roce 1936 se přestěhoval do Prahy. Jeho život na Slovensku je zahalen tajemstvím, byla by nutná rešerše v tamějších archivech. Z policejní přihlášky k jeho pražskému pobytu plyne jednoznačně, že byl židovského původu, v manželství taktéž se židovkou Piroskou a měli spolu dvě děti (na základě rešerše v internetové databázi izraelského muzea Yad Vashem vyplynulo, že obě děti i manželka zůstaly na Slovensku, odkud byli 10. 7. 1942 odtransportováni do Osvětimi). Kdy a jak se seznámil s pozdějšími společníky v HOCO-pictures, nelze nijak zjistit, ani to, kdy přesně si v Praze otevřel advokátní praxi. Tu však každopádně provozoval na adrese svého pozdějšího bydliště v Revoluční ul. č. 23, kde sídlila posléze dočasně i firma HOCO-pictures. V květnu 1939 Tuscherer emigroval do Paříže za svým bratrem Evženem (filmovým producentem). Na základě poválečného dopisu Leopolda Tuscherera Dr. Hubertu Ripkovi (tehdy ministru zahraničního obchodu ve vládě třetí republiky) plyne, že válku přežil. Jeho poválečné osudy již autor nezjišťoval. Rozporuplné osobnosti JUDr. Tuscherera bude věnována samostatná práce. Faksimile jeho policejní přihlášky, prokazující jeho židovský původ: viz příloha č. 7.

Vavrečka, Hugo, ing., nar. 22. 2. 1880 – byl nejen dlouholetým ředitelem fy. Baťa (od roku 1932), ale i bývalým československým vyslancem v Budapešti a Vídni (před rokem 1932). V období kolem Mnichova byl ve vládě Milana Hodžy krátce ministrem propagandy a posléze ministrem bez portfeje v následní první úřednické vládě Rudolfa Berana na sklonku II. republiky. Za protektorátu se již politicky oficiálně neangažoval. Zhruba v téže době byl mj. předsedou správní rady České obchodní banky, přičemž spolu s ním tam byli na významných pozicích i další významní pracovníci z fy. Baťa (viz Kurt Selka (ed.), *Compass Finanční ročenka /Finanzielles Jahrbuch 1942*, ročník 75, Compass /Compassverlag Praha 1942, s. 255). Hugo Vavrečka byl také mj. švagrem Václava M. Havla (viz kupř. V. M. Havel, *Mé vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny /NLN, s.r.o./ 1993, s. 72).

Winkler, Max – měl titul říšského pověřence pro německý filmový průmysl. Byl vůdčí osobou stejnojmenné kanceláře (Bureau Winkler). **Bureau Winkler** v Berlíně byla právní kancelář, která byla za doby třetí říše prostředníkem pro vykupování a důležitých soukromých podniků (zvláště filmových) a jejich koncentraci do rukou státních. V některých případech došlo k převedení vykoupených podílů přímo na státní firmy (kupř. UFA-Film GmbH), jindy zůstaly vykoupené akcie či podíly přímo v rukách Bureau Winkler. Blíže viz Tereza Dvořáková, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. DP, Praha FF UK 2002, s. 26n.

Wokoun, Vladimír – nar. 3. 7. 1886, zemř. 14. 10. 1949 – byl jedním z průkopníků čes. filmu, jako elektrotechnik zařizoval na jubilejní výstavě 1908 biograf, posléze se stal promítačem a zařizoval další kina. Stal se ředitelem pražských kin Louvre a Fénix. Aktivním byl ve Svazu filmového průmyslu (viz anonym, *Protestní schůze proti postupu říšskoněmecké firmy AEG. Film 15, 1935, č. 1 /1.1.1935/, s.3,*) a také předseda Ústředního svazu kinematografistů (viz FTK, *Filmová tisková korespondence 1, č. 259, 3.5.1935*). Byl taktéž členem Filmového poradního sboru. Jiří Havelka uvádí, že před okupací se Wokoun všech funkcí vzdal a stal se vedoucím propagace Elektafilmu. O jeho aktivitách za války se tento zdroj nezmiňuje. (výše uvedené informace jsou převzaty z uvedených dokumentů a z Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 294). Autor práce dále vybádal, že Wokoun nějakým způsobem figuroval ve výrobně-distribuční společnosti „Praha-Paříž“. Buďto ji spoluvlastnil, nebo zastupoval – alespoň tak plyne z informací v článku FTK, který referuje o exkurzi v HOSTu v r.1934: „... (Ministři) byli přítomni natáčení některých scén Binovcova filmu „Polibek ve sněhu“, který vyrábí za produkčního vedení V. Wokouna spol. Praha-Paříž.“ (viz FTK, *Exkurse v nových ateliérech HOST. Filmová tisková korespondence, č.148, /23. 11. 1934/, s.1.*). Společnost Praha-Paříž byla založena JUDr. Františkem Papouškem pro dovoz francouzských, posléze ruských filmů (viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 188).

Literatura a publikované prameny

- Anonym, Výnos říšského protektora o židovském majetku. *Věstník nařízení Reichsprotektora in Böhmen und Mähren* 1, 1939, č. 6 (7. 7.)
- Bartošek, Luboš, *Náš film*. Praha: Mladá fronta 1985.
- Batistová, Anna, *Na širokém plátně klid*. Disertační práce. Brno: Ústav filmu a audiovizuální kultury FF MU 2008.
- Bednařík, Petr, *Arizace české kinematografie*. Praha: Karolinum 2003.
- Brandes, Detlef, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Praha: Prostor 1999.
- Buňata, Petr, ing., *Český amatérský animovaný film*. Seminární práce. Praha: FF UK 2007.
- Doležal, Jiří, *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: NFA, 1996.
- Dvořáková, Tereza, *Prag-Film (1941-1945). V průniku protektorátní a říšské kinematografie*. Diplomová práce, Praha: FF UK 2002.
- Dvořáková Tereza, Im Prager Spannungsfeld. In: Roschlau Johannes (ed.), *Zwischen Barrandov und Babelsberg. Deutsch-tschechische Filmbeziehungen im 20. Jahrhundert*. Mnichov: edition text + kritik bei Richard Booberg Verlag, Cinegraph 2008
- Havel, Václav Miloš, *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové Noviny (NLN) 1993.
- Havelka, Jiří, *Československé filmové hospodářství. 1938*. Praha: Knihovna Filmového kurýru 1939.
- Havelka, Jiří, *Československé filmové hospodářství. 1939*. Praha: Knihovna Filmového kurýru 1940.
- Havelka, Jiří, *Filmové hospodářství v zemích českých a na Slovensku. 1939 - 1945*. Praha: Československé filmové nakladatelství 1946.
- Havelka, Jiří, *Filmografie pracovníků v československém filmu v letech 1898 – 1968*. (Strojopis, nedat., knihovna NFA).
- Havelka, Jiří, *Kdo byl kdo v československém filmu před rokem 1945*. Praha: ČSFÚ 1979
- Havelka, Jiří, *Kronika našeho filmu 1898 – 1965*. Praha: ČSFÚ 1967.
- Jančík, Drahomír – Kubů, Eduard – Kuklík Jan ml., „*Arizace*“ a restituice židovského majetku v českých zemích (1939 – 2000). Praha: Karolinum 2003.
- Jančík, Drahomír – Kubů, Eduard, „*Arizace*“ a arizátoři. Praha: Karolinum 2005.

- Kalašová, Marcela. Prozatímní inventární seznam fondu HOST, a.s. Praha: NFA 2008.
- Klimeš, Ivan – Heiss Gernot (eds.), *Obrazy času. Český a rakouský film 30.let*. Praha – Brno: NFA 2003.
- Klimeš, Ivan, Stát a filmová kultura, *Illuminace* 2 (34), 1999.
- Klos, Elmar, Film ve Zlíně. *Film a doba* 12, 1966.
- Klos, Elmar – Pinkasová, Hana, *Historie Gottwaldovského studia v pohledu pamětníků, očima současníků a v dokumentech*, Praha: ČSFÚ 1984.
- Koutská, Ivana – Svátek, František, *Politické elity v Československu 1918-1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994.
- Kraus, Jiří a kol., *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia 2007.
- Krejčová Helena – Krejča Otomar (ml.), Případ Binovec. *Illuminace* 8, 1996, č.4 (24).
- Kuslová, Hana, Filmové ateliéry Baťa v Hostivaři, in: *Acta Museaia Musea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně*, č.1-2, 2004.
- Lehár, Bohumil, *Přehledné dějiny n.p. Svit před jeho znárodněním*. Zlín (Gottwaldov): n.p. Svit 1959.
- Lukeš, Jan (ed.), *Černobilý snář Elmara Kloše*. Praha: NFA 2011.
- Malý, Svatopluk, *V zajetí filmu. Vzpomínky kameramana*. Praha, NFA, 2008.
- Marek, Martin - Strobach, Vít, Nový český svatý? *Nový prostor* č. 367 (18. 1. 2011).
- Milotová, Jaroslava a kol., *Židovské zlato, ostatní drahé kovy, drahé kameny a předměty z nich v českých zemích 1939-1945. Protiprávní zásahy do majetkových práv, jejich rozsah a následné osudy tohoto majetku*. Terezín: Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, 2001.
- Milotová, Jaroslava: *Ústředna pro židovské vystěhovalce v Praze. Geneze a činnost do počátku roku 1940*. In: Tereziánské studie a dokumenty 1997. Praha: 1997.
- Novotná, Vendulka, *Zlínský reklamní film 30.let*, Diplomová práce. Praha: FSV 1994.
- Oravová, Monika, *Reklamní a propagační aktivity fy. Baťa ve Zlíně do r. 1945*, Diplomová práce. Olomouc: FF UP, 2001.
- Otáhalová Libuše – Milada Červinková Milada (eds.), *Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae*. Praha: Academia 1966.
- Petrův, Helena: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1941)*. Praha: Sefer - Institut Tereziánské iniciativy, 2000.
- Průcha, Václav a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992. I. díl. 1918 – 1945*. Brno: Doplněk 2004.

- Roschlau Johannes (ed.), *Zwischen Barrandov und Babelsberg. Deutsch-tschechische Filmbeziehungen im 20. Jahrhundert*. Mnichov: edition text + kritik bei Richard Booberg Verlag, Cinegraph 2008.
- Sczepanik, Petr (ed.), *Nová filmová historie*. Praha: Hermann a synové 2004.
- Selka, Kurt (ed.), HOST, a.s., *Compass Finanční ročenka 1939*, ročník 72, Compass Praha 1939.
- Selka, Kurt (ed.), HOST, a.s., *Compass Finanční ročenka 1942*, r. 75, Compass Praha 1942.
- Skopal, Pavel, Kinematografie a město. Studie z dějin lokální filmové kultury. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity 2*, 1995
- Stejskal, Jiří, *Zlínská filmová výroba*. Disertační práce. Brno: FF UJP 1972
- Štábla, Zdeněk, *Data a fakta z dějin československé kinematografie. Sv. III*. Praha: ČSFÚ, 1990.
- Štábla, Zdeněk, *Data a fakta z dějin československé kinematografie. Sv. IV*. Praha: ČSFÚ, 1990.
- Štábla, Zdeněk, Pomocné studie k dějinám čs.kinematografie, část 5. Praha: ČSFÚ, 1985.
- Zeman, Pavel, Film, stát a politika. Německá film.propaganda do r.1945, *Illuminace 3*, 1994.

Internetové databáze:

Anonym. *Seznam vlád Československa*. Dostupný na WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_vlád_Československa> [vyšlo 23. 7. 2011, cit. 1. 8. 2011].

Anonym, *Vláda Aloise Eliáše*. Dostupný na WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Vláda_Aloise_Eliáše> [vyšlo 31. 1. 2011, cit. 1. 8. 2011].

Anonym, Cyril Bartoň z Dobenína. Dostupný na WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Cyrl_Barton_z_Dobenina [vyšlo 24. 4. 2011, cit. 9. 8. 2011]).

Archivní fondy:

- AHMP, f. MHMP I – živnostenský rejstřík. Sign. E2/122757a.
Archiv Městského soudu v Praze.
MZA, SOkA Zlín – f. Notářství Zlín.
MZA, pracoviště Zlín: f. Bařa.
MZA, pracoviště Zlín: f. Bapoz.
MZA, pracoviště Zlín: f. FAB.
NA: f. Archiv Huberta Ripky 1895 – 1948 (1950).
NA: f. Arizační spisy (AS/NSMPO).
NA: f. Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu 1939 – 1945 (1965).
NA: f. PMR – Předsednictvo ministerské rady.
NA: f. Policejní ředitelství Praha - evidence obyvatelstva 1914 – 1953.
NA: f. Pomocný výbor pro uprchlíky v Paříži.
NA: f. Státní tajemník při říšském protektoru 1939 – 1943, (f. AMV 109).
NA: f. Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha.
NA: f. ÚŘP v Čechách a na Moravě.
NA: f. ÚŘP v Čechách a na Moravě – pododdělení I. 3e, 1939 – 1945.
NA: f. ÚŘP v Čechách a na Moravě – Zástupce říšského ministerstva zahraničních věcí u říšského protektora, Praha. 1939 – 1945.
NA: f. ÚŘP v Čechách a na Moravě (f. AMV 114).
NA: f. ÚŘP v Čechách a na Moravě 1939 – 1945 (1950). Dodatky II.
NA: f. ÚŘP v Čechách a na Moravě 1939 – 1945. Dodatky s priority.
NA, f. Úřad říšského protektora - zástupce zahraničního úřadu.
NFA: f. Českomoravská společnost pro úzký film.
NFA: f. HOST, a.s.
NFA: f. Kartel filmových dovozců.
NFA: f. Svaz filmového průmyslu a obchodu.
SOA Praha: f. KSO: A-B Barrandov (sign. B XIII/621).
SOA Praha: f. KSO: Hoco-pictures/FAB (sign. C XX-174).
MV SR, ŠA v PO, pobočka Prešov, f. Zbierka matrik - mesto Prešov.
Yad Vashem: The Central Database of Shoah Victims' Names:
(http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_9H).

Časopisy a periodika:

Finanční Compass.
Filmová tisková korespondence.
Film-Kurier
Ročenka Ústředního sboru kinematografů 1939.
Der Film.
Filmtechnik (pokr.pod názvem Kinotechnik).
Úřední list Protektorátu Čechy a Morava r. 1939.
Filmová ročenka Filmového ústředí pro Čechy a Moravu.
Filmový kurýr.
Kinorevue.
Film a doba.

Citované filmy:

Blutsbrüderschaft (Philipp Lothar Mayring, Terra-Filmkunst, 1941).
Čekanky (r. Vladimír Borský, Terrafilm, 1940).
Čestná legie (Légions d'honneur, r. Maurice Gleize, Francie 1939).
Dvojí život (r. Václav Kubásek, Grafofilm / BAPOZ, 1939).
Mořská panna (r. Václav Kubásek, Zdarfilm / FAB, 1939).
Muzikantská Liduška (r. Martin Frič, Lloydfilm, 1940).
Muži v offsidu (r. Svatopluk Innemann, 1931)
Kouzelný dům (r. Otakar Vávra, Elektafilm / FAB, 1939).
Muž z neznáma (r. Martin Frič, Lloydfilm / FAB, 1939).
Podvod s Rubensem (r. Otakar Vávra, BAPOZ, 1939 /1940/).
Polibek ve sněhu (r. Václav Binovec, 1935)
Slon zachráncem (r. J. Ros-Aga /pseudonym Jaroslava Pagáče/, Baťa, a.s., 1934
To byl český muzikant (r. Vladimír Slavinský, Elektafilm, 1939).
Vy neznáte Alberta? (r. Čeněk Šlégl, Zdarfilm, 1940).

Žabec (r. Vladimír Slavinský, Excelsiorfilm / FAB, 1939).

Ženy u benzínu (r. Václav Kubásek, PDC-film / BAPOZ, 1939).

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Digitální fotokopie archiválie: Německy psaný přehled židovských podílů a akcí v oblasti protektorátu a Sudet s datací stavu k 1. 2. 1940. (Originál uložen in: NA, f. AS-NSMPO, k. 778, nestr.). Dokument je citován v kpt. 5, s. 34.

Příloha č. 2: Digitální fotokopie archiválie: Německy psaný přehled židovských podílů a akcí v oblasti protektorátu a Sudet – list týkající se filmového průmyslu. (Originál uložen in: NA, f. AS-NSMPO, k. 778, nestr.). Dokument je citován v kpt. 5, s. 34.

Příloha č. 3: Digitální fotokopie archiválie: Výňatek ze záznamu o jednání s Dr. Hotovtzem ve věci HOCO-pictures dne 15. 11. 1940. (Originál uložen in: MZA, f. FAB, k. 4, i.č. 27, nestr.). Dokument je citován v kpt. 7. 3 na s. 58 této práce.

Příloha č. 4: Digitální fotokopie archiválie: Dopis JUDr. Jana Čermáka firmě FAB ohledně árijskosti HOSTu. (Originál uložen in: MZA, f. FAB, i.č. 14, s. 15). Dokument je citován na s. 68n.

Příloha č. 5: Překlad německy psaného záznamu jednání ze dne 3. 4. 1940 mezi zástupci firmy Baťa a říšskými zástupci pro film záležitosti do českého jazyka. (Originál uložen in: MZA, f. Baťa I/4, i. č. 304, nestr.) Dokument je citován na s. 62nn.

Příloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939. (originál uložen v MZA, f. Baťa I/4, k. 114, i. č. 304, nestr.) Dokument je citován na s. 66 a 69.

Příloha č. 7.: Digitální fotokopie archiválie: Policejní přihláška k pobytu JUDr. Leopolda Tuscherera. NA, f. Policejní ředitelství Praha - evidence obyvatelstva 1914 – 1953. (Přesná signatura o umístění originálu nebyla autorovi práce s kopií přihlášky poskytnuta). Dokument je citován v kpt. 7. 2 na s. 49.

Příloha č. 8.: Digitální fotokopie archiválie: Nesignovaný návrh Baťových ateliérů v Praze – Lhotce. Dokument je citován v kpt. 9. 2 na s. 88.

Příloha č. 1: Digitální fotokopie archiválie: Německy psaný přehled židovských podílů a akcií v oblasti protektorátu a Sudet s datací stavu k 1. 2. 1940.

Filmindustrie.

Kompas Seite	Unternehmen - Firma	Stückzahl	Juden	Beteiligung in %
	A - B, Filmaktien	7.500	878	
	Elektrafilm A.G.	2.500	2.400	
	Host. Filmindustrie A.G. Prag	12.000	5.059	
	United Artist, Film - Leihanstalt A.G. Prag II.	500	10	
	Lloydfilm A.G. Brünn,	700	3	

Příloha č. 2: Digitální fotokopie archiválie: Přehled židovských podílů a akcií v oblasti protektorátu a Sudet – list týkající se filmového průmyslu (1 list)

Kompas Seite	Unternehmen - Firma	Stückzahl	Nominale in K	Ka
700	A-B Aktien Filmfabriken Prag XVI., ✓	7.500	200	1
700	Elektafilm A.G. Prag II ✓	2.500	400	1
701	Host Filmindustrie A.G. Prag ✓	12.000	500	6
702	United Artist, Film - Leihanstalt A.G., Prag II. ✓	500	2.000	1
702	Lloydfilm A.G. in Brünn, Zentrale in Prag ✓	700	200	
		23.200		

Kapital in K	Juden	Kurs 1.VIII.	Gesamtkurswert d. j. Besitzes	Beteiligung in %
1,500.000	378	300	119.400	5.30%
1,000.000	2.425	400	970.000	97.%
6,000.000	4.914	Wertlos	.-	41.20
1,000.000	10	1.000	10.000	2.
140.000	3	50	150	0.40
7.780			1,099.550	

Příloha č. 3: Digitální fotokopie archiválie: Výňatek ze záznam o jednání s Dr. Hotovtzem
ve věci HOCO-pictures dne 15. 11. 1940.

Na dohodnutou kupní cenu per K 67.500.-
bylo již zaplaceno:

1/ Dru. Totzauerovi pro Dra. Tuscherera	K 12.500.-
2/ Jelínkovi	K 5.000.-
3/ na směnku Letsch /dlužníci Jelínek a Dr. Tuscherer/	K 15.000.-
	celkem K 32.500.-,

zbývá k zaplacení K 35.000.-.
Z toho má dostat Jelínek K 10.000.- a na výše uvedenou
směnku Letsche má býti zaplaceno dalších K 25.000.-.

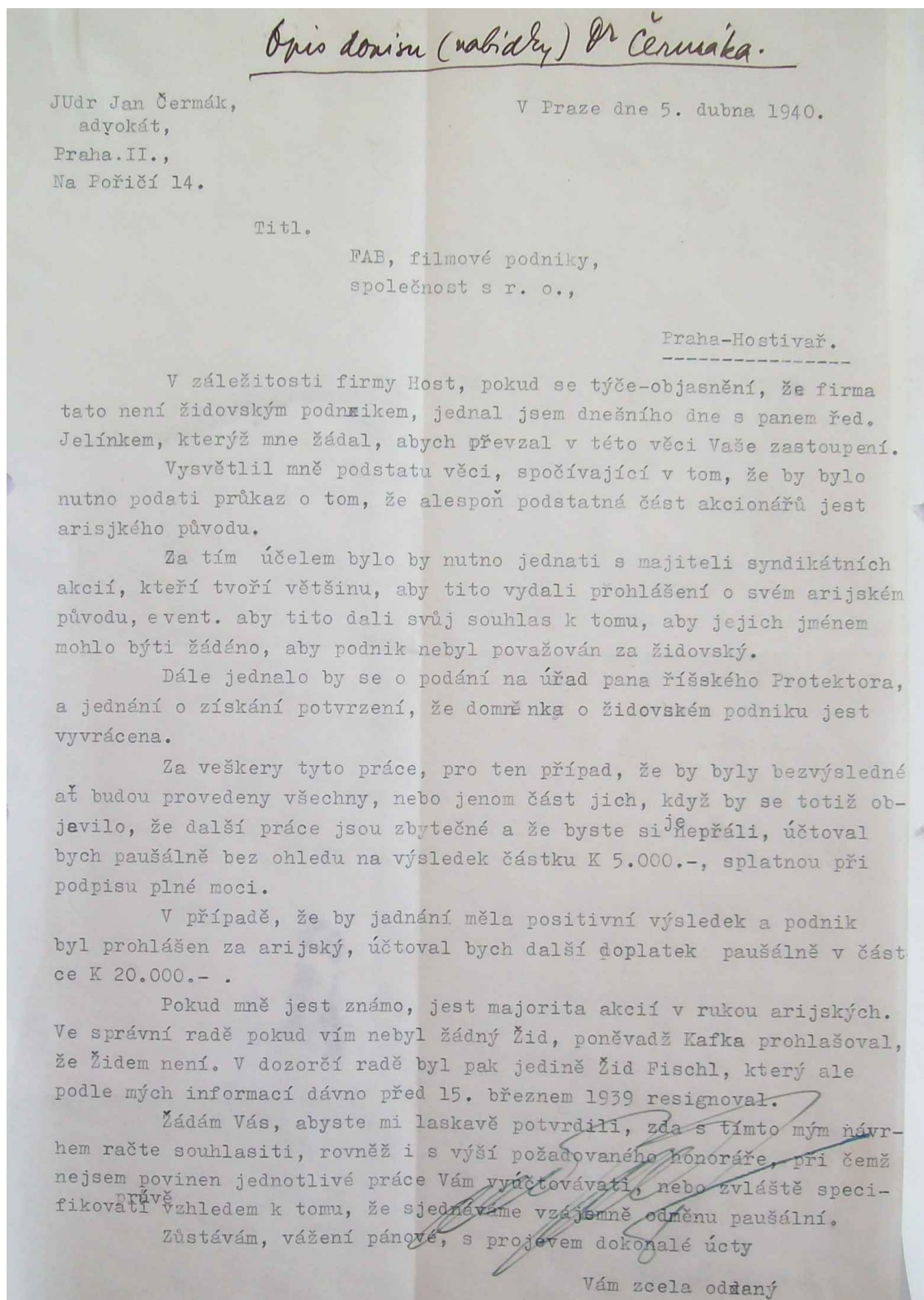
Tento zbytek kupní ceny bude zaplacen, jakmile všechny
výše uvedené formality pod kontrolou Dra. Hotovtze a Koldy
budou pravoplatně provedeny, proti vrácení směnky Letsch
a proti prohlášení, podepsaným p. Wokounem, Jelínkem a
Drem. Totzauerem v zastoupení Dra. Tuscherera, že veškeré
závazky dle postupní smlouvy byly firmou Bata a firmou
Bapoz řádně splněny.

Ve Zlíně dne 15. listopadu 1940.

*Dle pokrocknutí p. Koldy je p. Koldy
Koldy, aby byl Jodily předat kúce i v špítku,
má se věci nic nepanikas a kúdit se kúce
s Koldou zburit. 18/ XI 40*

J. Wokoun
Koldy

Příloha č. 4: Digitální fotokopie archiválie: Dopis JUDr. Jana Čermáka firmě FAB ohledně arijskosti HOSTu.

Příloha č. 5: Překlad německy psaného záznamu jednání ze dne 3. 4. 1940 mezi zástupci firmy Baťa a říšskými zástupci pro film záležitosti do českého jazyka. Některé německé výrazy, které je možno vyložit více způsoby, případně které mohou mít v češtině posunutý význam, jsou v kurzívě uvedeny v závorkách.

**Praha 4. 4. 1940 – ZÁPIS o dne 3. 4. 1939 proběhlém jednání
ohledně filmového ateliéru "FAB" v Hostivaři**

Přítomni: pan Glessgen, zástupce říšského protektora pro filmové záležitosti (*Filmwesen*) v protektorátě; pan Karl Schulz, treuhänder HOST; a. s., pan Dr. Bernhuber; za firmu Baťa, a. s.: pan Schubert a pan Kolda.

K tomuto obchodnímu jednání sdělil Dr. Bernhuber zástupcům firmy Baťa, že na základě dojednaných podmínek (*unter der ausdrücklichen Bedingungen*) nebude přizván žádný právní zástupce nebo právník (*Rechtsanwalt oder Jurist*), jelikož se jedná pouze o obchodní jednání. Cíl jednání je zjistit (*erfahren*), jaké nabídky němečtí zástupci nabídnou BAPOZU. Co se týče ateliérů v Hostivaři, Dr. Bernhuber v úvodních slovech řekl, že by záležitosti rozdělil do dvou skupin:

- 1) Je v říšském zájmu, aby všechny filmové záležitosti (*Filmwesen*) v Protektorátě byly koncentrovány, a proto bude ateliér FAB převzat.
- 2) V důsledku převzetí bude jednáno s FAB o převzetí vnitřního vybavení ateliérů.

Gleesgen: uvedl, že filmové záležitosti (*Filmwesen*) v protektorátu musí být přestavěny na téže bázi jako v říši, tj. že filmová výroba v protektorátu musí být zestátněna. Zestátnění bude provedeno tak, jako již dosud to bylo provedeno u AB a jako již brzy nastane u firmy Elekta, tj. bude založena nová společnost, ve které říšská vláda bude vlastnit 51 % a protektorátní vláda 49 %. Podstatné je, že účastenství protektorátní vlády bude přímé, tj. kapitálový podíl bude směřován přímo od vlády, k volnému použití, s vyloučením prostředníků, jako je kupř. banka. Taková koncentrace je nutná, protože od 1. dubna bude takto zařízena celá filmová produkce v protektorátu a to z toho důvodu, že místo dnešních 40 - 50 filmů se bude smět točit ročně jen 25 filmů. Je přece známá skutečnost, že z dnešního velkého množství českých filmů je jich 10 - 15 vyslovených kýčů (*ausgeprochene Kietsch*). Kvůli snížení počtu budoucích českých

filmů bude samozřejmě každý samostatný film moci obdržet více péče; a protože státní finanční podpora zůstane ve stejné výši, obdrží každý film k dobru vyšší částku. Toto opatření se také prokáže jako podpora českých filmů a ne jako utlačování těch, které by mohly obsahovat kulturně-politické významy. Filmové záležitosti mají nejen propagandistickou, nýbrž také politickou důležitost, kterou říšská vláda nemůže nechat bez povšimnutí. Musí být zřízena přísná kontrola všech filmových záležitostí (*Filmwesen*); jako příklad pro správnost tohoto pojetí může být uveden film "*To byl český muzikant*". Tento film je umělecky veskrze na výši (*durchaus auf der Höhe*), je to hezký film, ale posloužil jen k tomu, že u českého lidu vyvolal hysterické reakce. Neleží v zájmu říšské vlády, aby se stavěla proti české filmové produkci, naopak, ale takovéto filmy nebudou již moci v budoucnu být natáčeny. Syžet k příštím českým filmům smí být vybírán jen z obyčejného života, které českému publiku neposkytne žádnou příležitost, předvést svůj hysterický nacionalismus (*hysterisches Nationalismus zum Ausdruck bringen*). Pokud pro český lid není možné, v dnešní politické situaci, vyjadřovat své politické myšlenky jinak než používat k tomu filmy, - tak takové musí pro budoucnost skončit (*aufhören*).

Ohledně provedení programu koncentrace ve filmových záležitostech je nutné, aby filmová výroba, i co se ateliérů týče, byla v jedněch rukách, lépe řečeno ve dvojích rukách, shrnuto, bude založena nová společnost, na které se budou podílet říšská vláda a vláda protektorátní.

Ve věci firmy Baťa upozorňuje zástupce pro filmové záležitosti v protektorátu na židovské zákony a sice za účelem (*und zwar zu dem Zwecke*) ateliéru, který byl zachráněn před dražbou a bude zachráněn včasným převzetím nově založenou firmou (*der Atelier vor der Versteigerung stand zu retten und um Zeit zur Ueberführung des Ateliers an die neu zu gegründete Gesellschaft zu gewinnen*). Tomuto účelu slouží také druhý prováděcí výnos k nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyloučení židů z hospodářství protektorátu. Toto druhé prováděcí ustanovení (*zweite Durchführungsbestimmung*) bylo vydáno 19. března a stanovilo, že židovským podnikům v oblasti filmových záležitostí (výroba; ateliéry, kopírovací stanice, půjčování, kina, atd.) bude od 15. dubna 1940 zakázána hospodářská činnost.

Do koncentrace filmových záležitostí jsou zahrnuty jen celovečerní filmy, ale ne krátké filmy a kulturní filmy, které i v budoucnu zůstanou k volné výrobě, a také je i nadále firma FAB bude moci samostatně natáčet. Bylo rozhodnuto, že produkce 25

českých filmů, které v budoucnu budou povoleny, bude rozdělena takto: 14 filmů budou natáčet společnosti Slavia a Elektafilm, event. v dohodě s Tobis a UFA, 5 filmů natočí společnost Lucerna, 6 filmů zůstane rezervováno k volné výrobě. Stížnost, kterou firma Bapoz vnesla proti výpovědi treuhändera Schulze, je na základě uvedených důvodů zcela indiskutabilní, a je jen překvapivé, že se firma Baťa k těmto krokům nechala unést.

Schubert: děkuji Dr. Bernhuberovi, že umožnil dnešní rozhovor. Pan Dr. Bernhuber se v posledních týdnech v této záležitosti obracel k různým vedoucím pánům firmy Baťa, avšak bez možnosti říci, co skutečně bude požadováno; ale dozvěděli jsme se jen, že se jedná o říšský zájem, a že atelier má být převzat říší, nebo společností, na níž se má podílet říšská vláda a protektorátní vláda. Říšský zájem je nám svatý (*heilig*) a my se před každým nařízením skloníme (*beugen*), které nám bude oficiálně vládou sděleno. Já se avšak nemohu souhlasit s oním výrokem pana Glessgena, že podání stížnosti bylo indiskutabilní. Byla to právní cesta, která nám zůstala otevřená a my jsme ji při prohlédnutí naší situace museli použít. Pokud se pan Glessgen přesto diví, že jsme stížnost podali, musíme se my podívat, že atelier byl vypovězen, aniž bychom předtím byli o záměrech říšské vlády informováni.

Schulz: Jako treuhänder jsem musel výpověď podniknout (*vornehmen*), bylo to mé právo!

Schubert: Nepochybují o právu treuhändera, nýbrž ukazují, že my máme právo se hájit, ostatně podání stížnosti nebylo pro nás na rozdíl od jiného hlediska (*Standpunkt*) tolik důležité. Výpověď treuhändera byla bez lhůty (*fristlos*). Kdybychom tedy proti výpovědi nepodali žádnou námitku, byla by výpověď pravomocná a nám by nezbylo nic jiného, než atelier opustit. Díky podání stížnosti jsme získali čas zeptat se na další postup a podniknout vhodné kroky.

Glessgen: Měli jste okamžitě po obdržení výpovědi přijít ke mně a věc projednat se mnou.

Kolda: To jsme také učinili a to skrze intervenci našeho právního zástupce pana Dr. Neuwirtha, který nám ohledně s Vámi proběhlého jednání předal písemnou zprávu. V této zprávě prohlašuje pan Glessgen: „Výpověď byla vyřknuta, protože treuhänder je přesvědčen, že prý nájemní smlouva H o s t - B a p o z není v ohledu k židovským zákonům v pořádku“ („...im Hinblick auf die Judengesetzgebung nichtig sei“). Za tohoto stavu věcí nám nezbylo nic jiného, než podat stížnost.

Glessgen: Byla to záležitost čistě hospodářská a vy, pane Koldo, jste měl za mnou přijít osobně a ne si na pomoc brát právníka.

Dr. Bernhuber: Stížnost nebyla jen zbytečná, nýbrž i formálně nesprávná. Vaši četní právníci provedli nepotřebné kroky a tím Vám způsobili nadbytečné výlohy (*überflüssige Auslagen*). Kdybych byl firmou Baťa, přiměl bych proto Vaše právníky k osobní odpovědnosti.

Schubert: Závěr soudu ohledně odkázání na německý zákon musíme obdržet také písemnou cestou (*Der Beschluss des Gerichtes über die Verweisung an das deutsche Gericht sollen wir auf schriftlichen Wege bekommen.*) Naše firma zatím ještě nerozhodla, co dále podnikneme, pokud by výpověď byla pravomocná a ateliér tedy ztratíme, nebo zda nastoupíme další právní cestu skrze odvolání na krajský soud anebo skrze podání nové stížnosti k německému soudu. Pokud bychom se rozhodli k tomuto postupu, nebude to kvůli vyhrocení proti někomu, nýbrž jen k ochraně našich zájmů a především k získání času na přátelskou výměnu názorů.

Po delším čase debatování o výpovědi a o údajné nesprávnosti procesní cesty přerušil Dr. Bernhuber debatu a navrhl, aby došlo k návratu k projednávání obou bodů.

Schubert: Opakuji naši připravenost ihned vykonat vše, co nám bude vládou nařízeno a prosím o potvrzení, že tento příkaz o převzetí ateliérů ze strany vlády, případně ze strany česko-německé společnosti, obdržíme.

Glessgen: Ihned zítra zadám objednávku Dr. Martinovi o projednání u českého ministerstva obchodu, aby Vám byl vydán příkaz k předání ateliérů. Poněvadž naplnění Vašich prodlužujících formalit bez pochyby dlouho neobstojí, můžeme hned přejít k projednání druhého bodu. Představujeme si tu věc tak, že okamžitě převezmeme fundus, tj. aparaturu, kulisy, a ostatní zbývající inventář event. převezmeme zakoupením. Pokud bude kupován také fundus, to bude jasné až 1. října, tedy to bude rozhodnuto později.

Schubert: Prosím, pošlete nám tento návrh písemně, protože vše je zatím stanoveno příliš vágně, plánovaná česko-německá společnost zatím neexistuje, je proto nejasné, kdo může fundus převzít. Ježto aparaturu potřebujeme ve Zlíně, provedeme, jakmile výpověď se stane platnou, její odvoz do Zlína, protože....

Glessgen: Pokud si hodláte fundus odvážet, a vůbec, pokud budete činit jakékoli potíže, zakážu vám okamžitě natáčení kulturních filmů.

Schubert: Byl jsem pozván k jednání, jsem tedy připraven jednat, ale nikoliv pod výhrůžkami (*Drohungen*), které jsou vyslovovány předtím, než svou větu dovedu ke konci.

Bernhuber: Navrhuji ani sdělení pana Schuberta o vyklizení ateliérů, ani poznámky pana Glessgena nebrat v potaz.

Schubert: Já však musím na svém sdělení trvat (*verharren*), které ovšem ještě chci doplnit, což mi totiž pan Glessgen svým přerušením neumožnil: Jakmile výpověď bude pravomocná, převezeme si svůj fundus do Zlína, protože nám sdělený návrh přijde nejasný (*zu wag ist*) a možná také prováděný na základě mylného předpokladu. Bylo mi však včera od Dr. Martina, zmocněnce české vlády pro filmové záležitosti, sděleno, že naše veškeré výdaje na vybavení ateliérů a za pořízení fundusu obnáší 500.000 K, ve skutečnosti však stálo 5,5 milionu K.

Schulz: Chci vás upozornit, že od 4. listopadu je atelier je vojenským podnikem (*Wehrbetrieb*) a z těchto důvodů nemůže být vyklizen (*entfernt*). Odstranění zařízení se nazývá sabotáž a je trestné.

Schubert: Beru na vědomí, že atelier je vojenským podnikem a že nemůžeme nic odvézt, což jsem dříve nevěděl. Ale také potom nejsme ochotni jednat o prodeji dříve, dokud neobdržíme oficiální pobídku (*Aufforderung*).

Glessgen: Chci vás upozornit, že mám možnost zakázat vám další výrobu, takže atelier bude uzavřen a pracovníci skončí na dlažbě (*auf den Pflaster liegen werden*).

Schubert: Toto by bylo velmi neradostné (*bedauerlich*), my ale nemůžeme nic jiného dělat, než vzít tuto výhrůžku na vědomí a přijmout příslušná opatření. (*uns angedrohten Massnahme zu fügen*).

Glessgen: Tímto jednáním fa. Baťa ukazuje, že firma Baťa ve svém boji neváhá k dosažení svého cíle využít zaměstnance bez práce (*fa. Baťa in ihrem Kampe nicht scheut, sich der auf der Strasse liegenden arbeitslosen Arbeiter zu bedienen*). Teď je mi konečně jasné, kam bylo skutečně podáním stížnosti cíleno.

Schubert, Kolda: Tyto náznaky (*die Andeutung*) přijdou nám zcela nerozumné a my vás žádáme, abyste nám je blíže vysvětlil.

Glessgen: Když to chcete, řeknu vám to zcela otevřeně: Vaše stížnost představuje pro říšského protektora u r á ž k u (*Affront, zvýrazněno v textu, pozn.překl.*).

Schubert: Musím pro zopakování Dr. Bernhuberovi vysvětlit, že jsme připraveni stížnost vzít zpět a usednout za zelený stůl, pro případ, že také výpověď bude vzata zpátky.

Také jsme připraveni pozastavit další procesní stíhání (*Verfolgung*), pokud od vlády obdržíme výzvu, opustit ateliér a vybavení předat.

Glessgen: Hned zítra pošlu příslušný dopis zmocněnci pro české filmové záležitosti Dr. Martinovi a jeho požádám, aby Vás cestou českého ministra obchodu vyrozuměl o přání říšské vlády. Současně ale provedeme inventuru (*Bestandaufnahme*) vybavení ateliérů, tak aby také hned mohlo být provedeno převzetí.

Schubert: Také v této věci Vás žádáme, aby nám byl nejprve dodán oficiální výzvu (*Auftrag*) vlády.

Schulz: Nesmíte zapomínat, že jsem treuhänder pro ateliéry a mám proto právo, provést inventuru na základě této mé funkce bez jakéhokoliv svolení (*Einwilligung*).

Schubert: V tomto případě pochopitelně nepotřebujeme žádnou oficiální výzvu a beru na vědomí, že toto budete provádět na vaše vlastní zmocnění (*Ermächtigung*).

Schulz: Nebudu tohoto mého zmocnění nijak využívat, pokud s námi provedete dobrovolně (*freiwillig*) inventuru a ocenění vašeho zařízení. To vše výlučně pro urychlení (*Beschleunigung*) celé záležitosti, tak abychom po oficiálním uvědomění (*Verständigung*) ohledně našeho prvního bodu mohli přikročit urychleně k převzetí zařízení. Jsme připraveni zařízení okamžitě převzít a to tak, abychom od 17. 4. měli již celý ateliér v držení.

Kolda: Jsme připraveni veškeré naše podklady připravit, jakmile obdržíme příkaz. Není proto nutné inventuru provádět před oficiálním vyrozuměním.

Schubert: Musím opakovat, že potřebujeme zařízení ve Zlíně, a není proto pomýšlení (*Beabsichtigen*), je prodávat.

Glessgen: Jsme připraveni umožnit, abyste si některé díly vybavení, které nebudeme potřebovat, převezli do Zlína.

Schubert: Podle našeho dosavadního rozvažování budeme potřebovat ve Zlíně vše.

Glessgen: Vaše zpěčování (*Weigerung*) provést inventuru již teď ukazuje zřetelně, že nám pouze chcete dělat potíže, které jsou absolutně nepotřebné (*unnützt*), protože bylo přese všechny věci rozhodnuto (*weil über die Sache bereits entschieden wurde*). Mohli jste už vidět, že všechno vaše namáhání je marné (*nutzlos*), lhostejno (*gleichgültig*), jestli intervenujete v Praze nebo v Berlíně. Celá ta záležitost začíná mi již poskytovat povyražení (*Spass zu machen*). Bohudíky jsme v protektorátu ve filmových záležitostech autonomní a Berlín nám nemůže nic předepisovat, i kdyby jste Vaše intervence ještě navýšili (*Gottlob sind wir im Protektorat im Filmwesen autonom, und*

Berlin kann uns da nichts vorschreiben, auch wenn Sie Ihre Interventionen da noch erhöhen).

Schubert: Ohledně ukončení této věci budu Vám ještě jednou opakovat naše stanovisko: jsme připraveni vše splnit, co po nás bude oficiálně žádáno. Ohledně prvního bodu panuje jasno. (*herrscht Klarheit*). Ohledně druhého bodu žádáme vás o co nejpřesnější návrh, event. o alternativy. Říkáte mj., že vybavení bude pronajmuto, ale my nevíme, kdo bude nájemcem, když dosud česko-německá společnost neexistuje.

Schulz: Vybavení převezmu já, jakožto treuhänder.

Schubert: Nemohu posoudit, zda Vy jakožto treuhänder, můžete poskytnout garance za převzaté vybavení, kupř. za ztráty nebo škody, které snad mohou nastat.

Schulz: Můžeme věc udělat tak, že vybavení do konečného odkoupení převezme společnost Elekta. Ale je přebytné, abych Vám v této věci zhotovoval písemný návrh.

Schubert: Musím na písemném návrhu trvat.

Glessgen: Je to skutečně komické, že neustále (*fortwährend*) mluvíte o písemném sdělení, přece jsme se sešli, abychom věci projednali a písemné podklady proto nejsou nutné; sdělte mi, proč tak tvrdohlavě (*hartnäckig*) trváte na písemném vyrozumění.

Schubert: Pan Kolda a já jsme jen zaměstnanci firmy Baťa, kde je zaveden systém osobního ručení za své činy; obdržíme ve Zlíně stovky otázek, které eventuelně nebudeme schopni vysvětlit, navíc jak musím přiznat (*gestehen*), že mi ta věc stále není jasná.

Glessgen: To jste měl říct dávno, že firma ve Zlíně k vašim slovům nebude mít důvěru. (*Das hättest Sie längst sagen sollen, dass die firma in Zlín Ihren Worten keinen Glauben schenken wird*). Chcete vaší firmě za každou cenu dokázat že dokážete vyhrávat, a když se vám to nedaří, tlačíte nás, abychom Vám zhotovovali písemné návrhy. Ujišťuji vás, že nemáme žádný úmysl (*keine Absicht*), utlačovat (*vergewaltigen*) český film, ale na druhé straně musíme Váš postup odmítnout. Musíte náš návrh projednat, protože představuje naši moc / vládu / sílu a způsobí, aby jste před touto silou ustoupili. (*Sie wollen unseren Vorschlag zu verhandeln als eine Gewalt darstellen und tun so, als ob Sie einer Gewalt weichen sollten.*)

Schubert, Kolda: M l č e n í (*S c h w e i g e n*).

Praha, 3. dubna 1940.

Překlad: Petr Buňata

Příloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 1 a 2.

prospědků, které mu nejsou k dispozici, ježto mnoho osob z filmového průmyslu muselo nastoupiti vojenskou službu. Nejde tedy o to, aby snad atelier byl odevzán českému filmovému tvoření na trvalo, nýbrž jde pouze o přechodné využití atelieru v plné míře tak, aby tomuto požadavku německého filmu mohlo býti učiněno zadost. Je mu známo, že v atelieru Host je mnoho prázdných dnů, kdy se nenatáčí. I v atelierech AB jsou některé prázdné dny přes hodně vybudovanou nynější organizaci pana Schulze. Definitivní pořádek lze však učinit v tom jenom tehdy, když oba atelieru budou pod jedním vedením. Vedle toho atelier Host je velmi špatně vypraven a bude třeba učiniti tam velmi mnoho investic tak, aby odpovídal požadavkům německých filmařů. Bude třeba poříditi nejenom nové aparatury, nýbrž i stavebně upravit nejen atelier, nýbrž i vedlejší místnosti, jako šatny a pod. To bude státi velmi mnoho peněz, které může stát investovati jenom tehdy, když bude úplným pánem v atelieru.

Dr. Kratochvíl resumuje, že jde tedy o plné využití atelieru, a to především pokud jde o plné využití natáčecích dnů a za druhé o investice, jež je třeba v atelieru ještě podniknouti. Zůstává ovšem otevřenou otázkou, zda obou těchto účelů lze dosáhnouti také s firmou Baťa anebo bez firmy Baťa. On sám je náhledu, že lze nalézt řešení, při němž by mohlo býti použito spolupráce firmy Baťa.

Pfennig: Při dnešním nedostatku surovin soukromý podnik nemůže si zaopatřiti nutné suroviny, potřebné pro zařízení, kulisy atd. To může být opatřiti jenom stát. Vedle toho jenom stát může zaručiti racionelní vedení. Firmě Baťa nemá tím však býti znemožněno točení jejích reklamních a

(s. 2)

Z á z n a m

o jednání dne 27. dubna 1940 v ministerstvu obchodu za předsednictví ministra Dr. Kratochvíla ve věci filmových atelierů H o s t .

Přítomni: ministr Dr. Kratochvíl, Dr. Pfennig ze Bureau Winkler v Berlíně, Schulz, komisař, Treuhänder Hostu, Glessgen, zástupce říšského protektora, Hein, revisor Bureau Winkler v Berlíně, Dr. Schwerin, právní zástupce Bureau Winkler, Dr. Martin, zplnomocněnec pro filmové věci za fu Baťa p. Schubert a p. Kolda.

Glessgen ujal se první slova a poukázal na memorandum, které jsme odevzdali ministru obchodu. Tím, že bylo prohlášeno, že firma Baťa je "filmfremd", nebyly brány v počtybnu umělecké kvality filmů firmou Baťa vyráběných, nýbrž pouze okolnost, že firma Baťa nemá hlavním předmětem podnikání točení filmů, nýbrž dělání bot, a že je snahou říše, očistiti filmové podnikání tak, aby filmy podnikaly pouze osoby, věnující se výhradně filmu, a aby průmyslové koncerny nebraly tím chleba společnostem, které mohou dělati filmy, ale neboty. Zamýšlené převzetí atelieru nemá za účel dotknouti se hospodářské stránky filmového tvoření, nýbrž stránky umělecké, za kterýmžto účelem je třeba i hospodářské věci soustřediti v jedné ruce.

Pfennig k tomu dodává, že německý film za dnešní situace v Říši potřebuje více technických

(s. 1)

Priloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 3 a 4.

práci a v nichž byla vedoucím činitelem nejen v Čechách a na Moravě, nýbrž v celé Evropě, jak jí bylo také přiznáno na světové výstavě v Paříži v r. 1937. Ohledně podrobností poukazuje na memorandum, odevzdané panu ministroví obojdu. Točení těchto filmů bylo by nejlépe stříženo, nýbrž úplně znemožněno. Aby tyto filmy byly udrženy na své umělecké výši, je třeba nejen dokonalého technického zařízení, nýbrž velkého štábu spolupracovníků a tím také možnosti, aby ateliery a technické zařízení bylo možno přejíčovati i jiným podnikatelům tak, aby tento celkový náklad a tato režie byly rozděleny. Bude-li firma nucena vzdáti se atelieru, znamená to tedy nejen poškození této kulturní činnosti, nýbrž její konec. Není nikoho v Protektorátě, kdo by se mohl věnovati této činnosti a kdo by nahradil tuto činnost. Kdyby firma měla točiti tyto filmy dále, aniž by měla možnost kryti tuto režii pronajímáním celých atelierů, přišly by filmy jednak příliš drahé, jednak nemohly by býti drženy na umělecké výši, na níž jsou dosud a na níž jsme právem pyšní.

Přesto však, je-li zájem Říše a zájmem vlády Protektorátu, aby firma Bata zastavila tuto činnost, učiníme tak, dostaneme-li k tomu příkaz.

Glessgen: My mluvíme každý jinou řečí. Nemyslím tím německy a česky, nýbrž to, že my mluvíme ve smyslu nacionálně-socialistickém, zatím co vy mluvíte ve smyslu českého nacionalismu. To, jakým způsobem firma Bata podporovala kulturní zájmy, bylo snad možno za dřívějšího režimu, ale dnes průmyslové podniky nesmějí kulturu dělati, nýbrž je to stát, který musí celou kulturu řídit /steuern/.

Dr. Martin: Bylo řečeno, že v atelieru Host je třeba činiti velké investice, a dále, že

(s. 4)

kulturních filmů, nýbrž má jí býti zaručen určitý počet natáček dnů. Důležitou otázkou je však otázka věřiteli firmy Host, kteří za nynějšího stavu dostávají pouze 120.000 Kč ročně, což nepředstavuje ani zřícení jejich kapitálu.

Glessgen soudí, že jsou pouze dvě otázky, a to zda převzetím atelieru by byla firma Bata hospodářsky poškozena, a za druhé, zda by tím byl poškozen český film. Na obě otázky musí podle toho, co bylo již o věci řečeno, dáti negativní odpověď. Firma Bata dostane zaplacení své investice a bude jí umožněno točení reklamních filmů. Český film pak nejlépe bude poškozen, nýbrž dokonce bude za pomoci. Je přece dostatečně známo, že dosavadní česká produkce 40 filmů do roka byla většinou Kietsch, zatím co omezením na 25 filmů ročně bude dosaženo toho, že budou vyráběny jenom filmy prvotřídní. Může se proto právem osaditi za otce českého filmu, třebaš toto jeho otcovství zatím není uznáváno.

Dr. Kratochvíl konstatuje, že nejde o otázku změny v majetnictví, nýbrž pouze o řešení na přechodnou dobu, aby ateliery byly plně využity a aby veškerá výroba filmů bylo koncentrováno. Je proto náhledu, že těchto požadavků lze učiniti zásti i jinak, než úplným převzetím atelieru.

Schubert odpovídá napřed na obě otázky pana Glessgena. Je možno, že převzetím atelieru firma Bata nebude hospodářsky poškozena, kdyby jí byly zaplacený všechny investice a všechny výlohy. Naproti tomu nemůže soublasiti s názorem pana Glessgena, že český film by tím škody neutrpěl. Firma FAB točila a točí reklamní, výchovné, kulturní a technologické filmy, v nichž vykonala pionýrskou

(s. 3)

Priloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 5 a 6.

Dr. Martin navrhuje, aby byla založena, obdobně jako tomu bylo u AB, zvláštní společnost za účasti Říše a firmy Baťa. Dr. Martin vřelými slovy ujímá se firmy Baťa a jejího dosavadního přínosu pro český film. Odvádňuje proto nutnost nevyháněti firmu Baťa jejími dosavadními zásluhami o český film a žádá, aby se k tomuto návrhu vyslovila firma Baťa.

Glessgen však odmítá návrh s tím, že by to bylo další komplikování. Němci nemají v úmyslu utiskovati nebo poškozovati český film, který se má-že nejenom dále volně vyvíjeti, nýbrž dokonce zlepšiti, protože omezením počtu filmů na 25 bude zlepšena jejich kvalita. Pak se také ukáže správnost jeho tvrzení, že on je skutečným otcem českého filmu. Je to přirovnatí k vydávání novin. Němci nechtějí se míchat do redakce, je to pouze tiskárna, kterou přejímají, která nemá s kulturní částí nic co dělat. Při tom v té tiskárně je plně zaručeno, aby se mohli tisknouti i ten český časopis, vybudovaný v redakci zcela samostatně.

Schubert: Pan Glessgen zmínil se prve o tom, že nemůžeme si rozuměti, protože mluvíme každý jiným jazykem. Nebyl jsem ochoten s tím souhlasiti, ale po těchto vývodech pana Glessgena s tím souhlasím, ovšem z jiných důvodů, než jaké původně pan Glessgen uvedl. Pan Glessgen mluví řečí velkého národa, který má mnoho filmových atelierů, nám však zbývá již jen jediný atelier, který bychom si chtěli udržeti ve vlastních rukách. Je to kus pýchy máti nejenom vlastní redakci, nýbrž i vlastní tiskárnu. Tomu ovšem velký národ nemůže dobře porozuměti, poněvadž nepřichází do situace, aby musel svůj časopis dáti tisknouti v tiskárně jiného národa. I ta tiskárna je kus kulturního života a nemůžeme

(s. 6)

na převzetí atelieru má se účastniti z polovice také protektorátní vláda. Protože tedy i protektorátní vláda musela by se účastniti z polovice na těchto investicích, bylo by třeba napřed zjistiti, zda vláda Protektorátu má v úmyslu na tom se kapitálově účastniti.

Glessgen: Vláda nebude muset dáti na investice ani haléř, nýbrž to se zaplatí z provozního kapitálu filmové společnosti, která by atelier převzela, případně ze společnosti AB nebo TERRA.

Dr. Kratochvíl: K tomu, aby filmové podnikání bylo vedeno se strany státu, není dle jeho náhledu nevyhnutelně třeba nové společnosti, nýbrž stačila by společnost existující, na př. Elekta-Slavia, kdyby se jí pronájem dostalo využití atelieru. Tím byly by chráněny dostatečně německé i české zájmy. Bylo řečeno, že jde o přechodné převzetí atelieru na dobu dvou let. Bylo by tedy napřed třeba zjistiti, co se stane po uplynutí těchto dvou let s investicemi, t.j. zda tam zůstane majitel atelieru, anebo zda budou odvezeny. Hlavním důvodem dnešního jednání je zajistiti zájem německé filmové produkce pro tuto přechodnou dobu dvou let. Je tedy otázkou, zda lze to udělati jenom bez Bati nebo zda bylo by možno učiniti to v dosavadní formě za účasti firmy Baťa. Bylo by tedy myslitelné, že dalo by se nalézti takové řešení, dle něhož by se rozdělil výnos z atelieru, a to podle počtu německých filmů, které by se tam točily.

Dr. Schwerin: Tento námět by znamenal jakési provozní společenství /Betriebsgemeinschaft/. Muselo by se všechno dobře propočítati, což by přinášelo obtíže zvláště při změně poměrů. Obtíže byly by i v otázkách dispozičních, bylo by třeba vlastní administrativy, vlastního účetnictví atd.

(s. 5)

Příloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 7 a 8.

ke kulturním potřebám národa. Poměry v Čechách a na Moravě jsou v tomto ohledu velmi odlišné od poměrů v bohaté říši, a proto zde jednotlivci a jednotlivé firmy musejí sami přispívat ke kulturním potřebám. Tvrdí-li se, že jsme "filmfrend" a z toho důvodu nám mají být vzaty filmové ateliery, mohlo by se státi, že třeba nám bude nařízeno zastavit vydavatelskou činnost nebo pořádat výstavy a salony. Neřeje-li si říše nebo vláda Protektorátu této naší činnosti, má vědycky možnost nám ji zakázat, lze však těžko od nás žádati, abychom to učinili sami a dobrovolně.

Dr. Kratochvíl žádá, aby p. Pfennig sdělil, jak si představuje celou konstrukci převzetí atelieru.

Pfennig si to představuje tak, že by některá existující filmová společnost /AB, Elekta-Slavia/ převzala smlouvu Bapoze s Hostem, načež by provedla v atelieru všechny nutné investice a zkonaleni. Firmě Baťa byla by dána možnost, aby v atelierech točila i dále své propagační filmy, a to tím, že by byl zaručen určitý počet natáčecích dnů, t. j. asi 50. Po převzetí nájemní smlouvy od Bapoze bylo by jednáno s věřiteli Hostu a dojednána s nimi určitá lháta /Stilhalte/ asi na dva roky. Hypoteky lze odhadnouti dnes asi na 9 mil. K., což při 5% zúročení by činilo asi 450.000 K ročního nájamu. Na této basi by se pak pohybovalo jednání o novém pachtovním poměru mezi Hostem a dotyčnou filmovou společností. Kdyby to vše bylo provedeno, mohla by být zrušena komisařská správa /Trenbänder/ u firmy Host.

Dr. Kratochvíl omlouvá se jinými povinnostmi a navrhuje, aby schůze pokračovala odpoledne v 5 hodin.

(s. 8)

než žádati, abyste nám tu tiskárnu, ten filmový atelier, nechali. Se stejným odvodněním mohlo by být převzato do německé správy na př. i Národní divadlo s tím, že postací, když Češi budou mít právo, aby tam hráli. Kdo však zná historii výstavby Národního divadla, pozná velmi dobře, že ke kultuře nestěží jenom hraní toho divadla, nýbrž i jeho provoz. Stejně je tomu u filmu a stejně i tam nemáme jiného přání, než moci státi na vlastních nohách. Říšský kancléř svým výnosem ze dne 16. března 1939 zaručil nám kulturní autonomii, k níž nesporně patří i film. Říšský kancléř by sám mohl plným právem jednou říci, že ti Češi jsou přece jen podivný národ, když prodávají dobrovolně filmové ateliery a odmítají tím jeho velkomyslnost, kterou jim ukázal tím, že jim dal kulturní autonomii.

Firma Baťa nikdy politiku nedělala, politiku nedělá a politiku dělati nebude a nechce, ale na druhé straně se musí brániti tomu, aby byla proti své vůli do politiky vtažena. Firmě Baťa se dříve vytýkalo, že její činnost směřovala jen k vydělávání peněz, a to od těch nejnižších vrstev obyvatelstva, zatím co firma Baťa nepřináší nic kulturního. To bylo hlavním důvodem, že firma Baťa považovala za svoji povinnost, přispěti i na kulturní účely, a činila to tím, že pořádá ve Zlíně salony, výstavy, založila vydavatelskou společnost "Tisk" a vnovovala se konečně i podpoře filmu. Nebylo by bývalo ani třeba výpovědi z atelieru, ani žaloby, ani dlouhých schůzí, kdyby nám bylo oficiálně sděleno, že vláda si této činnosti nepřaje. Chceme však být kryti proti event. dalším výtkám, a proto bez takovéhoho oficiálního vyzvání nemáme atelieru a jejich zařízení prodati. Je to přínos firmy Baťa

(s. 7)

Příloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 9 a 10.

vrazení nebude. Pro postup při odpoledním jednání doporučil, aby Němci byli vyzváni k podání návrhu na nutné investice s tím, že za dané situace považuje za účelnější nedospětí k žádné definitivní dohodě.

Odpolední schůze konala se za účasti všech jako dopoledne.

Pfennig sdělil, že mezi polednem navštívil ateliery v Hostivěři, kde se přesvědčil o jejich nedostatecích. Především nedostatečnými jsou lešení, která je třeba opatřit mětky, aby práce tam stala se bezpečnou. Schůzejší skladiště na úchovu rekvirit a stávající šatny jsou spíše celami pro pocení /Schwitzzellen/ než garderobami. Kolda odpovídá, že má již plány na opravu lešení, a jakmile bude vyřešena právní otázka, hned jí provede. Rovněž tak může ve 4 nedělích postavit dvacet garderob s přímým světlem. Má již připravený materiál, cihly i dřevo, takže nepotřebuje ani nějakého úředního povolení na opatření materiálu. Rovněž tak skladiště možno kdykoliv vybudovati, poněvadž místa je tam dosti.

Pfennig odmítá toto řešení ze zásadních důvodů. Žádá, aby pan Schubert sdělil, zda si přes poledne víc rozmyslel a zda může učiniti jiný návrh.

Schubert sděluje, že nemá do podotknouti k svému stanovisku, tak, jak je formuloval již dopoledne, t. j. že nevidíme důvodu, abychom

(s. 10)

Po odchodu německých zástupců ministr Dr. Kratochvíl na dotaz pana Schuberta odpovídá, že plně souhlasí s postupem zástupců firmy Baťa a že doporučuje, aby i při odpolední schůzi firma Baťa zůstala pevnou. Je rád, že pan Schubert se zmínil i o těch politických důvodech, protože mu to značně ulehčuje jeho postavení a ponechává možnost být ti pouze zprostředkovatelem. Současně navrhuje, abychom se před odpolední schůzí sešli k projednání dalšího postupu.

V poledne informoval jsem krátce telefonicky pana min. Vavrečku ve Zlíně o návrhu ministra Dr. Kratochvíla, formulovaném pak přesněji panem Dr. Martinem o utvoření nové filmové společnosti za účasti firmy Baťa. Třebas Němci tento návrh zamítli, takže jsme se nemohli ještě k němu ani vyjádřiti a také úmyslně se nevyjádřili, prosím o sdělení, zda a jaké stanovisko měli bychom odpoledne k tomuto návrhu zaujmouti, kdyby opětně byl proděbetován.

Pan min. Vavrečka projevil názor, abychom trvali na dosavadním návrhu zajištění natáčecích dnů Němcům, a do debaty o založení nové společnosti se vůbec nepouštěli, ježto takovéto řešení by nám nebylo vítáno. Dále máme zdůrazniti, že celá filmová činnost firmy Baťa, především pokud jde o reklamní a technologické filmy, dala se na podporu expertu, a že tyto filmy reklamní, technologické, kulturní a výchovné jsou diktovány zvláštními potřebami komplikovaného organismu firmy Baťa, jimž můžeme rozuměti jenom my.

Odpoledne před schůzí sdělil jsem toto stanovisko panu min. Dr. Kratochvílovi, který je vstal na vědomí s tím, že sám se k tomuto návrhu již

(s. 9)

Příloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 11 a 12.

odevzdávali ateliery, které velmi nutně potřebujeme pro točení svých filmů propagačních, technologických, kulturních a výchovných. Tyto filmy jsou pro nás nezbytným doplňkem podpory našeho vývozu. Na druhé straně však máme porozumění pro potřeby německého filmu a chceme vyjíti dálece vstříc. Všechny úkoly, jak nám dopoledne byly vytčeny, jsou dosažitelné i bez převzetí ateliérů, zvláště když jsme ochotni provést všechny investice, jichž by bylo třeba.

Glessgen: Je zájem Říše vstoupit do smlouvy firmy Bapos. Je nutno, aby Říše sama provozovala ateliery. Úředně musí se však ohradit proti tomu, aby mezi vládou Říše a Protektorátem bylo vnášeno něco, co by mělo sloužit k rozporům. Firma Bata staví své zájmy čistě soukromo-hospodářské před veřejné zájmy Říše, činí to však rafinovaně tím, že chce hrát roli mučedníka a chce jednak přivést vlastní protektorátní vládu do nepříjemné situace tím, že vlastní její vláda by jí dávala rozkazy, které zdánlivě směřují proti kultuře a ne proti zájmům čistě soukromým, jak tomu ve skutečnosti je, a za druhé chce do podobné situace přivést Říšského protektora. Politicky je to nesporně velmi obratné. Takovíto postup však musí být odmítnut.

Schubert: se diví, že právě pán, přicházející z Říše, má tak málo porozumění pro toto stanovisko firmy Bata, když práce v pruských dělních je tak krásný příklad podobného sporu. Ať ten to příklad je jen smyšleným příběhem nebo skutečný, práce jen dnešní Němci jej s pýchou vypravují a obdivují moudrost krále Friedricha Velikého. Když Friedrich stavěl svůj zámek v Potsdamu, chtěl koupit i starý větrný mlýn, který stál na posezku právě vedle zámku. Majitel mlýna odmítl mlýn prodati,

(s. 11)

protože na něm pracoval jeho děd, otec i on sám. Friedrich tento důvod uznal a dodnes je za to veleben. My nechceme nic jiného, než ponechat si ten náš mlýn, který nejen svým klapotem neruší a nemůže rusit nikoho, nýbrž dokonce dává se i k dispozici pro potřeby Říše.

Glessgen: Každý příklad kulhá, ale tento teprve. Tehda nešlo o státní zájem, nýbrž pouze o zájem uší velkého Fritze. Tentokrát však jsou to zájmy státu proti zájmům soukromým. Firma Bata vidí slabost své posice a když nepochodila příjím jedním s úřadem říšského protektora, obrátila se prostřednictvím svého právního zástupce Ludwiga v Berlíně do Berlína v naději, že tam půjde lépe. Nepochodila ani tam, přesto, že Ludwig sliboval věci, k nimž se zástupci firmy Bata dnes již nehlásí.

Schubert: Nemí mi známo, že by pan Ludwig byl firmu Bata k něčemu zavázal. Slibil je- dině p. Pfenningovi, že doporučí, abychom připravili inventář. To se i stalo, inventář máme připraven a předložíme ho ihned, jakmile dostaneme příkaz k odevzdání ateliéru. Ve svém dopisu vyslovil dále Dr. Ludwig ~~nečestně~~ přesvědčení, že ateliery budeme muset odevzdati; to však neznamend žádný závazek Ludwigův, nýbrž pouze tlumochení stanoviska p. Pfenninga. Pfenning přiznává, že Ludwig žádný závazek neučinil a také učití nemohl, protože nebyl k tomu zmocněn, že však měl dojem, že Ludwig po vývozech pana Pfenninga nemá žádných námitek.

Schulz: se diví zamítavému stanovisku firmy Bata, které je nejen naprosto neodůvodněné, ale také naprosto nelogické, takže mu nelze rozumět.

(s. 12)

Příloha č. 6: Záznam z jednání na ministerstvu obchodu u JUDr. Kratochvíla dne 27. 4. 1939 (výřez a zmenšení z původních 14 listů A-4). Listy 13 a 14.

Schubert: Chápeme dobře, že našemu stavu novisku nemůžete rozumět, protože naše potřeba filmu je dikována zvláštními potřebami celého koncernu, jimž rozumíme a můžeme rozumět jenom my. Z přítomných pánů pouze pan Glessgen viděl několik našich propagačních filmů, ostatní páni je neviděli a nikdo z nich nezná poměry ve Zlíně, z nichž tyto filmy a jejich potřeba vyrostly. Předpokladem pro porozumění celé věci je, aby přítomní poznali naši vyrobené filmy kulturní, technologické a reklamní, i toto prostředí, a proto dovoluji se všechny přítomné co nejdříve zvésti do Zlína. Nemí-li pak zájezd do Zlína možný z jakýchkoliv důvodů, prosíme o sdělení, kdy a kde, zda v Praze nebo v Berlíně, mohli bychom předvésti ukázky naší práce, aby přítomní aspoň tak si učinili částečný dojem, oč jde, a mohli dle toho zaříditi svůj postup.

Glessgen: Firma Baťa chce nás nutiti, abychom jí dali příkaz. Jsme však ještě právními státem a víme dobře, že k takovému příkazu nemáme práva. My se nedáme nutiti, abychom nutili /Wir lassen uns nicht zwingen zu zwingen/. My máme však jiné možnosti znemožniti firmě Baťa její filmovou činnost. V nejbližší době bude zaváděno koncesorní filmové výroby a ohlašovací povinnost k filmování, takže firma Baťa nebude již vůbec filmovati.

Dr. Schwerin: Chcete-li stále něco říci, můžeme napsati, že zájem, který sleduje firma Baťa, je zájmem soukromo-hospodářským, který musí ustoupiti zájmu veřejnému.

Schubert souhlasí i s takovouto formulací za předpokladu, že bude provázena příkazem /Auftrag/ odevzdáti atelieru.

(s. 13)

Glessgen sděluje, že v nejbližších dnech sdělí toto úřední stanovisko ministroví obchodu tak, aby ministr obchodu zařídil potřebné.

Po skončení schůze při odchodu sdělil pan min. Dr. Kratochvíl, že s výsledkem odpovědného jednání je plně spokojen, poněvadž přineslo přiznání německých zástupců, že nemají právního podkladu pro převzetí atelieru. Jakmile dostane slíbený písemný pohledavek Němců, zašle ho k vyjádření firmě Baťa, čímž se aspoň získá další čas za nynějšího stavu věci. Při odpovědní schůzi úmyslně nezasahoval do debaty, protože při temperamentnější výměně názorů odpoledne chtěl zabrániti tomu, aby Němci snad jeho jako ministra chytili za nějaké slovo, jímž by pak mohli operovati, kdežto takto zůstával ministr obchodu stále jenom jakýmsi prostředníkem k vyrovnání zájmů obou skupin.

Praha, dne 27. dubna 1940. *h.s.*

(s. 14)

Příloha č. 7.: Digitální fotokopie archiválie: Policejní přihláška k pobytu JUDr. Leopolda Tuscherera. NA, f. Policejní ředitelství Praha - evidence obyvatelstva 1914 – 1953. Sloupec „nábož.“ Dokládá u všech uvedených, že se jedná o izraelity. Data narození dětí JUDr. Tuscherera byly zakryty a to pro nepravděpodobný případ, že by (v době transportu zhruba jedenáctileté) děti přece jen přežily Osvětim, mohlo by se jednat o dosud žijící osoby, na něž se vztahuje osobnostní právo.

Jm. *Tuscherer* *Leopold*
Pirovka

Rodiče *Herman + Regina +*
Dr. Rudolf Hadaš Louise

Jména osob		Místo			Nábož.	Slav	Povolání	Domovská příslušnost	Den, rok a místo sňatku
mužských	ženských	den	rok	narození					
<i>Leopold</i>		<i>3/IX.</i>	<i>1897</i>	<i>Hanýšské Zulej</i>	<i>isr.</i>	<i>ev.</i>	<i>advokát</i>	<i>Hanýšské Zulej</i>	<i>26/IV. 27.</i>
<i>Pirovka por.</i>	<i>Hadaš</i>	<i>4/VI.</i>	<i>1906</i>	<i>Romana</i> <i>Stromber</i>	<i>"</i>	<i>ev.</i>		<i>Breuo</i>	<i>1/IV.</i>
	<i>Marianne</i>			<i>Slávice</i>	<i>isr.</i>	<i>ev.</i>			
<i>Peter Frau</i>				<i>Budapeš</i>	<i>"</i>	<i>"</i>			

Změna bydliště						Odhláška			
den	rok	čp.	čtvrť	ulice, náměstí	or. čís.	u koho bydlí	den	rok	kam
<i>P. B.</i>		<i>Breuo</i>	<i>1/IV.</i>						
<i>26/3.</i>	<i>36.</i>	<i>120</i>	<i>II.</i>	<i>Nikolandská</i>	<i>4.</i>	<i>ve. byt</i>			
<i>3/11.</i>	<i>36</i>	<i>331</i>	<i>I.</i>	<i>Bohulín</i>	<i>13</i>		<i>11/4</i>	<i>39</i>	<i>8</i>

Příloha č. 8.: Digitální fotokopie archiválie: Nesignovaný návrh Baťových ateliérů
v Praze – Lhotce.

